

Forslag til et rammeverk for måling av livskvalitet i Norge

TALL

SOM FORTELLER

RAPPORTER / REPORTS

2023/51

Anders Barstad, Thomas Bjørnskau og Elisabeth Rønning

I serien Rapporter publiseres analyser og kommenterte statistiske resultater fra ulike undersøkelser. Undersøkelser inkluderer både utvalgsundersøkelser, tellinger og registerbaserte undersøkelser.

© Statistisk sentralbyrå

Publisert: 22. desember 2023

Rettet: 22. desember 2023, kl. 10.00, side 4 og 5

ISBN 978-82-587-1885-4 (elektronisk)

ISSN 1892-7513 (elektronisk)

Standardtegn i tabeller	Symbol
Ikke mulig å oppgi tall Tall finnes ikke på dette tidspunktet fordi kategorien ikke var i bruk da tallene ble samlet inn.	.
Tallgrunnlag mangler Tall er ikke kommet inn i våre databaser eller er for usikre til å publiseres.	..
Vises ikke av konfidensialitetshensyn Tall publiseres ikke for å unngå å identifisere personer eller virksomheter.	:
Desimaltegn	,

Forord

Statistisk sentralbyrå (SSB) presenterer i denne rapporten et forslag til indikatorrammeverk for livskvalitet som et supplerende mål til å forstå samfunnsutviklingen. Rapporten oppsummerer hva SSB har gjort på feltet samt hva andre land har utviklet av rammeverk for livskvalitet. Rapporten drøfter generelle prinsipper for valg av indikatorer og rammeverk og den sier noe om hva vi legger i begrepet livskvalitet, samt hvordan det kan måles. Til sist kommer vi med forslag til hvordan disse indikatorene kan presenteres og formidles på en god måte.

Helsedirektoratet, Folkehelseinstituttet og Kommunenes sentralforbund har deltatt i en referansegruppe og kommet med innspill til rapporten. I tillegg har utkast blitt presentert for både departementer og direktorater i ulike fora, der også de har hatt mulighet til å komme med innspill.

Rapporten er finansiert av Helse- og omsorgsdepartementet.

Statistisk sentralbyrå, 12. desember 2023

Ann-Kristin Brændvang

Sammendrag

Denne rapporten presenterer et rammeverk for måling av livskvalitet, i forbindelse med utarbeidelsen av en nasjonal strategi for livskvalitet. Innledningsvis presenteres noe av motivasjonen med å utarbeide et slikt rammeverk, som blant annet er at det kan gi et mer fullstendig og sammenhengende bilde av tilstand og utvikling på velferdsfeltet.

I kapittel 2 gis det en oversikt over tidligere indikatorsystemer på velferdsfeltet i Statistisk sentralbyrå, fra den første utgaven av Sosialt Utsyn i 1974 og fram til websidene «Slik har vi det» og til systemet for bærekraftsindikatorer.

Kapittel 3 er viet de internasjonale utviklingstrekkene. En rekke land har utviklet et indikatorsystem og rammeverk for måling av livskvalitet. Vi starter med å presentere rammeverket til OECD, som mange har latt seg inspirere av. I tillegg gis det en kort gjennomgang av hovedtrekk ved rammeverkene i 11 forskjellige land, herunder Sverige, Finland og Island. Avslutningsvis gir kapitlet en gjennomgang av bruken av indikatorsystemene i offentlig debatt og politikktutvikling, blant annet har noen land tatt indikatorene inn i de nasjonale budsjettprosessene.

I kapittel 4 presenteres noen viktige prinsipper og avgrensninger for valget av indikatorer på livskvalitet. Noen av de viktigste er at rammeverket er ment å måle livskvaliteten for den nåværende generasjonen av nordmenn, og at indikatorene som velges bør være egnet til å vise utviklingen over tid, og at de kan brytes ned på undergrupper, og slik vise omfanget av sosial, økonomisk og geografisk ulikhet. Barn og unge er en særlig sårbar gruppe, og bør synliggjøres så mye som mulig.

Kapittel 5 gir en drøfting av livskvalitetsbegrepet. Livskvalitet brukes i denne rapporten som et generelt velferdsbegrep, som en betegnelse på det som gjør at menneskers liv kan sies å gå bra. Livskvalitet har enkelte kjennetegn som gjør at det skiller seg fra andre velferdsbegreper. Historisk sett er begrepet knyttet til at velferd er noe annet og mer enn høy inntekt og materiell levestandard. De ikke-materielle sidene ved et godt liv blir framhevet. Et annet kjennetegn er en sterk vektlegging av mål framfor midler, på å måle det som «virkelig betyr noe».

I kapittel 6 presenteres et forslag til hvilke dimensjoner som bør inngå når vi skal måle dette sammensatte begrepet. Dette gjøres i to trinn: Først presenteres noen sentrale verdidimensjoner: frihet, trygghet, læring og utvikling, lykke og mening, helse, tilhørighet og fellesskap. Valget av verdier kan begrunnes både med bakgrunn i befolkningsundersøkelser og i hvilke verdier som er gjengangere i offentlige dokumenter og lovverk. Dernest presenteres ti empiriske dimensjoner som grunnlag for å måle om folk har et godt liv. Dette er et forsøk på å konkretisere det forholdsvis abstrakte verdigrunnet. Både frihet og trygghet har for eksempel en økonomisk side, som gjør det naturlig å inkludere en dimensjon for økonomi og materielle goder. De andre dimensjonene er subjektiv livskvalitet, helse, kunnskaper og ferdigheter, styresett og medvirkning, fysisk trygghet, sosialt fellesskap, arbeid og arbeidsmiljø, fritid og kultur, samt natur og nærmiljø. Det er høyt samsvar mellom disse dimensjonene og de som brukes i andre lands rammeverk.

I kapittel 7 gjennomgås valget av indikatorer innenfor hver dimensjon. 54 indikatorer blir presentert og begrunnet. Av disse kan noe over 20 indikatorer også brytes ned på kommunenivå, gitt visse tilpasninger. De fleste dimensjoner har en til to indikatorer som berører barn og unge.

Kapittel 8 tar for seg hvordan indikatorene kan presenteres og visualiseres på en god måte, mens kapittel 9 avslutter rapporten med noen anbefalinger for videre arbeid med rammeverket.

Abstract

This report presents a framework for the measurement of quality of life, in connection with the preparation of a national strategy for quality of life. In the introduction, some reasons for establishing such a framework are presented. One of the reasons is that the framework might contribute to a more complete, and coherent, picture of the welfare of the population, both concerning the current state and trends over time.

Chapter 2 gives an overview of former indicator systems concerning welfare in Statistics Norway, from the first edition of "Sosialt Utsyn" (Social Outlook) in 1974 to the website «Slik har vi det» (How we are doing) and the system of sustainability indicators.

Chapter 3 is devoted to trends internationally. Several countries have developed indicator systems and frameworks for measuring quality of life. We start with the presentation of the OECD framework, an inspiration for many other countries. We also look at main features of the frameworks in 11 selected countries, among them Sweden, Finland, and Iceland. The chapter closes with an examination of how the indicator systems have been used in public discussions and political processes. Some countries have started to bring the framework and its indicators into the budget process.

Chapter 4 introduces some important principles and delimitations, when choosing indicators on quality of life. The indicator set is limited to the quality of life for the current generation of Norwegians, and the chosen indicators should allow the estimation of trends over time, and show the extent of social, economic, and geographical inequality. Children and youth are particularly vulnerable groups and should be made visible as much as possible.

Chapter 5 contains a discussion of the concept of quality of life. Quality of life is used in this report as a term describing a person's welfare, implying that a person has a life that goes well. It has some characteristics that separate it from other concepts of welfare. Historically, it has been used a counterpoint to materialism. The non-material aspects of a good life are underlined. Another characteristic is a strong emphasis on ends, not means, on measuring «what really matters».

Chapter 6 introduces the dimensions that we suggest using when measuring this composite concept. This is done in two steps: First we introduce some basic dimensions of value: freedom, security, learning and development, happiness and meaning, health, belonging and community. The choice of values can be justified using population surveys and by examining often cited values in public documents and legislation. In the next step, we introduce ten empirical dimensions as the basis for measuring whether people live a good life. This is an attempt at making the relatively abstract values more concrete. As an example, both freedom and security are values that have an economic aspect, justifying the dimension of economy and material goods. The other dimensions are subjective quality of life, health, knowledge and skills, governance and participation, physical security, community, work and working environment, leisure and culture, and finally nature and local environment. These dimensions match closely those that are used in the frameworks of other countries.

In chapter 7 we discuss the choice of indicators within each of the ten dimensions. 54 indicators are presented. Out of these, some 20 indicators can also be estimated at the municipal level, given some adjustments. Most dimensions have one or two indicators that touches on the situation for children and the young.

Chapter 8 discuss how the indicators can be presented and visualized in a good way, while chapter 9 finishes the report with some recommendations for further work.

Innhold

Forord	3
Sammendrag	4
Abstract	5
1. Innledning	7
2. Levekårsundersøkelsene og ulike sosiale indikatorer	9
2.1. «Slik har vi det» – levekår og livskvalitet.....	9
2.2. Livskvalitetsundersøkelsene.....	12
2.3. Bærekraftsmålene	12
3. Rammeverk for livskvalitet i andre land og internasjonale organisasjoner	14
3.1. OECD.....	14
3.2. Smultringmodellen	16
3.3. Rammeverkene i utvalgte land.....	17
3.4. Rammeverk og indikatorer for livskvalitet- hva brukes de til?	28
4. Generelle prinsipper og avgrensninger for valg av indikatorer og rammeverk	32
5. Teoretisk grunnlag for et rammeverk – hva rommes i begrepet livskvalitet?	34
6. Valg av dimensjoner for livskvalitet	37
7. Valg av indikatorer	45
7.1. Subjektiv livskvalitet – hva vi tenker og føler.....	45
7.2. Helse	46
7.3. Kunnskap og ferdigheter	47
7.4. Økonomi og materielle goder	48
7.5. Fysisk trygghet.....	51
7.6. Styresett og medvirkning	52
7.7. Sosialt fellesskap	53
7.8. Arbeid og arbeidsmiljø	55
7.9. Fritid og kultur	56
7.10. Natur og nærmiljø.....	56
7.11. Oppsummert om indikatorene	58
7.12. Relevans for politikktutforming.....	59
8. Forslag til hvordan indikatorer for livskvalitet kan presenteres og visualiseres	61
8.1. Målgrupper – hvem trenger innsikten	61
8.2. Hovedformål – finne fram til essensen i presentasjonen.....	62
8.3. Utforming – Noen råd og anbefaler om design og navigering	70
8.4. Ryddige data – hvorfor jobbe med databehandling og datastruktur	71
8.5. Verktøy – hvordan realisere interaktive løsninger rent teknisk.....	73
8.6. Arbeidsprosesser – hvilke steg må man gjennom.....	74
9. Avslutning og anbefalinger for videre arbeid	75
9.1. Første skritt – mye må videreutvikles.....	75
9.2. Kommunalt nivå – eget indikatorsett?.....	75
9.3. Barn/unge, eldre og innvandrere.....	75
9.4. På sikt inkludere bærekraftsindikatorer og institusjonelle faktorer	75
9.5. Vurdere egen publisasjon om livskvalitet i Norge	76
9.6. Behov for forenkling	76
Referanser	77
Figurregister	80
Tabellregister	81

1. Innledning

Mer enn to tredjedeler av OECD-landene har nå utviklet nasjonale rammeverk, utviklingsplaner eller surveys med søkelys på flerdimensjonal velferd. En anbefaling fra den andre Stiglitz-kommisjonen (2018) var at politikkkutforming trenger veiledning fra et sett av indikatorer som gir informasjon om folks materielle betingelser og livskvalitet, hvordan disse er fordelt, og om utviklingen er bærekraftig. Ingen enkeltstående indikatorer, verken BNP eller andre, gir i seg selv nok informasjon om samfunnsutviklingen. Og for å levere "bedre politikk for bedre liv", bør informasjonen om livskvalitet brukes i alle stadier av den politiske prosessen, fra å identifisere hvilke tiltak som bør prioriteres og samordne målene for ulike programmer, til å undersøke gevinster og kostnader ved forskjellige handlingsalternativer, utforme budsjetter, samt monitorere og evaluere virkningene av de politiske valgene (Stiglitz, Fitoussi og Durand 2018)¹. Se figur 1.1 for en oversikt.

Hva kan så nytten være av å ha et mer eller mindre fast, multidimensjonalt indikatorsett, som viser både utviklingstrekk og ulikhet i fordeling?² Det første er, som påpekt av Exton og Shinwell (2018), at det kan gi et mer fullstendig og sammenhengende bilde av tilstanden og utviklingen til befolkningens velferd. På hvilke områder går utviklingen i feil retning, og hvilke grupper sakker akterut, og på hvilke velferdskomponenter? En annen fordel av den multidimensjonale tilnærmingen er større muligheter for at politiske initiativer blir vurdert på bakgrunn av hvordan de påvirker en rekke velferdsdimensjoner, og ikke bare dimensjonene som ett departement eller organ har ansvar for. Hvis for eksempel et tiltak for å fremme sysselsetting og motvirke arbeidsledighet bare vurderes ut fra effekten på sysselsetting og lønn, og ikke på tidsbruk, helse, sosiale forbindelser, kunnskaper og ferdigheter mm., kan positive eksternaliteter og synergier bli undervurdert (OECD, 2019, s. 102). Tiltak for å motvirke arbeidsledighet kan ha konsekvenser for en rekke andre sider ved livskvaliteten, både økonomiske, helsemessige og sosiale. Arbeidsledighet øker blant annet risikoen for samlivsoppløsning (Anderson, Bukodi & Monden, 2021). En tredje fordel er at oppmerksomheten blir rettet mot utviklingstrekk og ulikheter som ofte får lite oppmerksomhet i tradisjonell politikkkutforming. Et eksempel på dette er hvordan aspekter ved befolkningens sosiale relasjoner blir påvirket av trekk ved samfunnsutviklingen og av politiske tiltak. Slik påvirkning kan skje som utilsiktede bivirkninger av annen politikkkutforming. For eksempel tyder en nylig SSB-studie på at økt ressursbruk i grunnskolen gir større sannsynlighet for at gutter stifter familie i voksen alder (Langørgen & Løkken, 2023).

Stiglitz et al. (2018) hevder at en del lands håndtering av finanskrisen kunne vært bedre hvis informasjonsgrunnlaget hadde vært mer utfyllende. Hadde et bredt sett av indikatorer vært tilgjengelig, som blant annet fortalte noe om utviklingen i befolkningens økonomiske utrygghet, ville politikerne kanskje i større grad skjønnet hvor alvorlig finanskrisen var for folks velferd. De kunne dermed satt inn mer omfattende tiltak for å motvirke dette. En ensidig vekt på positive endringer i BNP, mens store deler av befolkningen ikke opplevde forbedringer i sine liv, kan ha bidratt til lavere tillit til offentlige institusjoner (Stiglitz et al., 2018, s. 54).

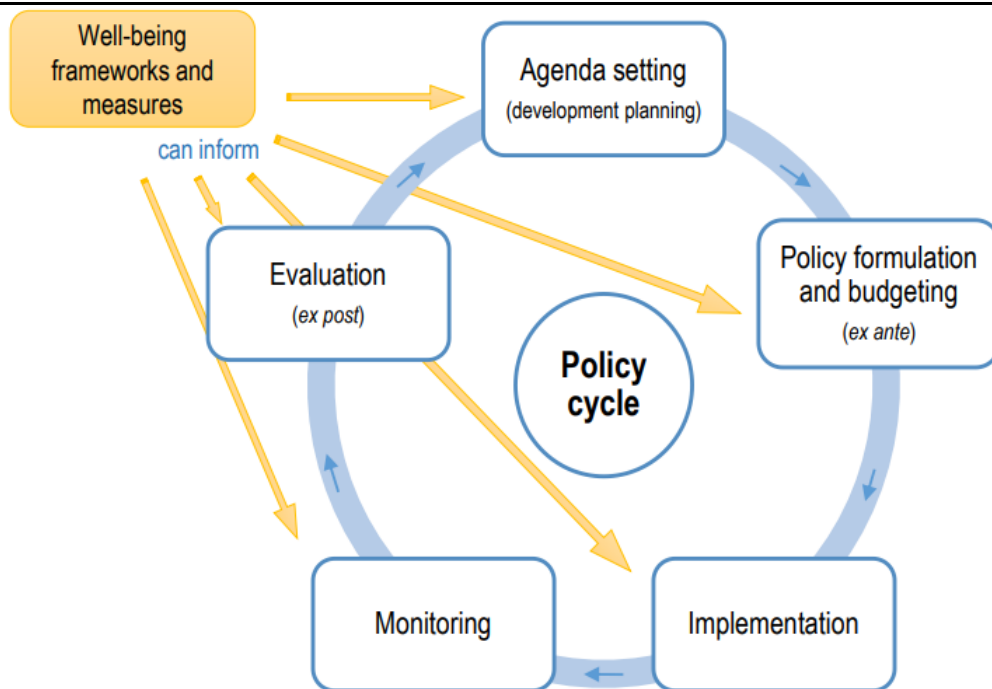
Den kanadiske livskvalitetsstrategien peker på at legitimiteten til, og resultatene av, politikk forbedres når man tar høyde for påvirkning på livskvaliteten. Det pekes også på at en regelmessig rapportering og monitorering av myndighetenes prioriteringer og resultater gjør det lettere å holde myndighetene ansvarlige, og slik sett bidra til en styrking av demokratiet. Et godt rammeverk og indikatorsett kan i tillegg gjøre det lettere å koordinere tiltakene fra ulike departementer og andre instanser, ved å knytte dem til et felles sett av strategiske mål.³

¹ <https://doi.org/10.1787/9789264307292-8-en>

² Dette og det følgende avsnittet er basert på Barstad og Vrålstad (2019)

³ <https://www.canada.ca/en/department-finance/services/publications/measuring-what-matters-toward-quality-life-strategy-canada.html>

Figur 1.1. Bruken av rammeverk for livskvalitet i politikk

Kilde: OECD 2021

2. Levekårsundersøkelsene og ulike sosiale indikatorer

SSB har lange tradisjoner for å kartlegge og belyse ulike forhold ved befolkningens levekår. I 1973 gjennomførte vi den første levekårsundersøkelsen. Inntil da hadde det blitt gjennomført undersøkelser om folks helse, forbruk og inntekt for å kartlegge helse og materielle levekår, men da mente man at dette kun beskrev visse sider av den virkeligheten som bestemmer den enkeltes livssjanser. Man ønsket å se på forskjeller i levekår mellom befolkningsgrupper, med «særlig vekt på grupper med lav inntekt og andre som en må anta lever under spesielle vilkår» (SSB 1975). Temaene som ble dekket den gang var: Sysselsetting og arbeidsforhold, inntekt og forbruk, boforhold, helse, utdanning, fritid og rekreasjon, familie- og oppvekstforhold og politiske ressurser. De overordnede temaene den gang overlapper i stor grad med temaene som levekårsundersøkelsene dekker i dag.

Samtidig har undersøkelsene blitt mer detaljerte og nye temaer har kommet til. Resultatene fra levekårsundersøkelsene ble fram til 2001 publisert i rapportserien kalt Norges offisielle statistikk (NOS) (Statistisk Sentralbyrå, 2001). Dette var en bred publikasjon med relativt lite tekst, og brorparten av publikasjonene bestod av tabeller med andeler som opplevde ulike levekårsutfordringer innenfor områdene undersøkelsene dekket. Resultatene ble fordelt etter alder, kjønn, yrke, yrkesstatus, bostedsstrøk og kommunetype, husholdningstype og ekteskapeleg status.

Fra 1974 til 2000 ble publikasjonen «Sosialt utsyn» utgitt i serien Statistiske analyser. Publikasjonen bygde på et bredt tilfang av datakilder, og formålet var å gi et oversiktlig og allsidig bilde av befolkningens levekår og av menneskelige og sosiale forhold i Norge. I Sosialt Utsyn 1983 ble det for første gang gjort en analyse av hvordan levekårsulempet hopet seg hos de samme individene. Et av premissene for analysen var at mennesker i hverdagslivet opplever levekårene som en helhet, og ikke som isolerte «siloeer». En lignende analyse, som også tok for seg utviklingen over tid, ble gjennomført i Sosialt Utsyn 1989. Fra 1974 til 2000 utkom denne publikasjonen i alt 8 ganger.

Tidsskriftet «Samfunnspeilet» tok over stafettstaven etter Sosialt utsyn, og innførte en årlig temautgave kalt «Sosiale indikatorer». Dette temanummeret utkom første gang i 2001 (Statistisk Sentralbyrå, 2001) og viste tall for de samme indikatorene som Sosialt utsyn. Noen temaer hadde kommet til i løpet av Sosialt utsyn sin eksistens, og temaområdene omfattet etter hvert befolkning, helse, omsorg, utdanning, arbeid, inntekt og forbruk, sosial trygghet, boforhold, sosial deltaking, fritid og kultur, samt kriminalitet. Publikasjonen viste tall tilbake til 1980. Tidsskriftet ble lagt ned fra 1. januar 2018.

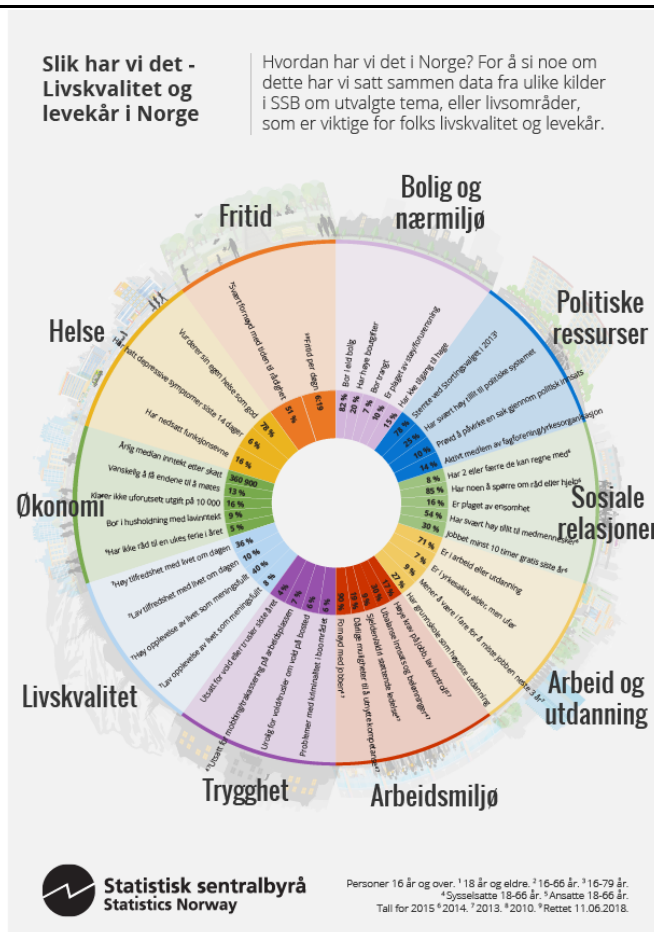
En annen SSB-publikasjon som gir en forholdsvis bred presentasjon av sosiale indikatorer er «Økonomi og levekår for ulike lavinntektsgrupper», som ble utgitt omtrent årlig fra 2001 til 2013, og hvert tredje år etter dette. Siste utgave kom i 2022 (Hattrem (red), 2022). Blant publikasjonene med et bredt siktemål kan også nevnes «Dette er Norge»-heftene, utgitt siden 2003. Her vies hvert tema (slik som helse) fire sider, med stor vekt på bruk av grafiske illustrasjoner og lettleste kommentarer til illustrasjonene. Siste utgave er fra 2022.

2.1. «Slik har vi det» – levekår og livskvalitet

I 2017 publiserte SSB temasiden «Slik har vi det». Her er det hentet informasjon fra de ulike levekårsundersøkelsene i SSB, men noe er også hentet fra Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger, Tidsbruksundersøkelsen og Valgstatistikk. «Slik har vi det» gir en kortfattet og samlet oversikt over levekår og livskvalitet i Norge, med henvisninger til statistikk og analyser som finnes på feltet. På temasiden er levekår og livskvalitet delt inn i 10 temaområder (se figur 2.1), med til sammen 39 indikatorer. Denne temasiden var et forsøk på å samle indikatorer om levekår og livskvalitet og synliggjøre livskvalitetsaspektet i større grad enn det som hadde vært vanlig tidligere.

De 10 temaområdene SSB valgte ut var økonomi, helse, fritid, bolig og nærmiljø, politiske ressurser, sosiale relasjoner, arbeid og utdanning, arbeidsmiljø og trygghet og subjektiv livskvalitet. Etter at temasiden ble publisert har det kommet nye datakilder til, blant annet en årlig Livskvalitetsundersøkelse, men temasiden har foreløpig ikke blitt oppdatert.

Figur 2.1. Slik har vi det – Livskvalitet og levekår i Norge. Oversiktsfigur

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Hvert av de ti temaområdene har sin egen artikkel på temasiden. I tillegg er det en innledningsartikkel som sier noe om bakgrunnen for temasiden, hvorfor de ulike temaområdene og tilhørende indikatorer er valgt, og en artikkel som oppsummerer resultater for 2017. Til hver artikkel er det laget et rikt antall grafiske figurer. Hovedfiguren «Hjulet» gir et visuelt overblikk over hva som legges i livskvalitet og levekår, og viser inndelingen i 10 temaområder med tilhørende indikatorer. Innenfor hvert tema lenkes det videre til statistikker, artikler og større publikasjoner, og en forklaring på hvor en vil finne informasjon om disse. Bakgrunnsvariablene som er valgt ut har kategorier som folk skal kunne kjenne seg igjen i, og kunne plassere seg selv i. For hver artikkel er det en oversiktsfigur som viser tall for befolkningen på alle indikatorene innenfor temaområdet. I tillegg er det én figur per indikator der det vises resultater for ulike sosiodemografiske grupper (basert på i alt 7 bakgrunnsvariabler).

Her er en oversikt over indikatorene som er valgt ut for hvert av temaområdene:

- Økonomiske ressurser
 - Årlig median inntekt etter skatt
 - Andel som oppgir at de har vanskeligheter med å få endene til å møtes
 - Andel som ikke har mulighet til å klare en uforutsatt utgift på 10 000 kr
 - Andel som bor i en husholdning med lav inntekt

- Andel som ikke har råd til en ukes ferie
- Livskvalitet
 - Tilfredshet med livet
 - Opplevelse av livet som meningsfullt
- Helse
 - Andel personer som vurderer helsen sin som god eller svært god
 - Andel personer som har hatt depressive symptomer siste 14 dager
 - Andel personer som har nedsatt funksjonsevne
- Sosiale relasjoner
 - Andel personer som har 2 eller færre de kan regne med ved store personlige problemer
 - Andel personer som har noen å spørre om råd eller hjelp
 - Andel personer som er plaget av ensomhet
 - Andel personer som har svært høy tillit til medmennesker
 - Andel personer som har jobbet minst 10 timer gratis for organisasjoner siste år
- Arbeid og utdanning
 - Andel personer som er i arbeid eller utdanning
 - Andel personer som er i yrkesaktiv alder, men ikke i stand til å arbeide pga uførhet
 - Andel personer som mener de er i fare for å miste jobben de neste 3 årene
 - Andel personer som har grunnskole som høyeste fullført utdanning
- Arbeidsmiljø
 - Andel som har høye krav på jobb og lav kontroll
 - Andel som opplever ubalanse mellom innsats og belønninger
 - Andel som sjelden eller aldri har støttende ledelse
 - Andel som har dårlige muligheter til å utnytte kompetanse og/eller til å videreutvikle seg gjennom jobben
 - Andel som er fornøyd med jobben sin
- Bolig og nærmiljø
 - Andel som bor i eid bolig
 - Andel som bor i husholdning med høy boutgiftsbelastning
 - Andel som bor trangt
 - Andel som er plaget av støy eller forurensning
 - Andel som ikke har tilgang til hage
- Fritid
 - Fritid per døgn (timer og minutter)
 - Andel som er svært fornøyd med tiden de har til rådighet til å gjøre ting de liker
- Trygghet
 - Andel som har vært utsatt for vold eller trusler det siste året
 - Andel som er urolig for vold eller trusler om vold på bosted
 - Andel som har problemer med kriminalitet, vold eller hærværk i boområdet
 - Andel som er utsatt for vold og/eller seksuell trakassering på arbeidsplassen
- Politiske ressurser og deltakelse
 - Andel som stemte ved siste Stortingsvalg
 - Andel som har svært høy tillit til det politiske systemet
 - Andel som har prøvd å påvirke en sak gjennom politisk innsats
 - Andel av sysselsatte som er aktivt medlem av en fagforening eller yrkesorganisasjon

2.2. Livskvalitetsundersøkelsene

Fra 2020 har SSB gjennomført egne Livskvalitetsundersøkelser. Før disse årlige undersøkelsene ble noen aspekter av subjektiv livskvalitet kartlagt som en del av andre undersøkelser i SSB, blant annet gjennom Levekårsundersøkelsen EU-SILC. Subjektiv livskvalitet ble inkludert som en utvidet modul i Levekårsundersøkelsen EU-SILC i 2013 og 2018, og noen få aspekter av livskvalitet har siden 2017 blitt inkludert årlig i Levekårsundersøkelsene. Etableringen av en egen undersøkelse om livskvalitet har likevel vært viktig for å inkludere et bredere utvalg av indikatorer, som gir mer omfattende informasjon og større rom for analyser.

Livskvalitet vies stadig mer oppmerksomhet i samfunnsplanlegging og forvaltning, og SSBs undersøkelse om livskvalitet bygger på flere års forarbeid for kartlegging av livskvalitet i Norge.

Rapporten «Livskvalitet – Anbefalinger for et bedre målesystem» (Nes et al., 2018), som presenterer et målesystem med anbefalte spørsmål og metoder for gjennomføring av livskvalitetsundersøkelser i Norge, ble metodetestet av SSB (Berg, Berglund & Lund, 2018). Deretter utviklet SSB en webundersøkelse om livskvalitet basert på de anbefalte spørsmålene. Webskjemaet ble testet i en pilotundersøkelse i Hallingdal i 2019, på oppdrag fra Regionrådet i Hallingdal, i samarbeid med Helsedirektoratet og Folkehelseinstituttet (FHI). Erfaringer fra pilotundersøkelsen ble brukt i forarbeidet til Livskvalitetsundersøkelsen 2020.

Det ble utarbeidet en omfattende resultatrapport fra undersøkelsene i 2020 og 2021, og i 2022 ble det for første gang publisert offisiell statistikk om subjektiv livskvalitet i SSB. Livskvalitetsundersøkelsen inneholder mange spørsmål, både knyttet til subjektiv livskvalitet og mer objektive levekårsforhold. SSB har valgt at statistikken skal begrenses til de subjektive livskvalitetsdimensjonene, og følgende indikatorer er med i statistikken:

- Tilfredshet med ulike livsområder
 - Livet alt i alt
 - Fysisk helse
 - Psykisk helse
 - Stedet man bor
 - Fritid til rådighet
 - Økonomisk situasjon
- Tilfredshet med livet alt i alt
- Mening og mestring
 - Optimisme for fremtiden
 - Opplevelse av mening
 - Opplevelse av engasjement
 - Opplevelse av mestring
 - Givende sosiale relasjoner
- Positive og negative følelser

2.3. Bærekraftsmålene

I det globale indikatorsettet er det 231 indikatorer fordelt på 17 mål og 169 delmål. Statistisk sentralbyrå (SSB) har samlet statistikk og dokumentasjon for et utvalg av de globale indikatorene for bærekraftig utvikling. Utvalget presenteres på [faktasiden Bærekraftsmålene](#), og viser utviklingen for indikatorer designet til bruk på globalt nivå.

Indikatorsamlingen blir kontinuerlig oppdatert og har blitt utvidet siden lanseringen i april 2020. Per 2023 er antall indikatorer 99. Indikatorer som kan beregnes basert på innhold i SSBs statistikkbank

er blitt prioritert, men det er også inkludert statistikk fra direktorater samt noe informasjon fra relevante internasjonale databaser.

Indikatorene kan, sammen med annen informasjon, benyttes i norsk rapportering på bærekraftsmålene. Det tas sikte på å supplere med flere indikatorer for å bedre kunne belyse bredden i de ulike bærekraftsmålene. Det er departementene som står for den offisielle rapporteringen på de enkelte målene, ved årlige omtaler i sine budsjettproposisjoner og i Nasjonalbudsjettet.

Alle de 17 bærekraftsmålene er dekket ved hjelp av én eller flere indikatorer. Flere av indikatorene retter seg spesielt mot utfordringer i utviklingsland og er av den grunn mindre relevante for Norge og sammenliknbare land. Disse er derfor ikke rapportert på faktasiden i denne omgang. For enkelte av indikatorene mangler det passende statistikk til å beregne tallene direkte. Det har medført at det lages indikatorer som tematisk ligger tett opp mot de «offisielle», men som har tilpasninger til norske forhold og tilgangen på grunnlagsstatistikker.

Bærekraftsmålene og tilhørende indikatorer er å finne på følgende Faktaside på ssb.no:

<https://www.ssb.no/sdg>

3. Rammeverk for livskvalitet i andre land og internasjonale organisasjoner

Som nevnt har de fleste OECD-land nå utviklet nasjonale rammeverk, utviklingsplaner eller surveys med fokus på flerdimensjonal velferd. I arbeidet med å foreslå et indikatorrammeverk for Norge, er det derfor nyttig å se hvordan andre land har tilnærmet seg dette arbeidet. I dette kapitlet ser vi nærmere på rammeverket til OECD og på den såkalte «smultringmodellen», som også har blitt mye sitert og brukt i internasjonal sammenheng. Deretter ser vi nærmere på rammeverkene utviklet i Nederland, Irland, Storbritannia, Canada, New Zealand, Skottland, Wales, Italia, Finland, Island og Sverige. Vi vil også si noe om hvordan rammeverkene har blitt brukt i praktisk politikk.

3.1. OECD

Dette rammeverket har inspirert mange andre land, slik som Irland, New Zealand og Canada. Rammeverket bygger på Sen's kapabilitetstilnærming, der livskvalitet oppfattes som faktorene som fremmer folks muligheter til å velge det livet de verdsetter. Vi skal si mer om denne tilnærmingen i et seinere kapittel.

Rammeverket vektlegger blant annet disse kriteriene: **Folk** (individer og hushold) framfor aggregerte størrelse som BNP. Det vektlegger også resultater, eller **utfall**, framfor ressursinnsats og aktivitet («input»- eller «output»-indikatorer). Livskvalitetens utfall («Wellbeing outcomes») er viktige for folk «i seg selv» og på en direkte måte («directly and intrinsically important to people»), i motsetning til «input» eller «output» fra offentlige tjenester (OECD, 2015, s. 24). For å ta et eksempel fra helsefeltet, er det altså ikke helseutgifter eller antallet behandlinger som er det sentrale, men helsetilstanden i befolkningen. Indirekte kan naturligvis også de førstnevnte faktorene ha betydning, men da gjennom å påvirke helse, trygghet eller andre aspekter ved livskvaliteten. Aspektene er både **subjektive og objektive**. Slike målinger utfyller hverandre. Rammeverket vektlegger i tillegg **fordelingen** av velferdens utfall, målt på ulike måter.

Figur 3.1 viser en oversikt over rammeverket. Kapittel 1 i OECD-systemets flaggskip-publikasjon *How's Life 2020* er et oversiktskapittel, med forskjellige hovedindikatorer (*headline indicators*): 12 for nåtidig gjennomsnittlig livskvalitet, 12 for nåtidige ulikheter i livskvalitet og 12 for ressurser som skal sikre framtidig livskvalitet. Alle viser utviklingen siden 2010 (OECD 2020).

I alt har systemet 80 indikatorer, hvorav 36 er definert som hovedindikatorer. 24 av disse omhandler livskvalitet her og nå, fordelt på gjennomsnitts- og ulikhetsindikatorer. I tillegg er det 12 som omhandler kapitalformer: økonomisk, human, natur og sosial kapital.

Mål på forskjellige typer ulikhet inngår, både horisontal ulikhet (forskjell mellom grupper, eks. mellom utdanningsgrupper og kjønn), generell vertikal ulikhet (slik som inntekt) og terskelulikhet (som andel med lav sosial støtte).

En oversikt over de forskjellige hovedindikatorerne finnes på OECDs nettsider.⁴

11 dimensjoner inngår i målingen av nåtidig livskvalitet:

- Inntekt og formue
- Bolig
- Arbeid og jobbkvalitet

⁴ <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/9870c393-en/1/3/1/index.html?itemId=/content/publication/9870c393-en&csp=fa41822851fa020ad60bb57bb82180a&itemIGO=oecd&itemContentType=book#component-d1e3507>

- Helse
- Kunnskaper og ferdigheter
- Miljøkvalitet
- Subjektiv livskvalitet
- Trygghet (fysisk)
- Balanse mellom tiden brukt på arbeid og andre sider ved livet («work-life balance»)
- Sosial kontakt
- Medborgerlig engasjement

Under «arbeid og jobbkvalitet» inngår NEET-raten⁵ 15-24 år som tilleggsindikator. Også «job strain» inngår, som er et samlet mål på om ressurser på jobben overgår kravene.

Under «Helse» inngår dødsfall fra selvmord, alkohol og overdoser, såkalte «deaths of despair», som tilleggsindikator.

Under «trygghet» inngår drap, dødsfall i trafikken og om en føler seg trygg når en går ute alene på bostedet.

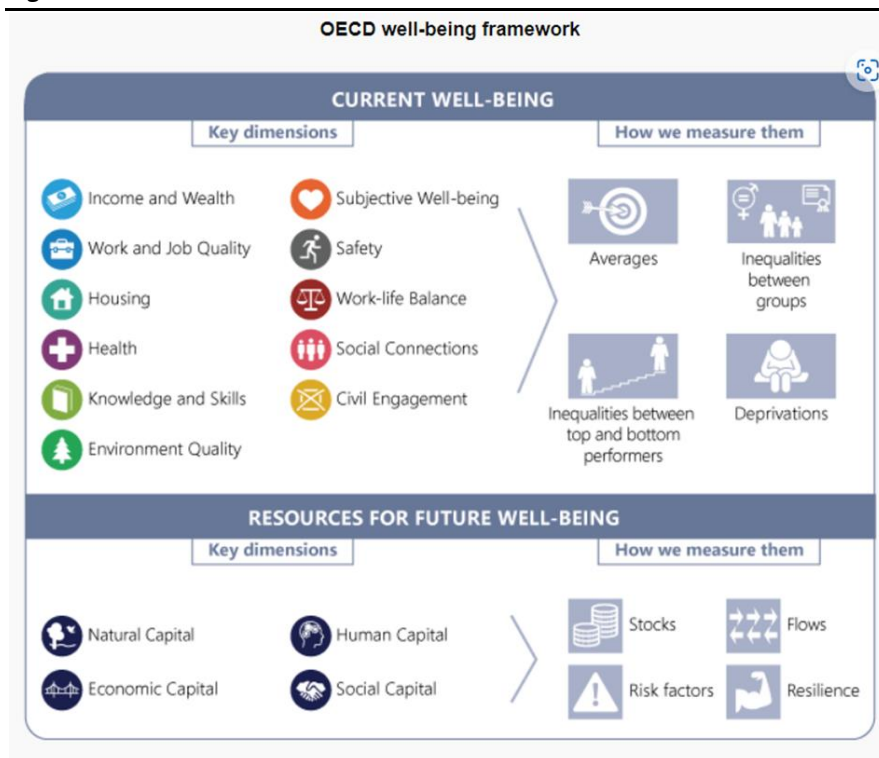
«Medborgerlig engasjement»: Her inngår å føle at man kan påvirke det som myndighetene gjør, og stemmegivning ved valg.

«Sosial kapital»: inneholder tillit til andre og tillit til myndighetene.

«Naturkapital»: inneholder utslipp av klimagasser, arter på rødliste mm.

«Human kapital»: inneholder andel med minst videregående utdanning i aldersgruppen 25-34 år.

Figur 3.1. OECDs rammeverk

Kilde: OECD (<https://www.oecd.org/wise/measuring-well-being-and-progress.htm>)

⁵ NEET-raten er andelen av de unge som verken er i arbeid eller under utdanning eller opplæring

3.2. Smultringmodellen

Et annet rammeverk for måling av både livskvalitet og bærekraftig utvikling er den såkalte «Smultringmodellen», utviklet av den engelske økonomen Kate Raworth, opprinnelig i et arbeid fra 2012,⁶ og revidert i en bok fra 2017 (Raworth, 2017) Dette er også en modell som har blitt mye brukt internasjonalt. En norsk utgave er vist i figur 3.2.

Selve «smultringen» er der hvor menneskers grunnleggende behov er sikret, og samfunnet i hovedsak er rettferdig og fredelig, samtidig som naturen og miljøets tålegrenser ikke blir overskredet. Den ytre sirkelen viser de ni grenseverdiene som noen forskere mener vi ikke kan overskride uten å ødelegge balansen i natur og klima. Den innerste grensen i den grønne ringen viser på samme måte når menneskeheten faller under grensen for akseptable levekår. Den indre sirkelen er basert på FNs 17 bærekraftsmål.⁷ Her er det tatt med 12 faktorer: Utdanning, energi, mat, likestilling, helse, inntekt, arbeid, bolig, sosial likhet, politisk medbestemmelse, vann, nettverk, fred og rettferdighet.

Smultringmodellen har blant annet blitt foreslått som utgangspunkt for å lage et «beyond GDP»-rammeverk og indikatorsett for EU (Barth, Lavorel, Miller, & Hafele, 2021). En utfordring med bruken av modellen er å finne tålegrensene for de sosiale indikatorene. Hvor går grensene for hva som skal aksepteres av menneskelige problemer og lidelse? Samtidig er det store fordeler forbundet med å sette slike grenseverdier for hva som skal oppnås; det blir lettere å se om utviklingen går i feil eller riktig retning, og vurdere hvor langt unna målet- en befinner seg. En del av bærekraftsmålene er formulert som klare målsettinger for hva som skal oppnås innen 2030. I det foreslåtte indikatorsettet settes de sosiale grenseverdiene på forskjellige måter. I noen tilfeller eksisterer det politiske fastsatte, offisielle mål innenfor EU, som at ingen skal ha udekkede behov for helsetjenester. I andre tilfeller velges grenseverdien/målet for 2030 på grunnlag av empiriske metoder, slik som de gjennomsnittlige boutgiftene i de fem landene i EU med de laveste utgiftene. Indikatoren på høye boutgifter ble målt som andelen husholdninger med boutgifter som var høyere enn 40 prosent av husholdningens disponible inntekt, fordelt på inntektskvintiler. Rapporten foreslår at det burde utvikles en indikator på «udekkede behov for transport-tjenester», på samme måte som for helsetjenester (Barth et al., 2021). Indikatorsettet inkluderer også mål på faktorer som politikken har mer direkte kontroll over, som kan påvirke det som skjer i smultringen. Det er for eksempel satsingen på offentlig transport, andelen som busser og tog utgjør av den totale passasjertransporten i samfunnet, hvor store subsidiene av fossil energi er, og satsing på innovasjon (forskning og utvikling).

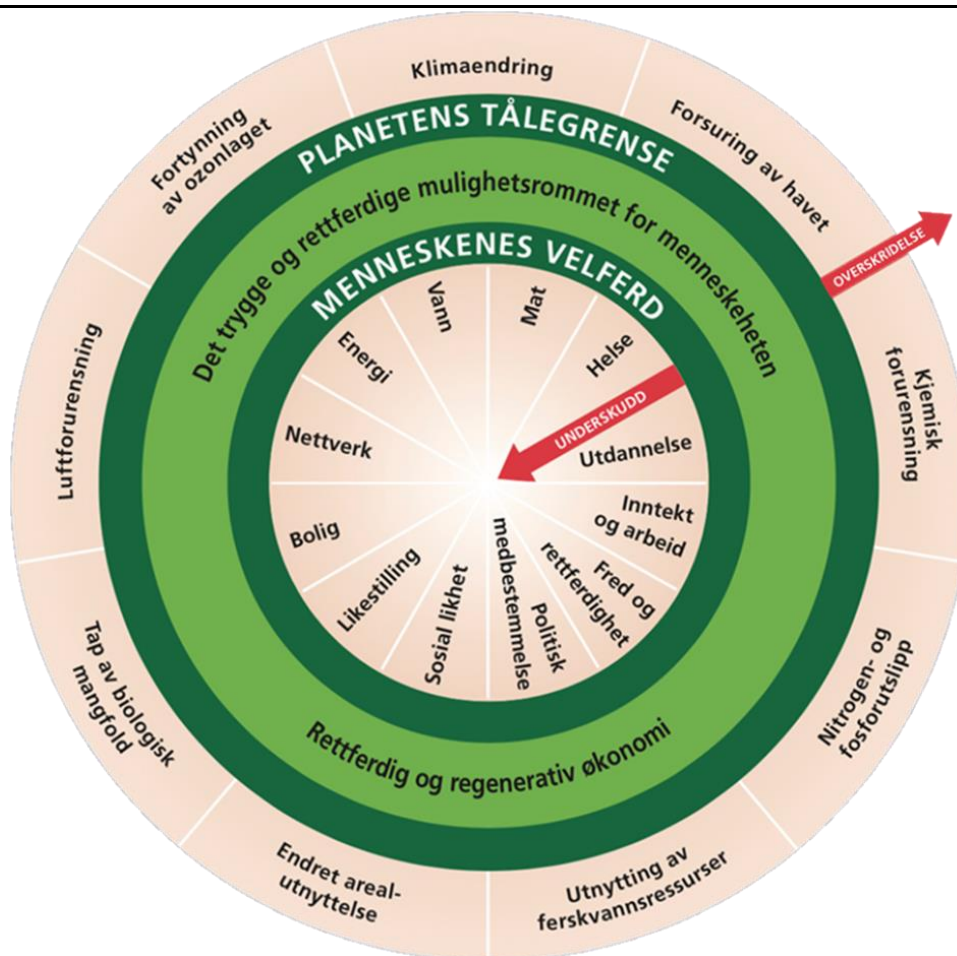
I en artikkel har en gruppe forskere gjennomgått en rekke studier av sosioøkonomiske indikatorer på velferd og bærekraftig utvikling (Custodio, Hadjikakou, & Bryan, 2023). I gjennomgangen har de undersøkt hvordan mangfoldet av indikatorer er dekket av dimensjonene i smultringmodellen og i FNs bærekraftsmål. Gjennomgangen er basert på den tidlige versjonen av smultringmodellen fra 2012, der nettverk ikke er med. De finner tre dimensjoner av indikatorer som ikke inngår i smultringmodellen, som de benevner henholdsvis familie og relasjoner, oppfatninger om en selv og sosial trygghet. Familie og relasjoner handler om forholdet til familie og venner; eksempler er å ha en samlivspartner, ha venner i nærheten, forholdet til ens partner og tilfredshet med seksuallivet. Selvoppfatning («perception of self») dekker for det meste faktorer som er knyttet til bevissthet om, og syn på, seg selv, slik som stress, bekymringer, vekt, utseende og attraktivitet. Eksempler på indikatorer er vurderinger av eget liv, opplevelse av å være seksuelt attraktiv, aksept av egen kropp, optimisme for framtiden mm. Sosial trygghet omfatter tilgangen til, og tilfredsheten med, grunnleggende sosiale tjenester som transport, post, barneomsorg, infrastruktur og rekreasjon. De finner

⁶ https://www-cdn.oxfam.org/s3fs-public/file_attachments/dp-a-safe-and-just-space-for-humanity-130212-en_5.pdf

⁷ <https://www.smultringtonsberg.no/om-oss3/>

at mange av indikatorene under disse tre dimensjonene heller ikke er godt dekket i bærekraftsmålene – det gjelder særlig familie og relasjoner, og oppfatninger av en selv.

Figur 3.2. Smultringmodellen til Kate Raworth

Kilde: <https://www.smultringtonsberg.no/>

3.3. Rammeverkene i utvalgte land

Nederland

I mai 2018 utga det nederlandske statistikkbyrået en ny type publikasjon, en «bred velferdsmonitor» («Monitor Brede Welvaart 2018»). På bestilling fra den nederlandske regjeringen, vil statistikkbyrået (CBS) publisere denne velferdsmonitoren årlig. Begrepet «bred velferd» har tre dimensjoner: Den første er velferden «her og nå», som angår livskvaliteten slik den arter seg i nåtiden og har utviklet seg i løpet av de siste åtte årene. Den andre dimensjonen er velferden i fremtiden, det vil si konsekvensene av våre nåtidige handlinger for framtidige generasjoner (velferden «seinere»). Den tredje og siste dimensjonen er velferden «andre steder», altså den internasjonale dimensjonen: virkningen som det nåværende velferdsnivået har på andre land og særlig på verdens fattigste. Denne inndelingen bygger på anbefalinger fra UNECE (FNs økonomiske kommisjon for Europa) om måling av bærekraftig utvikling, som igjen bygger på Stiglitzkommisjonen.⁸

For hver av de tre dimensjonene er det valgt ut en serie av temaer som belyses gjennom en eller flere indikatorer. For hver indikator vises trend (siste åtte år), den seneste utviklingen (siden året før) og, om mulig, hvordan Nederland gjør det sammenlignet med andre EU-land. Rapporten skal

⁸ https://unece.org/DAM/stats/publications/2013/CES_SD_web.pdf

diskuteres i det nederlandske parlamentet, i den årlige debatten om «ansvarliggjøring» («Accountability Debate»).

Livskvaliteten «her og nå» belyses gjennom 8 temaer og 28 indikatorer. Temaene er disse:⁹

- Subjektiv livskvalitet
- Materiell livskvalitet
- Helse
- Arbeid og fritid
- Bolig
- Samfunn (sosial deltaking og tillit)
- Trygghet
- Miljø

Indikatorene for livskvaliteten i framtiden («seinere»), viser utviklingstrekk for økonomisk-, natur-, human- og sosial kapital (i alt 22). Indikatorene for livskvaliteten «andre steder» er blant annet import av fossile brensler, andre import-tall og u-hjelp (20). I tillegg viser rapporten utviklingstrekk og tilstand for FNs bærekraftsmål. Utviklingstrekken for disse supplerer indikatorene for livskvalitet, og er nært beslektet.

Irland

Irlands rammeverk er oppsummert i figur 3.3, og det finnes flere detaljer på de Irske myndighetenes nettside «Understanding life in Ireland».¹⁰

Hvorfor et rammeverk for livskvalitet? Begrunnelsen for det irske systemet er dels at det gir et mer fullstendig bilde av om utviklingen går i riktig eller gal retning, og dels at det kan gjøre det lettere å samordne politiske tiltak, når en plasserer forskjellige aspekter ved folks liv i et felles rammeverk. Den første utgaven av rammeverket var resultatet av en prosess der ulike departementer deltok, sammen med Statistikkbyrået og det Nasjonale Økonomiske og Sosiale Råd (NESC). Se den første rapporten her: <https://www.gov.ie/pdf/?file=https://assets.gov.ie/152599/1649e918-e9cf-4a9b-b234-749b3021445e.pdf#page=null>. Den første utgaven ble gjenstand for en vurderingsprosess, blant annet en omfattende offentlig diskusjon.

Rammeverket har en overordnet visjon, som er å sette hele folket i stand til å realisere seg selv, å leve «.. fulfilled lives now and in the future». Teoretisk bygger det på Amartya Sen's kapabilitetstilnærming og på OECDs «Hows Life»-modell, men tilpasset Irland. Til rammeverket hører 35 indikatorer som er å finne på det irske statistikkbyråets hjemmeside. Rammeverket har 11 dimensjoner:

- Subjektiv livskvalitet
- Mental og fysisk helse
- Inntekt og formue
- Kunnskap, ferdigheter og innovasjon
- Bolig og bebygde omgivelser
- Miljø, klima og biodiversitet
- Trygghet og sikkerhet
- Arbeid og arbeidets kvalitet
- Tidsbruk
- Forbindelser, lokalsamfunn, deltaking

⁹ <https://longreads.cbs.nl/monitor-of-well-being-and-sdgs-2020/trends-in-well-being/>

¹⁰ <https://www.cso.ie/en/releasesandpublications/hubs/p-wbhub/well-beinginformationhub/howwearedoing/> og her: <https://www.gov.ie/en/campaigns/1fb9b-a-well-being-framework-for-ireland-join-the-conversation/?referrer=http://www.gov.ie/wellbeing-framework/#>

- Medborgerlig engasjement, tillit og kulturelle uttrykk («cultural expression»). Diskriminering inngår også her.

Figur 3.3. Irlands rammeverk for livskvalitet

Kilde: gov.ie - A Well-being Framework for Ireland (www.gov.ie)

Nærmere informasjon om de valgte indikatorene for Irland finnes tilgjengelig på myndighetenes hjemmeside om livskvalitet: [8b4c5045-c259-498d-8d03-7feadd128726.pdf](https://www.gov.ie/public/attachments/gov_ie/8b4c5045-c259-498d-8d03-7feadd128726.pdf) (www.gov.ie). 14 av indikatorene kan knyttes til bærekraftig utvikling, slik som utslipp av klimagasser og vannkvalitet.

En årlig analyse av indikatorene inngår som informasjonsgrunnlag i en tidlig fase av budsjettarbeidet. Det utgis rapporter som analyserer de 35 indikatorene, som både belyser utvikling over tid, internasjonal sammenligning, bærekraft og ulikhet.¹¹

Storbritannia

I 2010 satte statistikkbyrået ONS i gang et bredt arbeid der første fase var en nasjonal debatt om hva som er viktig for folks livskvalitet (well-being). Arbeidet har resultert i en inndeling i ulike livsområder med tilhørende indikatorer, som presenteres i «Measures of national wellbeing dashboard».¹²

Inndelingen i dimensjoner var basert på den nasjonale debatten. Følgende dimensjoner inngår:

Personlig (subjektiv) livskvalitet – blant annet livstilfredshet

Våre relasjoner – her inngår slike indikatorer som ensomhet, tillit til andre og om en har noen å stole på

¹¹ <https://www.gov.ie/pdf?file=https://assets.gov.ie/226077/8b4c5045-c259-498d-8d03-7feadd128726.pdf#page=null>

¹²

<https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/wellbeing/articles/measuresofnationalwellbeingdashboardqualityoflifeintheuk/2022-08-12>

Helse – blant annet nedsatt funksjonsevne, angst og depresjon og hvor mange år en kan forvente å leve med god helse

Hva vi gjør – her inngår indikatorer knyttet til arbeid (arbeidsledighet, jobbtilfredshet), men også frivillig arbeid, tilfredshet med mengden fritid og andel deltakere i kultur- og sportsaktiviteter.

Hvor vi bor – berører forskjellige aspekter ved bostedet, slik som tilgang til natur, opplevelse av tilhørighet til lokalområdet, opplevd trygghet, utsatthet for kriminalitet og tilgang til viktige tjenester

Personlig økonomi – fattigdom, inntekt og formue, tilfredshet med husholdningens økonomi og hvor vanskelig det er å klare seg økonomisk

Nasjonal økonomi – kjennetegn ved den nasjonale økonomien. Aggregerte størrelser som nasjonalinntekt per innbygger, nettogjeld i offentlig sektor og graden av inflasjon

Utdanning og ferdigheter – her inngår mål på human kapital, andel NEETs og andel som ikke har noen kvalifikasjoner

Styresett («governance») – indikatorene her er stemmegivning ved valg, tillit til myndighetene og andelen som føler at de ikke kan påvirke hva myndighetene gjør

Miljø – utslipp av klimagasser, vernede områder, fornybar energi og graden av resirkulering i husholdningene.

Canada

I Canada er livskvalitet eller «well-being» definert som individers rikdom og komfort («prosperity and comfort»), basert på både materielle og ikke-materielle faktorer som er viktige for folks liv, slik som helse, sosiale kontakter og materielle goder.¹³

Rammeverket for livskvalitet ble utviklet i 2020-2021 gjennom møter og konsultasjoner ledet av det kanadiske Finansdepartementet. Rammeverket består av i alt 84 indikatorer, organisert i temaområdene materiell rikdom («prosperity»), helse, samfunn, miljø og godt styresett («governance»). I tillegg kommer indikatorene livstilfredshet og opplevelse av mening. Rammeverket inneholder også to perspektiver som skal gå på tvers av områdene: Et rettferdighets- og inkluderingsperspektiv og et bærekrafts- og resiliensperspektiv. Se figur 3.4 for en oversikt.

Rammeverket var designet til å omfatte alle områdene/domenene i OECDs rammeverk, men også Canada-spesifikke temaer.

Under domenet materiell rikdom inngår inntekt og vekst, sysselsetting og jobbkvalitet, ferdigheter og muligheter, økonomisk trygghet og deprivasjon. Under helse inngår både helsetilstand og helsetjenester. Under miljø inngår miljø og mennesker, i tillegg til økologisk integritet og forvaltning av miljøet. Under samfunn inngår kultur og identitet, sosialt samhold («cohesion») og forbindelser, samt tidsbruk. Under styresett inngår trygghet og sikkerhet, demokrati og institusjoner, samt rettsvesen og menneskerettigheter.

Indikatorene er delt i tre nivåer: Overskriftsindikatorer («headline indicators»), kjerneindikatorer og tilleggsindikatorer. Det er 19 overskriftsindikatorer (se figur 3.5).

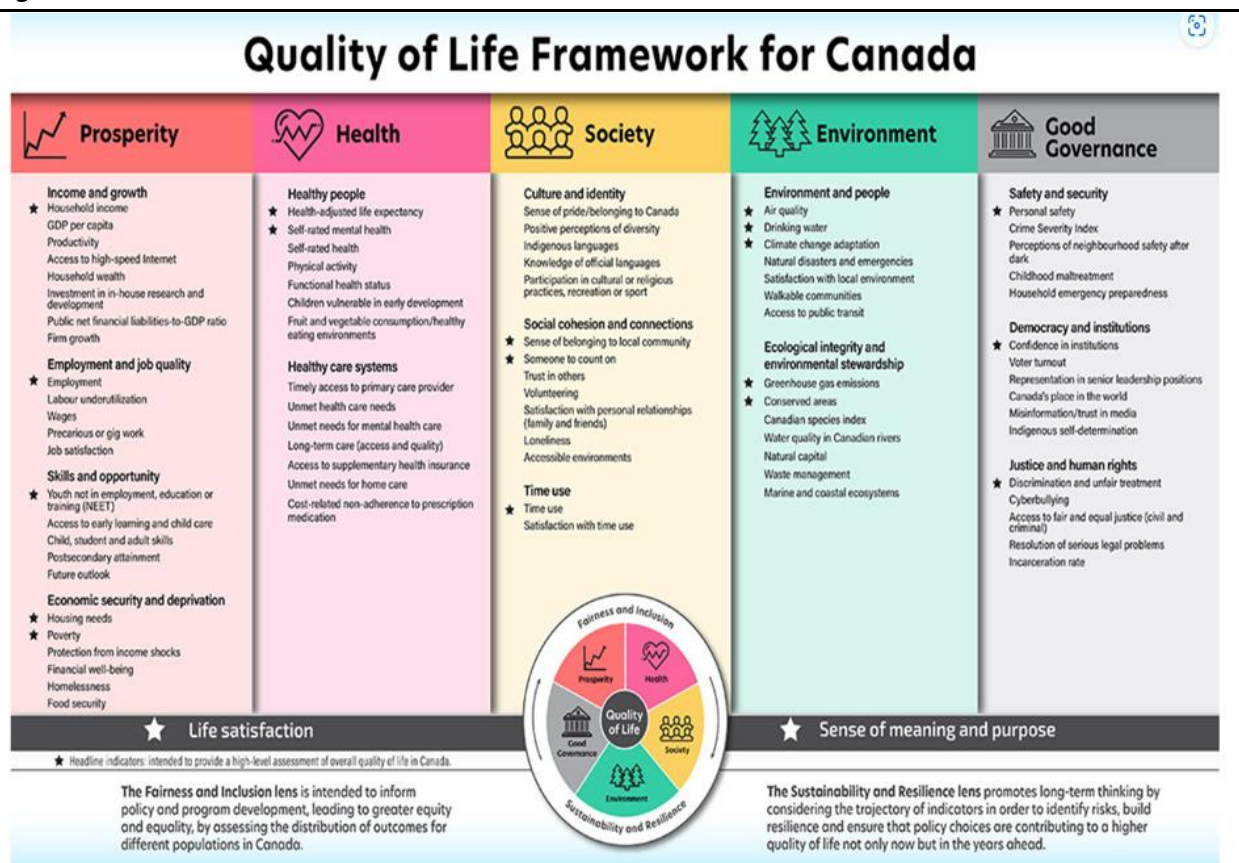
¹³ <https://www.canada.ca/en/department-finance/services/publications/measuring-what-matters-toward-quality-life-strategy-canada.html#Toc61968289>.

Indikatoren offer for kriminalitet inngår under godt styresett, det samme gjør diskriminering og tillit til offentlige institusjoner. Klimagasser inngår under miljø, det samme gjør rent drikkevann. NEET-raten er en indikator som inngår under materiell rikdom («prosperity»).

Rammeverket inkluderer i hovedsak livskvalitetsutfall, men inkluderer også noen viktige påvirkningsfaktorer, slik som investeringer i forskning og utvikling. Rammeverket prøver ikke å skille disse to. BNP per kapita inngår under materiell rikdom.

Det kanadiske statistikkbyrået har en hjemmeside for livskvalitet, *Quality of Life Hub*, Statistics Canada: <https://www160.statcan.gc.ca/index-eng.htm>. Her får man mer detaljer om de enkelte indikatorene, også fordelt på ulike grupper og over tid.

Figur 3.4. Canadas rammeverk

Kilde: <https://www160.statcan.gc.ca/infosheet-infofiche-eng.htm>

Figur 3.5. Hovedindikatorene på livskvalitet i Canadas rammeverk

Box 7: Headline Quality of Life Indicators	
Prosperity	 <ul style="list-style-type: none"> • Household incomes • Employment • Youth Not in Education, Employment or Training (NEETs) • Acceptable housing • Poverty
Health	 <ul style="list-style-type: none"> • Health-Adjusted Life Expectancy • Self-rated mental health
Environment	 <ul style="list-style-type: none"> • Air quality • Clean drinking water • Conservation areas • Greenhouse gas emissions
Society	 <ul style="list-style-type: none"> • Sense of belonging to local community • Someone to count on • Satisfaction with time use
Good Governance	 <ul style="list-style-type: none"> • Victimization rate • Confidence in public institutions • Discrimination and unfair treatment
Overall / Additional	<ul style="list-style-type: none"> • Life satisfaction • Sense of meaning and purpose

Kilde: <https://www.canada.ca/en/department-finance/services/publications/measuring-what-matters-toward-quality-life-strategy-canada.html#Toc61968289>

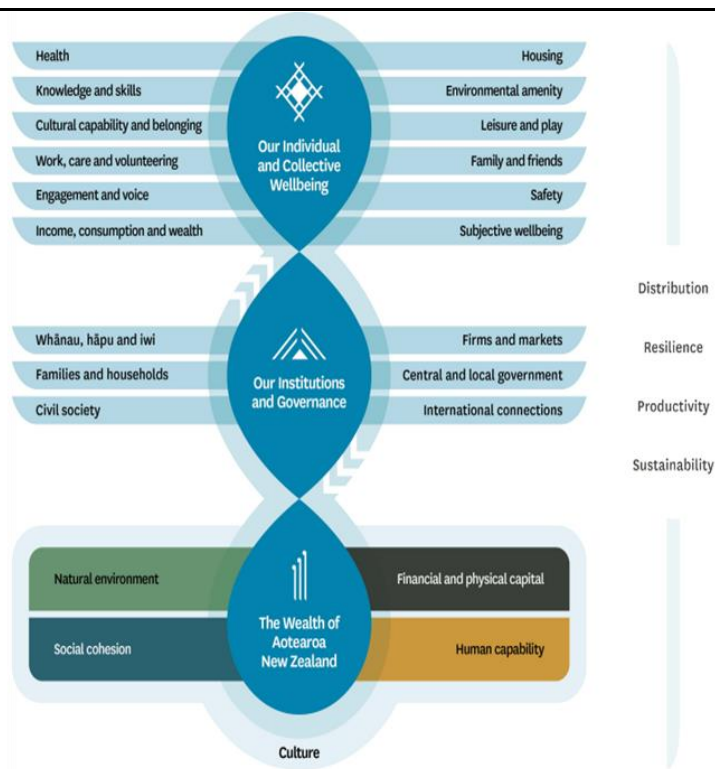
New Zealand

Livskvalitet defineres på denne måten i den nasjonale rapporten om livskvalitet i New Zealand, utgitt av Finansdepartementet: "Wellbeing refers to what it means for our lives to go well. It encompasses aspects of material prosperity such as income and GDP. And it also encompasses many other important things such as our health, our relationships with people and the environment, and the satisfaction we take in the experience of life. We at Te Tai Ōhanga | The Treasury consider wellbeing analysis "economics done well", as it creates a more complete picture of societal progress".¹⁴

Finansdepartementet i New Zealand har gjennom flere år utviklet et rammeverk for måling og analyse av livskvalitet, et «Living Standards Framework» (LSF). Den første utgaven kom i 2011. Den tredje versjonen ble lansert i 2021. I sin siste versjon har det tre nivåer: Individuell og kollektiv livskvalitet («well-being»), institusjoner og styresett og endelig nasjonens formue eller ressurser («wealth»). Figur 3.6 viser hovedelementene i LSF.

¹⁴ <https://www.treasury.govt.nz/sites/default/files/2022-11/te-tai-waiora-2022.pdf>, s. 6

Figur 3.6. Rammeverket i New Zealand

Kilde: <https://www.treasury.govt.nz/sites/default/files/2021-10/tp-living-standards-framework-2021.pdf>

Den individuelle og kollektive livskvaliteten har 12 forskjellige domener eller aspekter, som angitt øverst i figuren. Disse ligger nært opp til tilsvarende domener i rammeverket til OECD, men er forsøkt tilpasset de særegne nasjonale omstendighetene, jf. «kulturell kapabilitet og tilhørighet» som eget aspekt. Institusjoner og styresett har 6 komponenter, herunder sivilsamfunn, de sentrale og lokale myndighetene og firmaer/markeder. Den nasjonale formuen har fire former: Naturmiljøet, sosialt samhold («cohesion»), menneskelige kapabiliteter (inkludert utdanning, ferdigheter, fysisk og mental helse), og finans- og fysisk kapital.

For å støtte opp under LSF har Finansdepartementet også utviklet et indikatorsystem, «LSF Dashboard». Indikatorsystemet er et forsøk på å konkretisere LSF-modellen. I alt har systemet 103 indikatorer, derav 62 knyttet til individuell og kollektiv livskvalitet, 18 til institusjonene og 23 som måler de fire aspektene ved nasjonalformuen. En oversikt over alle indikatorene ligger her, fra s. 12ff: <https://www.treasury.govt.nz/system/files/2022-03/lfsf-dashboard-apr22.pdf>.

Den nyeste versjonen har i større grad forsøkt å fange opp barns livskvalitet. Under helse inngår blant annet en indikator på umøtte behov for legeundersøkelser blant barn under 15 år, på grunn av kostnader. Tanken er at rådene fra departementet bør ta utgangspunkt i en analyse av det som folk flest verdsetter og er opptatt av i sine liv. «The implementation of the LSF will mean that the Treasury more consistently measures, monitors and reports against the broad range of outcomes that New Zealanders value and links its advice explicitly to those outcomes».

Finansdepartementet er pålagt, gjennom lov, å utgi en rapport om livskvalitet i New Zealand hvert fjerde år. Den første kom i 2022. Se figur 3.7 for noen hovedpunkter.

Her følger noen detaljer om indikatorene i rammeverket:

Under trygghet inngår ulykker blant barn, ofre for familievold, opplevd trygghet når en går ute alene, drapsrate, døde i trafikken og antallet arbeidsulykker.

Under arbeid, omsorg og frivillighet inngår både lønnet arbeid, omsorgsarbeid og frivillig arbeid, i tillegg til NEET-raten.

Under institusjoner og styresett, sentrale og lokale myndigheter, inngår korrupsjon, tillit til styringsorganer og mengden offentlig gjeld. Under sivilsamfunn inngår frivillig arbeid. Under firmaer og markeder inngår blant annet utgifter til forskning og utvikling.

Under nasjonalformuen, humane kapabiliteter, inngår blant annet kognitive ferdigheter ved alder 15, utdanningsnivå, og to indikatorer på helse. Under sosialt samhold inngår blant annet diskriminering og opplevelse av tilhørighet og tillit til andre.

Figur 3.7. Noen hovedpunkter i rapporten om livskvalitet i New Zealand fra 2022

	Strength relative to OECD	Mediocrity or weakness relative to OECD
 <p>IMPROVING OVER TIME</p>	<p>Areas of strength where we are getting even better over time:</p> <ul style="list-style-type: none"> Continued strength in employment (with low unemployment) since the late 1990s. Good and improving air quality. 	<p>Areas of weakness that are improving over time:</p> <ul style="list-style-type: none"> Middling or lower safety than other countries in terms of crime, perceived safety, bullying and road deaths, but we are seeing improvements in some of these areas. Lower average household incomes than other OECD countries, although improving. Long hours of work for many, particularly men, have been declining somewhat but are coupled with lower satisfaction with work-life balance among those working long hours.
 <p>STEADY OVER TIME</p>	<p>Areas of strength that are generally stable over time:</p> <ul style="list-style-type: none"> Continued high levels of adult skills and qualifications. Engagement and voice have remained robust, although less so for young people. High social support is also steady, although slightly less for Asian populations. 	<p>Areas of weakness that are generally stable over time:</p> <ul style="list-style-type: none"> Low housing affordability, particularly for low-income renters, since an upward spike in the 1990s. Stable but middling rates of young people not in education, employment or training. Overall suicide rates near the OECD median, teen suicides among the worst in the OECD.
 <p>WORSENING OVER TIME</p>	<p>Areas of strength that are eroding over time:</p> <ul style="list-style-type: none"> We have comparatively higher life satisfaction, but it is declining slightly. High but declining self-reported health. Low but increasing loneliness, particularly among the young. 	<p>Areas of weakness that are getting even worse over time:</p> <ul style="list-style-type: none"> Worsening rates of psychological distress, particularly among young people, women and Māori. Middling but declining achievement among school students as measured by international surveys.

Kilde: <https://www.treasury.govt.nz/sites/default/files/2022-11/te-tai-waiora-2022.pdf>

Skottland

Skottland har satt opp en rekke ønskede nasjonale utfall («outcomes»), som beskriver målene for Skottland. Disse utfallene skal reflektere verdiene til folket i Skottland, være i tråd med FNs bærekraftsmål og hjelpe til med å vise forbedringer i arbeidet med å redusere ulikhet. Se oversikt i figur 3.8.

De nasjonale utfallene dreier seg om følgende temaer:

- Barn
- Fellesskap/lokalsamfunn
- Kultur
- Økonomi
- Utdanning

- Miljø
- Arbeidsliv
- Helse
- Menneskerettigheter
- Internasjonale forhold
- Fattigdom

Disse temaene er konkretisert på ulike måter. Under barndom heter det at målet er at «barn skal føle seg elsket, trygge og respekterte under oppveksten, slik at de kan realisere sitt fulle potensiale».

Under menneskerettigheter heter det at det ønskede utfallet er å «respektere, beskytte og oppfylle menneskelige rettigheter og ha frihet fra diskriminering». For mer detaljer, se her:

<https://nationalperformance.gov.scot/>.

For å måle utfallene er det etablert et sett med over 80 indikatorer, av sosial, miljømessig og økonomisk art. Se oversikt over alle indikatorene her:

https://nationalperformance.gov.scot/sites/default/files/documents/NPF_A4_Booklet.pdf. Mer

detaljer om hvordan de er målt, og hvordan trendene er over tid finnes her:

<https://nationalperformance.gov.scot/index.php/measuring-progress/national-indicator-performance>.

Figur 3.8. Skottlands rammeverk

Scotland's National Performance Framework

Our Purpose, Values and National Outcomes

Kilde: https://nationalperformance.gov.scot/sites/default/files/documents/NPF_A4_Booklet.pdf

Noen detaljer om indikatorene:

Under menneskerettigheter inngår indikatorer på at offentlige tjenester behandler folk med verdighet og respekt. Også kvaliteten på offentlige tjenester inngår.

Under «communities» inngår både ensomhet, å være offer for vold, og tilgang til grønne og blå områder.

Bolig er knapt med, men tilfredshet med boligen er med under fattigdomstemaet.

Under økonomi inngår både produktivitet, økonomisk vekst og utslipp av klimagasser, i tillegg til blant annet inntektsulikhet, tilgang til bredbånd og graden av entreprenørvirksomhet.

Det finnes en egen webside, en «Equality evidence finder», som fordeler indikatorene på noen bakgrunnsvariabler, slik som alder, kjønn, funksjonsevne og type husholdning:

<https://scotland.shinyapps.io/sg-equality-evidence-finder/#equality-npf-top>

Wales

Systemet for livskvalitetsmålinger i Wales er knyttet til "the Well-being of Future Generations (Wales) Act", vedtatt i 2015. Loven stadfester sju livskvalitetsmål (well-being goals") for Wales. I loven knyttes målene om livskvalitet til en bærekraftig utvikling. Bærekraftig utvikling innebærer å forbedre både den økonomiske, sosiale, miljømessige og kulturelle livskvaliteten i Wales («..improving the economic, social, environmental and cultural wellbeing of Wales by taking action, in accordance with the sustainable development principle, aimed at achieving the well-being goals. For Wales to be sustainable it is important that we improve all four aspects of our well-being. Each is as important as the others".¹⁵

De sju målene representerer visjonen for hvordan Wales skal være. Målene er: Et velstående Wales, et robust og motstandsdyktig Wales, et friskere Wales, et likere Wales, et Wales med lokalsamfunn preget av samhold («cohesive communities»), et Wales med levende kultur og walisisk språk, og et Wales som tar globalt ansvar. Se beskrivelse av målene i figur 3.9.

For å måle dette, er det utviklet et system som nå har 50 indikatorer. Se listen over indikatorer her, per 2021: <https://www.gov.wales/wellbeing-wales-national-indicators>. Mange av indikatorene er ment å måle flere aspekter ved de sju målene. De fleste er objektive, men det er også noen subjektive, slik som «Mental wellbeing score» (WEMWBS), andel ensomme og andel som er tilfreds med lokalområdet som et sted å bo. Som mål på kulturell «wellbeing» måles blant annet antallet mennesker som kan snakke walisisk.

Årlig produseres det rapporter om tilstanden basert på disse indikatorene, sist i 2022.¹⁶ Blant annet inneholder rapporten en grundig analyse av ulikhet, basert på flere dimensjoner av ulikhet. Det er også kommet en egen rapport om livskvalitet for barn og unge.

¹⁵ <https://www.gov.wales/sites/default/files/publications/2021-10/well-being-future-generations-wales-act-2015-the-essentials-2021.pdf>

¹⁶ <https://www.gov.wales/sites/default/files/pdf-versions/2022/9/4/1664462814/wellbeing-wales-2022.pdf>

Figur 3.9. Målene for livskvalitet i Wales

Kilde: <https://www.gov.wales/sites/default/files/publications/2021-10/well-being-future-generations-wales-act-2015-the-essentials-2021.pdf>

Italia

Det italienske indikatorsystemet BES («Benessere, Equo e Sostenibile») tar sikte på å måle velferd, likhet og bærekraftig utvikling i ett og samme system. Indikatorene deles inn i 12 livsområder. Det foreligger både et omfattende indikatorsett online, på det italienske statistikkbyråets hjemmeside, og en årlig oppdatert rapport.

En oversikt over de 12 indikatorene finnes i siste utgave av BES-rapporten:

<https://www.istat.it/en/archivio/281556>. Dimensjonene ligner svært på de som inngår i OECD-systemet, men omfatter også dimensjoner som «Politikk og institusjoner», «Landskap og kulturell arv», «Innovasjon, forskning og kreativitet» og «Tjenestekvalitet» («Quality of services»).

Eksempler på indikatorer på tjenestekvalitet finnes i siste utgave av BES-rapporten:

<https://www.istat.it/it/files//2023/03/12.pdf>. Her inngår blant annet udekkede behov for helsetjenester og antall leger per innbygger.

Det er utarbeidet en egen BES for det lokale nivået, som deler en kjerne av indikatorer med det nasjonale nivået: "BES measures at local level maintain a high level of quality and consistency with the Bes indicators system and constantly follow the evolution of the Bes framework. The two frameworks share a core of common and harmonized indicators. In addition, Bes at local level includes specific well-being indicators, concerning some issues that are related to responsibilities and functions of local authorities."¹⁷

¹⁷ <https://www.istat.it/en/well-being-and-sustainability/the-measurement-of-well-being/bes-at-local-level>

Finland

I Finland oppfattes «well-being» som det samme som velferd («welfare»), og bygger på Erik Allardts definisjon av velferd som «å ha, å gjøre, å elske og å være» (Allardt, 1975). Det er knyttet til sosial bærekraft, samtidig som den gjensidige avhengigheten mellom sosial og økonomisk og miljømessig bærekraft blir anerkjent. Noe indikatorsystem er ennå ikke utviklet, men er under arbeid. Det vil inkludere både objektive og subjektive indikatorer (Birkjær, Gamedinger, & El-Abd, 2021; Pastorino, Stielke, von Heimburg, & Ness, 2023)

Sverige

Fra og med 2017 inkluderer den svenske regjeringens vårbudsjett¹⁸ en oversikt over 15 forskjellige indikatorer, kalt «nya mått på välstånd». Hensikten med disse indikatorene er at de skal gi et bilde av velstandens utvikling, både med hensyn på menneskers livskvalitet og økonomiens langsiktige bærekraft. Indikatorsettet består av fem økonomiske, fem miljømessige og fem sosiale indikatorer. Blant de sosiale indikatorene finner vi blant annet egenvurdert helse, mellommenneskelig tillit og tilfredshet med livet. I vårbudsjettet oppsummeres tilstanden for de 15 indikatorene, og det angis hvordan utviklingen har vært det siste året for hver indikator.

Det siste budsjettet som er tilgjengelig er for 2023. Det gis ingen grundig analyse, men en enkel oversikt over trender og tilstand, og noe om ulikhet i fordeling.¹⁹

Island

På Island defineres livskvalitet som et holistisk begrep som omfatter både subjektive og objektive dimensjoner, slik som å føle seg bra og fungere bra (Pastorino et al., 2023). Målesystemet bygger blant annet på en survey, der islenderne ble spurt om de viktigste faktorene i livskvalitet. Helse kom på topp, etterfulgt av relasjoner, boforhold og inntekt/formue.²⁰

Målesystemet har tre kategorier av indikatorer for å måle rikdommen og livskvaliteten i Island:

- Sosiale
- Økonomiske
- Miljømessige

Her er det altså klare likhetspunkter med systemet i Sverige, men antallet indikatorer er mer enn dobbelt så stort i det islandske systemet, 39 i alt. Under økonomi inngår blant annet makrostrørrelser som BNP og inflasjon, i tillegg til indikatorer som sysselsetting, arbeidsledighet, tilfredshet med jobben, NEET-andel, boforhold og mål på fattigdom, deprivasjon og inntektsulikhet. Under sosiale indikatorer inngår temaene helse (herunder umøtte behov for helsetjenester), utdanning, sosial kapital, trygghet og balansen arbeid-liv. Det er hele 5 indikatorer på sosial kapital, herunder tillit til andre, til det politiske systemet og stemmegivning ved valg.²¹

3.4. Rammeverk og indikatorer for livskvalitet– hva brukes de til?

Som vi har vært inne på tidligere, er en av fordelene ved et rammeverk og indikatorsett for livskvalitet at det kan gi et mer fullstendig og sammenhengende bilde av samfunnsutviklingen. Oppmerksomheten blir rettet mot viktige utviklingstrekk og ulikheter som ellers kan «gå under

¹⁸ Om hva den økonomiske vårproposisjonen er: «Den ekonomiska vårpropositionen innehåller förslag till riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken, en bedömning av ekonomins utveckling, en redovisning av vilka utmaningar som politiken står inför samt uppföljningar av regeringens politik. Den ekonomiska vårpropositionens innehåll utgör därmed ett avstamp och en plattform för arbetet med höstens budgetproposition.»

Fra: <https://www.regeringen.se/sveriges-regering/finansdepartementet/statens-budget/budgetpropositioner-per-budgetar/>

¹⁹ <https://www.regeringen.se/contentassets/c680069621fc482bb8703c89b2dcfbcc/2023-ars-ekonomiska-varproposition-prop.-202223100.pdf>

²⁰ <https://www.government.is/lisalib/getfile.aspx?itemid=fc981010-da09-11e9-944d-005056bc4d74>

²¹ <https://www.government.is/lisalib/getfile.aspx?itemid=fc981010-da09-11e9-944d-005056bc4d74>

radaren». Et godt rammeverk og indikatorsett kan også gjøre det lettere å koordinere tiltakene fra ulike departementer og andre offentlige instanser, ved å knytte dem til et felles sett av strategiske mål. Den multidimensjonale tilnærmingen gir større muligheter for at politiske initiativer blir vurdert på bakgrunn av hvordan de påvirker en rekke velferdsdimensjoner, og ikke bare dimensjonene som ett departement eller andre organer har ansvar for.

God informasjon om hvordan livskvaliteten utvikler seg kan også gi et bedre grunnlag for å vurdere hva myndighetene gjør, og holde dem ansvarlige for manglende resultatoppnåelse. Slik kan bruken av indikatorsettet bidra til en styrking av demokratiet. Både politikere og vanlige medborgere trenger et informasjonsgrunnlag som gir mulighet for en helhetsbedømmelse av samfunnsutviklingen. Det er viktig for demokratiet at denne oppfatningen er så opplyst og velbegrunnet som mulig (Johansson, 1979).

Men hvordan har rammeverkene og indikatorsettene vi har sett på fungert i praksis – hva har de blitt brukt til? Vi skal nå se litt nærmere på noen av de internasjonale erfaringene med dette.

Rammeverkene og indikatorene kan bidra til å etablere en politisk agenda, ved å sette «problemer under debatt». I flere land brukes rammeverkene som utgangspunkt for rapporter om den nasjonale livskvaliteten, som så kan debatteres i offentligheten. Vi har allerede sett flere eksempler på dette. I Nederland har det nederlandske statistikkbyrået siden 2018 utgitt en årlig «bred velferdsmonitor, der også rapportering om FNs bærekraftsmål inngår. Den brukes som grunnlag for diskusjonene på «Accountability day» i Parlamentet hvert år. I tillegg publiserer statistikkbyrået årlige faktasider («fact sheets») på budsjett dagen i september, for å bistå departementene i utarbeidelsen av sine politiske planer.²² I New Zealand er finansdepartementet pålagt ved lov å utgi en rapport om livskvaliteten i landet hvert fjerde år. Wales og Italia utgir årlige rapporter. En annen bruk av rammeverket er som utgangspunkt for å diskutere, og fatte beslutninger om, politiske prioriteringer. På Island ble seks livskvalitetsmål prioritert i den langsiktige fiskale²³ strategien (2021-25), med utgangspunkt i rammeverket for livskvalitet. Dette endret den nasjonale ressursfordelingen i retning av disse målene (OECD, 2023, p. 49). Ifølge viktige interessenter på Island har de seks prioriterte målene skapt en følelse av forpliktelse mot felles mål, samtidig som det også øker tilliten til at de demokratiske og offentlige institusjonene fremmer allmennhetens interesser (OECD, 2023).

I en del land har livskvalitet, og indikatorer som måler dette, blitt trukket inn i budsjettprosessene. Tradisjonelt har budsjetter vektlagt konsekvensene for et begrenset antall økonomiske indikatorer, slik som BNP, inflasjon og arbeidsledighet. Livskvalitetsbudsjetter tar sikte på å utvide dette relativt begrensede rammeverket for hva budsjettene skal inneholde (Frieling, 2023). Rammeverkene danner i noen tilfeller et utgangspunkt for budsjett diskusjonene, og utfyller de økonomiske standardindikatorerne. Eksempler på dette er Italia, Frankrike, Irland og Sverige. Noen land, slik som Italia, Frankrike og New Zealand, har lovfestet et krav om at landenes finansdepartementer skal utarbeide rapporter om livskvaliteten.

I New Zealand har «Living Standards Framework» og det tilhørende indikatorsettet vært en del av grunnlaget for å velge ut 5 områder som prioriteres i budsjett-tildelingen, herunder blant annet å redusere fattigdom blant barn og å fremme den psykiske livskvaliteten for alle.

Enkelte land har også gått et skritt videre, ved å innføre et formelt system for å vurdere budsjettforslag på grunnlag av hvordan forslagene vil påvirke folks livskvalitet. Dette representerer en mer fundamental endring. I New Zealand ble det innført en regel om at budsjettforslagene fra

²² <https://www.cbs.nl/en-gb/dossier/dossier-well-being-and-the-sustainable-development-goals>, lest 20.09. 2023

²³ Fiskal er et begrep som blir benyttet om det som har med statens finanser å gjøre

forskjellige departementer skulle begrunnes ut fra hvordan forslaget påvirker de fem hovedprioritetene eller andre aspekter ved livskvaliteten. I det endelige budsjettet for 2019 ble alle nye utgifter rettet mot de fem prioriterte målene; dette utgjorde i alt 4 prosent av de totale utgiftene (OECD, 2023). Dette var første gang at målsettinger knyttet til livskvalitet var en del av budsjettprosessen, og ikke bare økonomiske og fiskale mål. Fra og med 2019 inkluderer budsjettprosessen i New Zealand også et «Utsyn over livskvaliteten» (Well-being outlook). Det er fastsatt gjennom lov at regjeringen hvert år skal komme med prioriterte målsettinger for utviklingen av livskvaliteten, i en «Budget Policy Statement» som utgis i forkant av selve budsjettet. I desember 2022 ble den nyeste «Budget Policy statement» for New Zealand offentliggjort.²⁴ Den innledes med en analyse av utviklingen i de fire formene for nasjonalformue: 1) **menneskelige kapasiteter** («human capability»), slik som ferdigheter og kunnskaper, fysisk og mental helse, 2) **naturmiljøet**, 3) **sosialt samhold** («cohesion»), som inkluderer sosiale kontakter, livstilfredshet og fysisk trygghet, og 4) **finanskapital og fysisk kapital**. Så presenteres livskvalitetsmålene for 2023-budsjettet. Det endelige budsjettet for 2023 kom i mai 2023. Det gir blant annet en kort oppdatering av livskvalitetsanalysen i «Budget Policy statement», og det angis hvordan budsjettet støtter opp om og fremmer de prioriterte målene.²⁵

I finansdepartementets vurdering av hvor kostnadseffektive ulike forslag til investeringer er, brukes en mal der tre typer informasjon inngår:

- *Verdi*. Dette er den antatte påvirkningen som forslaget har på livskvaliteten. Dette inkluderer informasjon som kan hentes fra rammeverket og departementets indikatorsett for livskvalitet, og fordelings effekter med hensyn på minoritetsgrupper, barn, miljøet og kvinner/jenter.
- *Samsvar* («alignment»). I hvilken grad tiltaket er på linje med og støtter opp under regjeringens målsettinger om livskvalitet
- *Leveringskvalitet* («delivery»): Informasjon om kostnader, risiki og annen informasjon som kan si noe om tiltaket/investeringen kan iverksettes på en god måte

Også i Canada brukes rammeverket for livskvalitet når forskjellige departementer skal vurdere og presentere sine budsjettforslag. Gjennom en standardisert mal, blir departementene som skal foreslå et tiltak bedt om å vurdere innvirkningen på livskvalitet. De skal velge opp til 4 indikatorer per dimensjon i rammeverket, men til sammen skal antallet indikatorer som vurderes i de fleste tilfeller være 6 eller lavere.²⁶ For hver indikator skal det også angis hvem (hvilke grupper) som blir påvirket, og i tillegg skal forslagets konsekvenser for bærekraftig utvikling og resiliens vurderes (resiliens: evne til å håndtere uventede hendelser og forskjellige typer risiko).

Det har blitt utviklet flere forskjellige metoder for å gjøre slike vurderinger av konsekvensene av politiske tiltak. Dette er for eksempel ulike typer kostnad-nytteanalyser, der en, blant annet, vurderer effekter av tiltak på subjektiv livskvalitet, og i noen tilfeller omregner disse til pengeverdier. Slike benyttes både i England og New Zealand. New Zealand kombinerer flere metoder, både en «situasjonsanalyse» basert på «Living Standards Framework» og andre kilder, såkalte «multikriterieanalyser» og kostnad-nytteanalyser. Multikriterieanalyse er en familie av teknikker utviklet for å håndtere situasjoner der politikk påvirker en rekke forskjellige velferdsdimensjoner, og hvor en må håndtere avveininger, i verste fall negative konsekvenser for noen dimensjoner og positive for andre (Durand & Exton, 2019). Bhutan har en egen variant av multikriterieanalyse.

²⁴ <https://www.treasury.govt.nz/publications/budget-policy-statement/budget-policy-statement-2023>, lest 22.08. 2023

²⁵ <https://budget.govt.nz/budget/pdfs/wellbeing-budget/b23-wellbeing-budget.pdf>, lest 22.08. 2023

²⁶ Malen kan ses her: <https://www.canada.ca/en/departement-finance/services/publications/federal-budget/proposals/proposal-template.html>

Forslag fra departementene blir vurdert av eksperter i henhold til hvordan de ni dimensjonene i rammeverket for «brutto nasjonal lykke» antas å bli påvirket av forslaget.

I Italia arbeides det med å utvikle modelleringsteknikker, der en simulerer utviklingen for noen av livskvalitetsindikatorerne, gitt forskjellige forutsetninger. Det har blitt utviklet makroøkonomiske modeller for utfall som forventet levealder og andel som slutter på skolen (OECD, 2023).

En stor utfordring for bruken av livskvalitetsdata i politikk er å gå fra de endelige utfallene som livskvalitet handler om, slik som lykke, mening, gode relasjoner, god helse osv., til de politiske tiltakene som politikerne har mulighet til å gjennomføre. Durand and Exton (2019) hevder at vi trenger en ny infrastruktur for dette: oppbygging av en lett tilgjengelig kunnskapsbase om effekter av tiltak. Vi trenger også offentlige tjenestemenn som har tilstrekkelig kompetanse for å bruke denne kunnskapen, og ledere som etterspør større bruk av kunnskap om livskvalitet i politikken. I England er det opprettet et uavhengig senter for kunnskapsutvikling på livskvalitetsfeltet, kalt *What Works Centre for Wellbeing*.²⁷

Wales er et eksempel på land som har bygd opp et omfattende lovverk, og egne institusjonelle strukturer, for å sikre at livskvalitetsmålene blir retningsgivende for politikken (OECD, 2023). Som vist fastsetter «Well-being of Future Generations Act» 7 livskvalitetsmål for Wales. Loven forplikter offentlige organer i Wales til å tenke over de langsiktige konsekvensene av sine beslutninger. Loven opprettet også et eget ombud for framtidige generasjoner. Ombudet har et omfattende mandat til å gjennomgå offentlige organers arbeid, ut fra et livskvalitets- og bærekraftsperspektiv. Når ombudet kommer med anbefalinger, må organet som får anbefalingene gi et svar, og eventuelt grunngi hvorfor anbefalingene ikke blir fulgt. Bruken av loven har, slik ombudet vurderer det, i noen tilfeller ført til radikale endringer sammenlignet med tradisjonelle økonomiske prioriteringer. Et eksempel er en stor utbygging av motorveier som ble utfordret av den nye loven, og der ombudet foreslo et alternativ som førte til en pause i utbyggingen av nye veier, og en plan for økning av offentlig transport, gåing og sykling. Ombudet beskriver dette som et vannskille, den første store endringen i prioriteringer, der miljø og livskvaliteten for framtidige generasjoner vinner på bekostning av kortsiktige økonomiske hensyn.²⁸

²⁷ <https://whatworkswellbeing.org/>

²⁸ <https://www.idunn.no/doi/10.18261/njwel.2.1.6>, lest 15.08. 2023

4. Generelle prinsipper og avgrensninger for valg av indikatorer og rammeverk

Når vi foreslår indikatorer til et rammeverk for livskvalitet, har vi lagt vekt på noen generelle prinsipper og samtidig valgt å gjøre noen viktige avgrensninger.

Rammeverket er i denne omgang ment å kartlegge utviklingen av livskvalitet for **den nåværende generasjonen**, og tar ikke sikte på å måle graden av bærekraftig utvikling. I hovedsak er dette fordi vi ønsker å gjøre oppgaven håndterlig. På sikt er det imidlertid gode grunner til også å inkludere indikatorer som sier noe om livskvaliteten for framtidige generasjoner. Vi har allerede en omfattende liste av indikatorer som måler bærekraftig utvikling og som kan danne utgangspunkt for dette, jf. FNs bærekraftsmål. Videre er et viktig at indikatorsettet måler **utviklingen over tid**. Får folk flest et bedre liv, og hvem er det som sakker akterut? Fortrinnsvis bør indikatorene muliggjøre at vi kan gå i hvert fall ti år tilbake i tid, og at utviklingen kan følges gjennom hyppige målinger, helst årlig.

Det er også ønskelig at indikatorene kan legge grunnlaget for **sammenligninger på tvers av geografiske områder**. Det er imidlertid et begrenset antall relevante indikatorer som er tilgjengelige for hele befolkningen på både nasjonalt nivå og kommune/bydelsnivå. På fylkesnivå er det flere valgmuligheter. Det er i tillegg ønskelig at indikatorene kan sammenlignes internasjonalt, særlig med land i Norden.

Antallet indikatorer bør ikke bli for høyt, for å sikre at brukerne ikke drukner i tall og mister oversikten. Brukervennlighet er helt avgjørende. Samtidig bør heller ikke antallet bli for lite; det skaper risiko for at en ikke får med seg viktige nyanser, og at rammeverket oppleves som irrelevant. I utgangspunktet antar vi at 40-50 indikatorer kan være passe. En mulighet er likevel å ha et større antall indikatorer totalt sett, men bruke et mindre antall kjerneindikatorer («headline indicators»), slik blant annet OECD og Canada gjør det.

Indikatorsettet må belyse og **vise graden av sosial, økonomisk og geografisk ulikhet** i fordelingen av livskvalitet. For hvert temaområde bør det være minst en indikator som viser ulikhet, for eksempel andelen av befolkningen som skårer over/under en viss terskelverdi (deprivasjonsmål). Det kan også være aktuelt å bruke andre ulikhetsmål, for eksempel avstanden mellom dem som skårer høyt og lavt på en indikator (vertikal ulikhet) og avstanden mellom demografiske og sosiale grupper (horisontal ulikhet).

En demografisk gruppe som har et spesielt krav på oppmerksomhet, er **barn og unge**. Barn er særlig sårbare, og trenger derfor i større utstrekning enn voksne myndighetenes hjelp til å beskytte seg. Barns rett til omsorg og beskyttelse er forankret både i Grunnlovens paragraf 104 og i barnekonvensjonen, som er inkorporert i norsk lov gjennom menneskerettsloven. Dårlig livskvalitet har dessuten ofte sin opprinnelse i en vanskelig barndom. For å forebygge seinere problemer, er det viktig å sette inn tiltakene så tidlig som mulig. Tiltak blant barn er det mest effektive virkemidlet for å redusere sosial og økonomisk ulikhet (Hammersland og Barstad 2022).

Et problem er at vi ofte mangler god informasjon om barns livskvalitet. Livskvalitetsundersøkelsen dekker for eksempel bare voksne som er 18 år og eldre. Vi vil likevel, så langt som mulig, forsøke å inkludere minst en indikator innenfor hvert temaområde som belyser hvordan barn og unge har det.

Noen viktige prinsipper for valg av indikatorer er ellers disse:

1. **Relevans**. Dette er det viktigste kriteriet. Hvor sterk er sammenhengen mellom indikatoren og folks livskvalitet? Det bør være en nær sammenheng mellom definisjonen av livskvalitet

(se neste avsnitt) og valget av indikator. Denne sammenhengen kan måles på flere måter: Er indikatoren et mål på noe som folk flest verdsetter og er opptatt av i sine liv? Har empiriske studier vist at det indikatoren er et mål på, har konsekvenser for andre sider ved livskvaliteten? Ja på slike spørsmål tyder på sterk relevans.

2. **Mål på utfall** framfor «input» eller «output». I indikatorsystemet er det viktig å skille mellom mål og midler. En viktig del av kritikken mot BNP som velferds mål har nettopp vært at BNP er et middel til å realisere velferd, men ikke noe mål i seg selv. BNP sier dessuten ikke noe om hvordan mennesker har det; det måler et kjennetegn ved det økonomiske systemet. Det er viktig å måle livskvalitetens bestanddeler, framfor systemiske påvirkningsfaktorer og midler til å skape livskvalitet. Som eksempel kan vi ta helsefeltet: Mål på folks helsetilstand er det viktigste. Befolkningen ønsker god helse, både for seg selv og sine nærmeste, og en rekke empiriske studier har vist at dårlig helse har omfattende konsekvenser for andre verdsette sider ved livet, slik som økonomi og sosiale relasjoner. Mål på helse bør ikke blandes sammen med «input»-indikatorer som årsverksinnsats i helsetjenesten eller «output»-indikatorer som hvor mange som behandles i sykehusene. Det betyr ikke at slike indikatorer er uvesentlige. Men i den grad de skal inkluderes i målesystemet, er det viktig å skille dem fra målene på livskvalitet.
3. **Både objektive og subjektive indikatorer.** Objektive og subjektive indikatorer bidrar til å utfylle hverandre, og gir sammen et mer fullstendig bilde av livskvaliteten i samfunnet. Dette kan blant annet knyttes til hva folk flest verdsetter og har behov for. De fleste vil for eksempel både ønske at de føler seg friske, subjektivt sett, men også at de faktisk er friske, objektivt sett. Vi ønsker også å føle oss trygge, men i tillegg at denne tryggheten har et faktisk grunnlag, og ikke er basert på illusjoner. Det er likevel glidende overganger fra det subjektive til det objektive. Noen av de objektive indikatorene er basert på selvrappotering i surveyundersøkelser. Disse er objektive i den forstand at deltakerne blir bedt om å *beskrive* forskjellige aspekter ved livet sitt, slik som boligsituasjonen, ikke om å *vurdere* disse. Andre objektive indikatorer er basert på registerinformasjon, slik som levealder og inntektsfattigdom.
4. Indikatoren bør **ikke overlappe** for mye med andre indikatorer i settet.
5. Indikatoren bør ha **høy validitet og reliabilitet**. Den bør være et dekkende mål på fenomenet som skal måles, og målingen må ha skjedd på en pålitelig måte, som ikke endrer seg over tid.
6. Indikatorene bør være **lette å forstå** og å formidle til allmennheten og politikere
7. Indikatorene bør kunne gis en **utvetydig tolkning**. Endringene som indikatorene viser over tid bør kunne tolkes som forbedringer eller forverringer av livskvaliteten.
8. **Tilgjengelighet**. Er indikatoren allerede tilgjengelig, eller trengs ny datainnsamling og/eller beregninger?
9. **Politisk relevans**. Det er en stor fordel om det er mulig å påvirke indikatoren gjennom politikk, og om den er sensitiv for endringer av politiske veivalg og innsats av ressurser. Er det lett å identifisere hvilken betydning endringer i politikken har på indikatoren?
10. **Konsistens**: Det vil tale til indikatorens fordel om den også brukes i andre rammeverk, internasjonalt eller i Norge.

5. Teoretisk grunnlag for et rammeverk – hva rommes i begrepet livskvalitet?

I filosofisk språkbruk handler «wellbeing» eller livskvalitet om det som gjør at menneskers liv kan sies å gå bra, som innebærer at livet er «godt» for dem.²⁹ Vi bruker her begrepet «wellbeing» som synonymt med livskvalitet, siden den direkte oversettelsen av wellbeing («velvære») på norsk leder tankene hen mot sanselig nytelse. «Wellbeing» er et langt videre begrep.

Utover dette er det ingen konsensus om hvordan begrepene livskvalitet / «wellbeing» skal defineres. Livskvalitet er ikke noe entydig begrep, heller ikke i vitenskapelig sammenheng. Ord som «godt» og «bra» viser til verdier og normative utsagn. En rent vitenskapelig tilnærming til hva livskvalitet er, er derfor umulig. Livskvalitet handler om normative vurderinger som ikke kan gjøres over hodene på dem begrepet skal anvendes av, og på (Fabian and Alexandrova 2022). I praksis, når «quality of life» og «wellbeing» skal konkretiseres og måles, er det likevel forbausende stort sammenfall mellom de forskjellige måtene å gjøre dette på, som vi så i kapitlet om internasjonale erfaringer.

Begrepet «quality of life» kom i alminnelig bruk på 1960-tallet, og springer ut av en kritikk av materialismen, av det som ble oppfattet som en overdreven vekt på penger og materielle goder. En tidlig referanse til begrepet finner vi i flere av Lyndon B. Johnsons legendariske taler i 1964, der han understrekte at det samfunnsmessige framskrittet bare kan vurderes gjennom å måle kvaliteten på menneskers liv, og ikke gjennom hvor mye penger en har i banken. Livskvalitet har alltid vært et begrep som vektlegger de ikke-materielle faktorenes betydning. Rikdom handler om mer enn materiell rikdom, den har også sosiale, psykologiske og spirituelle aspekter (Barstad, Normann et al. 2016). Noen få år seinere kom en lignende holdning til uttrykk i Robert Kennedys berømte tale om svakhetene ved BNP som velferds mål, der han konkluderte med at BNP måler alt, unntatt det som gjør livet verdt å leve.

Vi kan si at de følgende kjennetegnene er noen av de fundamentale ideene som rommes i livskvalitetsbegrepet:

Det første er, som vi allerede har vært inne på, at velferd er noe annet og mer enn høy inntekt og materiell levestandard. De ikke-materielle sidene ved et godt liv blir framhevet. Det andre er et fokus på mål framfor midler, på å måle det som «virkelig betyr noe». For det tredje er det et holistisk begrep – det inviterer til å vurdere helheten i menneskers liv, både her og nå og over livsløpet. Det siste kjennetegnet er vekten som legges på subjektive opplevelser, på velferden sett innenfra.

For noen er det nettopp det siste som er livskvalitet, i hvilken grad mennesker «tenker og føler positivt» om sine liv. I norsk vitenskapelig litteratur har det vært vanlig å bruke ordet livskvalitet som synonymt med subjektiv livskvalitet (engelsk SWB, «subjective wellbeing»), i tradisjonen etter Siri Næss). Internasjonalt har det som vist vært vanlig å bruke ordet i en langt videre betydning, som et mer generelt velferdsbegrep, med både subjektive og objektive komponenter (OECD, Eurostat, WHO's Europakontor mm).

I det norske målesystemet, slik det ble utviklet i de to rapportene fra Helsedirektoratet i 2016 og 2018, har en valgt den brede definisjonen av livskvalitet. Livskvalitet handler om å realisere et godt liv, nærmere bestemt sentrale goder som kan betegnes som mål i seg selv: «..frihet og autonomi, trygghet og mening, helse og livsglede, deltaking og engasjement, mestring og selvutvikling, samt fravær av unødig lidelse» (Barstad et al., 2016).

²⁹ <https://plato.stanford.edu/entries/well-being/>, lest 26.05. 2023

Denne definisjonen bygde ikke på noen bestemt teori, men Amartya Sens kapabilitetstilnærming ble nevnt som en inspirasjonskilde. Denne tilnærmingen har størst potensiale for å være en «paraplyteori», der også andre tilnærminger kan inkluderes. OECDs rammeverk for måling av livskvalitet bygger på kapabilitetstilnærmingen («the capability approach»).

Kapabilitetstilnærmingen knytter livskvalitet til frihet, til hva mennesker faktisk er i stand til å være og gjøre («beings and doings»). Livskvalitet bør vurderes og måles gjennom å undersøke mulighetene en person har til å realisere verdifulle aktiviteter eller tilstander for seg selv (Barstad et al., 2016). En persons «capability» er mulighetsrommet, alle de forskjellige kombinasjonene av tilstander og aktiviteter som det er mulig for hen å oppnå. Egen lykke og tilfredshet er en av mange sentrale tilstander som inngår i dette.

Mulighetsrommet bestemmes av tre faktorer: Ressurser, konverteringsfaktorer og strukturelle begrensninger. Ressurser kan blant annet være inntekt og formue, mens konverteringsfaktorer viser til sosiale/miljøbetingede forhold og individuelle forutsetninger som påvirker evnen til å konvertere ressurser til verdifulle tilstander og aktiviteter. For eksempel kan en syk person trenge mere inntekt enn en frisk for å kunne gjøre de samme aktivitetene, slik som å reise utenlands. Sen kritiserer derfor ressursbaserte mål på livskvalitet. Det avgjørende er hva inntekten kan gjøre for deg, ikke inntekten som sådan. Både kapabilitetstilnærmingen og den subjektive livskvalitetstilnærmingen ser inntekt som en inputfaktor for livskvalitet, snarere enn som mål i seg selv (Anand 2021). Strukturelle begrensninger er begrensninger av sosial eller juridisk art, som når et lands lover ikke tillater kvinner å ha bestemte yrker.

At det finnes reelle muligheter for valg er et gode i seg selv, uavhengig av følelser og hva som faktisk oppnås. Derfor er det blant annet viktig å måle mental helse, som betyr mye for evnen til å velge (Anand 2021).

Hva er forskjellen mellom livskvalitet og levekår? I norsk sammenheng har levekår tradisjonelt blitt forstått som de ytre betingelsene for menneskers liv. I norsk levekårstradisjon spesifiseres disse betingelsene gjerne som tilgangen til ressurser av forskjellig slag, slik som penger, kunnskaper, mental og fysisk energi ol., samt tilgang til levekårsarenaer som arbeidsmarked og utdannings-system, og egenskaper ved disse. Ressurser og arenaer gir frihet og makt til å styre eget liv (Barstad, 2014). I levekårstilnærmingen er man altså opptatt av betingelser for valg. Et annet viktig kjennetegn er den sterke vektleggingen av ulikhet og fordelingsspørsmål. Hvordan varierer valgbetingelsene mellom grupper i samfunnet? Et tredje kjennetegn er tilknytningen til politikk. Levekår er de sidene ved livssituasjonen som kan påvirkes gjennom politiske veivalg (Barstad, 2014).

I sammenligning med dette vektlegger livskvalitetsbegrepet mer de subjektive og ikke-materielle dimensjonene, og ikke i like stor grad fordelingsspørsmål og politikk. I praksis er det likevel ikke snakk om store forskjeller. Levekårsundersøkelsene som SSB gjennomfører, har for eksempel i økende grad tatt inn spørsmål om tilfredshet og subjektive vurderinger. Hva som inngår i begrepet har endret seg over tid, og har åpenbart blitt påvirket av kulturens «subjektive vending». Temaene som er med i levekårsundersøkelsene er stort sett de samme som inngår i SSBs livskvalitetsundersøkelser, hovedforskjellen er den mer detaljerte kartleggingen av subjektive opplevelser og vurderinger i den sistnevnte undersøkelsen, mens levekårsundersøkelsen på sin side har en svært grundig kartlegging av de materielle livsvilkårene. I tillegg forsøker Livskvalitetsundersøkelsen å gi et helhetsbilde av livssituasjonen i en og samme undersøkelse, i motsetning til det de årlige levekårsundersøkelsene, der man i tillegg til en fast del har temamoduler som varierer fra år til år.

Hva er forholdet mellom livskvalitet og bærekraftig utvikling? Bærekraftig utvikling er et videre begrep enn livskvalitet. Det er tre «bærekraftsimperativer»: Tilfredsstillende menneskelige behov, sikre sosial rettferdighet og respektere miljømessige grenser. De viktigste temaene innenfor hvert imperativ er å henholdsvis utrydde ekstrem fattigdom, øke menneskers muligheter, sikre politisk

deltakelse og rettferdig fordeling, samt bekjempe klimaendringer og stoppe tap av biologisk mangfold (Holden og Linnerud 2021). Å tilfredsstille menneskelige behov og sikre sosial rettferdighet er helt i tråd med livskvalitetsperspektivet. Frihet, trygghet, helse, læring og utvikling osv. kan oppfattes som fundamentale menneskelige behov. Å bekjempe klimaendringer og stoppe tap av biologisk mangfold er viktig både i seg selv, og for livskvaliteten til seinere generasjoner. I denne sammenheng velger vi imidlertid å begrense oss til livskvaliteten for den nåværende generasjonen.

Indikatorer som måler klimaendringer og tap av biologisk mangfold inngår i FNs bærekraftsmål. Av de 17 hovedmålene er mål 12-15 miljømål. Mål 1-7 omtales ofte som utviklingsmål, som handler om å bekjempe fattigdom og bedre livsbetingelsene for alle. Mål 8-11 er rettferdighetsmål, som innebærer å redusere ulikheter og sikre lik tilgang på grunnleggende tjenester, mens den siste gruppen, 16-17, er institusjonsmål.

I lys av livskvalitetsperspektivet, mangler bærekraftsmålene indikatorer på subjektiv livskvalitet og på sosiale relasjoner (vennskap, familie, ensomhet osv.). Riktignok inngår livskvalitet som del av overskriften i hovedmål 3, men det er ingen indikatorer knyttet til dette.

Et mye brukt rammeverk for måling av bærekraftig utvikling skiller mellom tre dimensjoner: livskvalitet for den nåtidige generasjonen, "her og nå", livskvaliteten for seinere generasjoner, "seinere", og livskvaliteten for dem som lever i andre land, "andre steder".³⁰ Høy livskvalitet her og nå kan tenkes å gå på bekostning av livskvaliteten "seinere" og/eller "andre steder". Livskvaliteten «andre steder» vil stor grad avhenge av i hvilken grad miljømålene nås, men her kan også andre temaer trekkes inn, slik som gunstige handelsbetingelser for fattige land og størrelsen på u-hjelpen. Også dette aspektet ved bærekraftig utvikling dekkes i noen grad av bærekraftsmålene (se delmål 17.2).

³⁰ Conference of European Statisticians Recommendations on measuring sustainable development, utgitt av United Nations Commission for Europe (2013): https://unece.org/DAM/stats/publications/2013/CES_SD_web.pdf

6. Valg av dimensjoner for livskvalitet

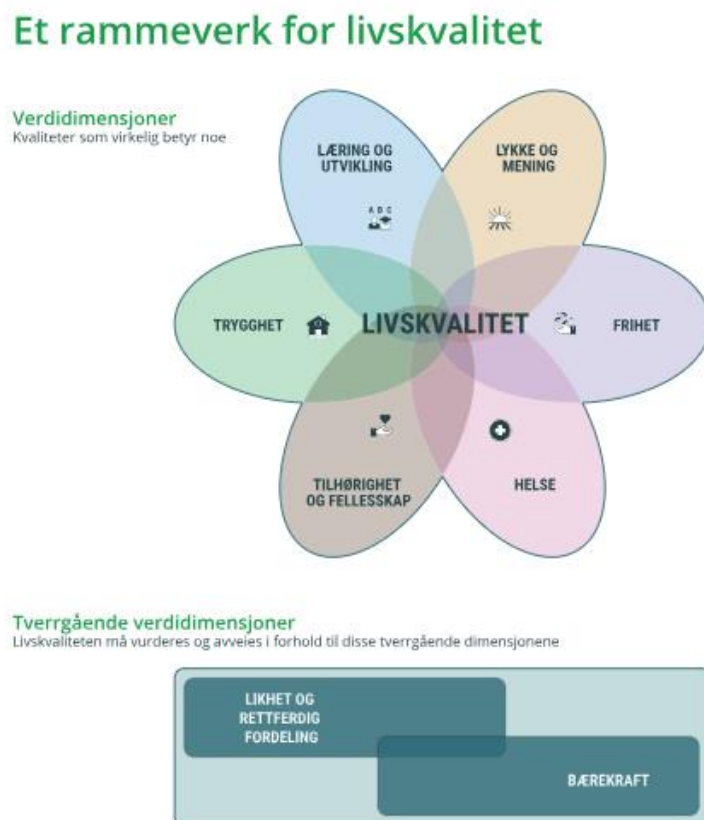
I rapporten «Gode liv i Norge» ble fire kilder til å konkretisere innholdet i livskvalitetsbegrepet framhevet: Filosofiske teorier, befolkningens syn, samfunnets lover og idealer, og vitenskapelige, empiriske funn. I tillegg er det viktig at dimensjonene og indikatorene på en eller annen måte lar seg påvirke gjennom politiske valg.

Av disse kildene er antakelig de synspunktene vi finner i befolkningen, og rammene som legges av lovverket, særlig viktige. For at et rammeverk for måling av livskvalitet skal fungere, er det helt avgjørende at det finner klangbunn i befolkningen, og gjenspeiler det som virkelig betyr noe for folk flest. Begrepets normative karakter underbygger dette. Rammeverket bør også være i samsvar med viktige lovbestemmelser, slik som menneskerettighetene. Vi har tidligere nevnt Amartya Sen og hans kapabilitetstilnærming. Sen har ikke selv utformet noen liste over forskjellige dimensjoner i livskvalitetsbegrepet, men har understreket betydningen av dette er noe befolkningen det gjelder selv må komme fram til gjennom demokratisk debatt.

Undersøkelser i befolkningen, både i Norge og internasjonalt, viser at helse og familie prioriteres svært høyt. I tillegg kommer vennskap, fritid og arbeid/studier. Trygghet, både økonomisk og på andre måter, og valgfrihet har også vist seg å komme høyt på noen lister (Barstad et al., 2016).

Som en første konkretisering av livskvalitetsbegrepet, skal vi innledningsvis presentere et forslag til de viktigste verdiene som inngår i begrepet, til hvilke kvaliteter som "virkelig betyr noe". Disse verdiene har bred oppslutning i befolkningen, og er også gjengangere i andre sammenhenger, ikke minst i lovverket. For en nærmere begrunnelse, se forrige kapittel og de tidligere rapportene utgitt av Helsedirektoratet. Verdiene er presentert i figur 6.1, som bladene på en "livskvalitetsblomst".

Figur 6.1. Livskvalitetens verdidimensjoner

“Lykke og mening” er et forsøk på å beskrive verdien som subjektiv livskvalitet representerer. Ord som glede og tilfredshet kunne også vært brukt. Med frihet menes evnen til å realisere egne ønskemål og selv styre sitt liv, uavhengig av ytre eller indre begrensninger. Trygghet innebærer fravær av forskjellige typer risiko; hendelser som truer fysisk integritet, helse og evnen til å ta vare på seg selv og tilfredsstillende grunnleggende behov. Et annet aspekt er tilgjengeligheten av hjelp hvis ulykken skulle være ute, slik som sosiale nettverk og gode helsetjenester. Helse er en tilstand med både fysiske og psykiske aspekter. I tillegg til egen helse, er helsetilstanden til nære familie-medlemmer viktig for de fleste. Fellesskap er deltaking i, og tilhørighet til, forskjellige typer fellesskap, fra familie og vennskap til arbeidsliv, nabolag og foreninger. Læring og utvikling handler om å realisere kapasiteter og evner, for eksempel kunnskap, intellektuelle eller fysiske evner, sosial kompetanse, og «dyder» som mot og klokskap.

To tverrgående dimensjoner er også vist i figuren, grunnleggende verdier som livskvaliteten må vurderes i forhold til. Den første er verdien av likhet og rettferdig fordeling. Denne verdien er også et viktig premiss for indikatorsettet som vi foreslår i denne rapporten. Ideelt sett burde alle mennesker ha samme mulighet til å “blomstre”, til å realisere et godt liv for seg selv og sine nærmeste. Idealet om små forskjeller er utbredt i det norske samfunnet. For eksempel har et stort flertall av velgerne gjennom en årrekke vært enige i at myndighetene burde redusere de økonomiske forskjellene (Halvorsen & Stjernø, 2021). Ett av FNs bærekraftsmål, nr. 10, er å redusere ulikhet, både mellom og innenfor land. Den andre tverrgående dimensjonen er verdien av naturmiljøet og en bærekraftig utvikling. I en viss forstand handler bærekraftig utvikling også om fordelingsrettferdighet, i dette tilfellet å sikre at framtidige generasjoner har de samme mulighetene som den nåtidige generasjonen til å være fri, ha god helse, være trygge osv. I tillegg vil mange tilskrive naturen, inkludert dyrene, en egenverdi, uavhengig av deres verdi for oss mennesker. Flere har pekt på at hensynet til dyrenes velferd er noe som mangler i FNs bærekraftsmål.³¹ Vi går imidlertid ikke nærmere inn på dette temaet her. Flere grunnleggende verdier enn de som er nevnt kunne vært vist. Noen forfattere har for eksempel begrunnet betydningen av frihet med hensynet til verdighet, til hva som er et menneskeverdig liv (Nussbaum, 2011; Aakvaag 2013). Religiøse eller «åndelige» verdier er også viktige for mange.

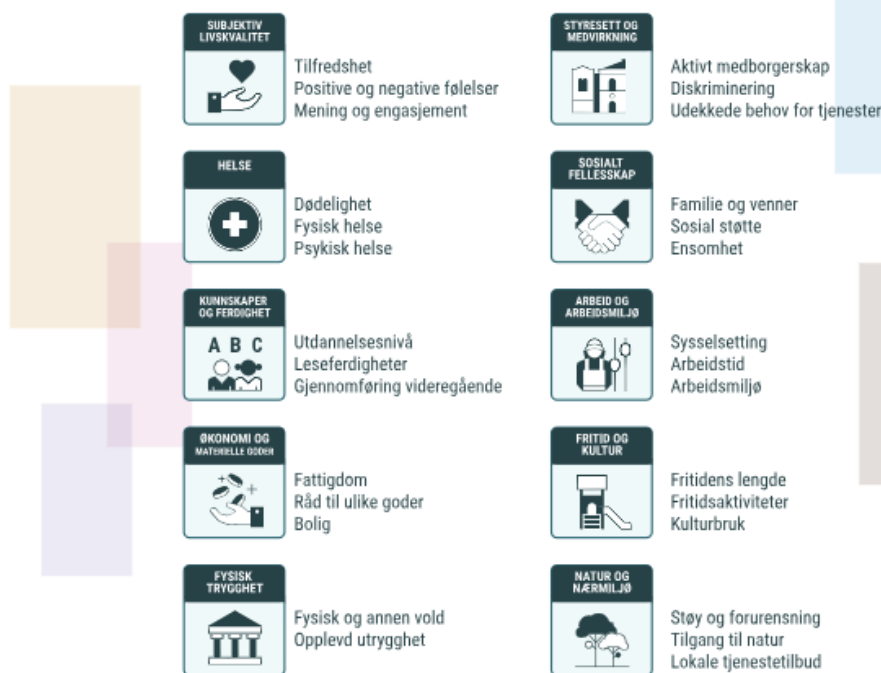
Verdiene som er gjengitt i figuren er svært abstrakte, og for at vi skal kunne måle dem, trengs en ytterligere utdyping og presisering. Dette skal vi gjøre i to omganger. Først skal vi presentere hvilke dimensjoner vi har valgt som grunnlag for å måle realiseringen av de seks verdiene, og dernest (i kapittel 7) hvilke indikatorer vi har valgt innenfor disse dimensjonene.

I rapportene fra Helsedirektoratet ble det, på grunnlag av de nevnte verdiene og andre kilder, foreslått i alt 10 empiriske livskvalitetsdimensjoner. Disse er oppsummert i figur 6.2, og er i hovedsak basert på den siste rapporten fra 2018, men noe omformulert. I tillegg til dimensjonene er det også listet opp noen sentrale temaer innenfor hver dimensjon (Nes, Hansen, & Barstad, 2018).

³¹ [Integrating Animal Welfare in the Sustainable Development Agenda \(brandtschool.de\)](https://brandtschool.de/), lest 15.09. 2023

Figur 6.2. Livskvalitetens dimensjoner, og temaene som inngår i dem, i stor grad hentet fra Nes et al. 2018**Empiriske livskvalitetsdimensjoner**

De viktigste dimensjonene når vi skal måle om folk har et godt liv

Design: Thomas Bjørnskau

Listen er et forsøk på en presisering og operasjonalisering av de mest sentrale aspektene ved et godt liv, som anskueliggjort i figur 6.1. For eksempel omfatter frihet økonomisk handlefrihet, som er tema for dimensjonen «Økonomi og materielle goder. Denne friheten kan blant annet måles gjennom spørsmål om husholdningen har råd til sentrale velferdsgoder, slik som en ukes ferie utenfor hjemmet. Graden av frihet måles også gjennom spørsmål om autonomi i arbeidslivet (dimensjon «Arbeid og arbeidsmiljø») og om en har vært utsatt for diskriminering (dimensjon «Styresett og medvirkning»). Trygghet har både økonomiske, fysiske og psykososiale aspekter, og alle er inkludert. Ikke minst viktig er utsatthet for vold (dimensjon «Fysisk trygghet») og mobbing/trakassering i arbeidslivet (dimensjon «Arbeid og arbeidsmiljø»). Tilhørighet og fellesskap dekkes naturligvis av dimensjonen «Sosialt fellesskap», men berører også fritiden (dimensjon «Fritid og kultur») og egenskaper ved arbeidsrelasjonene (dimensjon «Arbeid og arbeidsmiljø»). Læring og utvikling er vanskeligere å måle, men både kunnskaper og ferdigheter, deltagelse i arbeidsliv og utdanning, samt fritidsaktiviteter og kultur er relevante dimensjoner. Listen dekker også de viktigste rammene rundt, og arenaene for, menneskers liv: Arbeid, utdanning, bolig og nærmiljø, fritid, familie og venner, demokratiske institusjoner og frivillige organisasjoner.

I det følgende skal vi gi en nærmere beskrivelse av de forskjellige dimensjonene, og en mer utførlig begrunnelse for valget.

Den første dimensjonen, **subjektiv livskvalitet**, dreier seg om den generelle opplevelsen av hvordan livet arter seg for den enkelte, hvordan vi tenker og føler om livet. Dette handler både om tilfredshet med livet generelt eller dets ulike sider (det kognitive aspektet), om lykke og positive eller negative følelser (det affektive aspektet) og om opplevelse av mening og engasjement (det eudaimoniske aspektet). Mange vil mene at dette er noe av kjernen i hva et godt liv innebærer. Samtidig tyder forskning på at subjektiv livskvalitet også fungerer som en ressurs som kan påvirke andre sider ved velferden, ikke minst helse og dødelighet (Steptoe, 2019). To OECD-publikasjoner har vurdert status for måling av subjektiv livskvalitet (OECD, 2013; Mahoney, 2023). Tilgjengelig kunnskap tilsier at mål på subjektiv livskvalitet som regel har tilstrekkelig validitet og reliabilitet.

Tilfredshet med ulike sider ved livet predikerer objektive utfall. For eksempel øker risikoen for samlivsoppløsning med økende grad av misnøye med parforholdet, og tilfredshet med helse-tilstanden er korrelert med seinere sykehusinnleggelses (Kaiser & Oswald, 2022). Det er likevel viktig å være oppmerksom på flere metodiske utfordringer, og at subjektiv livskvalitet kan påvirkes av faktorer som ikke er relevante for politikktutforming, slik som graden av religiøsitet og valg av sammenligningsgruppe. I Norge er somaliere et eksempel på en gruppe med svært høy tilfredshet, som likevel har dårligere levekår enn gjennomsnittet på flere områder av livet (Barstad 2018). Dette er likevel unntaket – i befolkningen som helhet er det en klar sammenheng mellom dårlige levekår og lav subjektiv livskvalitet (Barstad 2016).

Helse er den andre dimensjonen. Det inkluderer både fysisk og psykisk helse, i tillegg til opplevelser av smerte. Ruslidelser kan inngå som del av den psykiske helsetilstanden, samtidig som slike lidelser ofte er forbundet med en tidlig død og dårlig fysisk helse. God helse er som nevnt dimensjonen som oftest blir nevnt som bestanddel i et godt liv, ved siden av familie, i befolkningsundersøkelser. Det gjelder ikke bare egen helse, men også helsa til familiemedlemmer. Dårlig helse begrenser valgfriheten, og er en av de viktigste kildene til utrygghet. En rekke andre sider ved livskvaliteten påvirkes også negativt av helseproblemer, slik som økonomi og sosiale relasjoner.

Kunnskaper og ferdigheter er den tredje dimensjonen. Eksempler er leseferdigheter, regneferdigheter, språkferdigheter og IKT-kompetanse. De vanligste indikatorene er indirekte mål: utdanningsnivå, gjennomføring av videregående utdanning på normert tid, og om man deltar i forskjellige former for voksenopplæring. For noen vil ervervelse av kunnskap og det å lære noe nytt være et mål i seg selv, mens det for andre primært vil handle om hva som trengs for å gjøre det godt i yrkeslivet. Kunnskaper og ferdigheter er i vid forstand en ressurs på mange områder av livet, ikke minst for selvutvikling.

Den fjerde dimensjonen er **økonomi og materielle goder**, herunder også bolig. Inntekt er en sentral indikator her, i tillegg til mål på egenopplevd økonomi. Å eie egen bolig er i seg selv en økonomisk ressurs, og et gode som mange ønsker seg. Forskjellige egenskaper ved boligen kan måles, slik som størrelse (trangboddhet) og boligproblemer som fukt og råte. Økonomi er en side ved livskvaliteten som ofte blir nevnt i befolkningsundersøkelser. Både inntekt og formue betinger den økonomiske handlefriheten, og små økonomiske ressurser skaper sårbarhet og utrygghet for framtida. På samme måte som kunnskaper og ferdigheter, er god økonomi en ressurs på mange områder av livet.

Den femte dimensjonen er **fysisk trygghet**. Andelene i befolkningen og i ulike befolkningsgrupper som har vært utsatt for vold, fysisk, psykisk og/eller seksuelt, er de viktigste indikatorene her. Det er også aktuelt å trekke inn erfaringer med mobbing og seksuell trakassering i arbeidslivet og på skolen. Fysisk trygghet berører i tillegg andre former for kriminalitet, slik som innbrudd og tyveri. Å føle seg trygg kan betraktes som et grunnleggende menneskelig behov. Mangel på trygghet har konsekvenser for andre sider ved velferden, ikke minst for helse og subjektiv livskvalitet.

Den sjette dimensjonen er **styresett og medvirkning**. Dette dreier seg om hvordan demokratiet og samfunnets styresett fungerer. Gir det folk flest muligheter til å delta i politikken og utøve sine demokratiske rettigheter, og likeverdig tilgang til tjenester av høy kvalitet? Ivaretagelsen av grunnleggende menneskerettigheter er et viktig aspekt, andre er graden av medborgerlig engasjement, samt forekomsten av udekkede behov for offentlige tjenester. Denne dimensjonen utdyper viktige aspekter ved frihetens vilkår i samfunnet, slik som diskriminering og i hvilken grad befolkningen kan delta i styringen av samfunnet. Diskriminering og manglende respekt for rettigheter er et angrep på folks verdighet og bidrar til å undergrave psykisk helse. Udekkede behov for offentlig hjelp gir i verste fall utrygghet og dårligere livskvalitet, både subjektivt og objektivt, og er et viktig politisk anliggende.

Den sjuende dimensjonen er **sosialt fellesskap**. Viktige former for sosialt fellesskap er familie, vennskap, samvær med arbeidskolleger og deltaking i frivillige foreninger. I tillegg til å måle deltakingen i slike fellesskap, bør graden av sosial støtte kartlegges, samt opplevelsen av ensomhet og tillit til andre. Behovet for fellesskap er et grunnleggende behov; undersøkelser viser at familie- og vennsapsrelasjoner er en bestanddel i det gode liv for veldig mange. Men det er grunn til å tro at mangelen på fellesskap også påvirker en rekke andre livskvalitetsaspekter, slik som helse og økonomi.

Den åttende dimensjonen er **arbeid og arbeidsmiljø**. Arbeidsledighet er en klassisk indikator på feltet, som sier noe om friheten til å realisere ønsket om sysselsetting og arbeidsinntekt. Her inngår i tillegg indikatorer på arbeidsmiljø og, i den grad det finnes, miljøet på skolen/studiestedet. Eksempler på slike er graden av autonomi i arbeidet, opplevd jobbtrygghet, seksuell trakassering og krav som forstyrrer privatlivet. Slike indikatorer utdyper dermed bildet av frihet og trygghet i det norske samfunnet, og ulikhet i tilgangen til dette.

Den niende dimensjonen er **fritid og kultur**. Et godt tilbud av fritids- og kulturaktiviteter, og tilstrekkelige ressurser til å kunne nyttiggjøre seg disse, bidrar til frihet og selvutvikling. En mangfoldig og aktiv fritid er forbundet med høyere subjektiv livskvalitet. Hvor mye fritid man har, og opplevelsen av tidspress i fritiden (tidsfattigdom), er også aktuelle indikatorer for denne dimensjonen.

Den tiende og siste dimensjonen er **natur og nærmiljø**. Her inngår elementer som tilgangen til natur i nærheten av boligen, og hvor utsatt den enkelte er for støy og forurensning i og ved boligen. Ved siden av disse fysiske sidene ved nærmiljøet, er det også aktuelt å finne mål på de sosiale og opplevelsesmessige sidene, slik som kontakten med naboer og opplevelsen av trygghet og tilhørighet. For mange er kontakten med naturen i seg selv en kilde til livskvalitet, i tillegg til at støy- og forurensningsplager kan skape helseproblemer.

Hvordan samsvarer disse dimensjonene med de internasjonale eksemplene vi viste i et tidligere kapittel? Som vi ser av tabell 6.1 er det et meget godt samsvar mellom dimensjonene i "vårt" rammeverk og det vi finner i et knippe av 7 andre land pluss OECD.

Tabell 6.1 Oversikt over overlapp mellom temaene i det foreslåtte rammeverket og det vi finner i andre organisasjoner og land. X=overlapp, (X) er delvis overlapp

Norge	OECD	New Zealand	Canada	Stor-britannia	Irland	Nederland	Island	Sverige
Subjektiv livskvalitet	X	X	X	X	X	X		X
Helse	X	X	X	X	X	X	X	X
Kunnskap og ferdigheter	X	X	X	X	X		X	X
Økonomi	X	X	X	X	X	X	X	X
Fysisk trygghet	X	X	X	(X) ⁷	X	X	X	
Styresett	(X) ¹	(X) ³	X	X	X			
Sosialt fellesskap	X	X	X	X	X	X	X	X
Arbeid og arbeidsmiljø	X	X ⁴	X	(X) ⁸	X	X	X	X
Fritid og kultur	X ²	X ⁵	(X) ⁶	(X) ⁹	(X) ¹⁰	(X) ¹¹	(X) ¹²	
Natur og nærmiljø	X	X	X	X	X	X	X	X

¹ I OECD kalles denne dimensjonen medborgerlig engasjement, og den omfatter noe av det samme som inngår i styresett, slik som valgdeltaking og å føle at man kan påvirke det som myndighetene gjør, ² I OECD kalles denne dimensjonen «arbeid-liv balanse», her inngår blant annet lengden på fritiden blant heltidsarbeidende og kjønnsforskjellen i total arbeidstid, inkl. lønnet og ulønnet arbeid, ³ Kalles «engagement and voice» i New Zealand, altså engasjement og politisk deltaking, noe løselig oversatt, ⁴ Her inngår både lønnsarbeid og frivillig og ulønnet arbeid, i tillegg til NEET-raten, ⁵ Kalles for fritid og lek, ⁶ Ikke egen for fritid og kultur, men har en for tidsbruk, og en for kultur og identitet, ⁷ Ikke med som egen dimensjon, men indikatorer på fysisk trygghet er med under dimensjonen «hvor vi bor», ⁸ Ikke med som egen dimensjon, men indikatorer på arbeid er med under «hva vi gjør», ⁹ Ikke med som egen dimensjon, men indikatorer på fritid og kultur med under dimensjonen «hva vi gjør», ¹⁰ Egen dimensjon for tidsbruk, ¹¹ Inngår sammen med arbeid i «arbeid og fritid», ¹² Omtales som balansen arbeid-liv.

En del land, for eksempel New Zealand, Irland og Nederland, samt OECD, skiller ut bolig som egen dimensjon. Hva som inngår under "styresett" varierer en del. I det norske systemet er styresett tenkt

bredere enn “medborgerlig engasjement”, slik det blant annet inngår i OECDs rammeverk. I det kanadiske systemet er styresett tenkt langt videre, og har underdimensjoner som demokrati og institusjoner, rettferdighet og menneskerettigheter.

Sammenligningen med Sverige er vanskelig, siden de bare bruker 3 dimensjoner: Økonomisk, sosial og miljømessig velstand. Ser en nærmere på de enkelte indikatorene, kan likevel 7 av 10 dimensjoner sies å være dekket med minst en indikator. Overlappingen er altså stor, men enkelte land bruker mer særegne dimensjoner. New Zealand bruker en kategori de betegner som «kulturell kapabilitet og tilhørighet», her er indikatorene blant annet opplevd tilhørighet til New Zealand og antall språk den enkelte behersker. Canada har noe lignende - “kultur og identitet” - der inngår også opplevd tilhørighet til Canada.

Noen mulige alternativer

Det finnes flere måter å gjøre valget av dimensjoner på, som vi også så i kapitlet om internasjonale erfaringer. Liz Zeidler har gått igjennom 8 forskjellige rammeverk for en livskvalitetsøkonomi, og finner tre hovedelementer i alle rammeverkene: velferd, rettferdig fordeling og bærekraft. «Thriving, fair and green».³² Temaene som inngår under «thriving» (trivsel) er vist i figur 6.3. Her er det seks dimensjoner. Hos Zeidler er bolig plassert under «place» (sted), mens figur 6.2 plasserer bolig sammen med de økonomiske indikatorene. Til gjengjeld er sysselsetting/jobber plassert i den økonomiske dimensjonen.

Det er viktig å vise ulikhet i fordelingen av de forskjellige livskvalitetene, slik vi har vært inne på, og som Zeidler understreker. Dette kan gjøres på forskjellige måter, enten ved å gi brukerne av indikatorsettet tilgang til statistikk som bryter ned indikatorene på sosiale og demografiske undergrupper, slik som i «Slik har vi det»-systemet, eller ved å ta noen utvalgte ulikhetsindikatorer inn i indikatorsettet. En mye brukt indikator er for eksempel inntektsulikhet, definert ved Gini-koeffisienten, eller forholdstallet mellom de 10 prosentene som tjener mest og de 10 prosentene som tjener minst i samfunnet.

Noen av indikatorene i systemet er mer politikkrelevante og påvirkbare enn andre. De generelle indikatorene på subjektiv livskvalitet er interessante, men det er ikke uten videre gitt hvordan de skal påvirkes gjennom politikk. Når en studerer hvordan den subjektive livskvaliteten varierer mellom grupper og over tid, kan en likevel få noen indikasjoner på mulig politikkutforming. Indikatorer som viser hvordan tjenestetilbudene ikke alltid når fram til dem som trenger det (slik som tannlegjetjenester) er politikkrelevante på en mer direkte måte. En kan likevel spørre seg om det burde vært flere slike indikatorer, som berører det politikerne kan gjøre noe med på kort sikt.

I OECDs *Society at a Glance*-publikasjoner baserte de seg på det såkalte “Pressure-State-Response”-rammeverket. Indikatorene ble delt i 3: 1. Kontekstindikatorer, som målte forhold som hadde betydning for å forstå den sosiale tilstanden, slik som forholdstallet mellom andelen eldre og andelen yrkesaktive, 2. sosiale status-indikatorer, som målte tilstanden på det sosiale og økonomiske feltet, og 3. indikatorer på samfunnmessig respons, altså hva samfunnet gjør for å forbedre de sosiale forholdene. Eksempler på slike indikatorer i publikasjonen er samfunnets utgifter til utdanning, til helseformål og forventet andel år som pensjonist. Aktivitetene til frivillige organisasjoner, familier og sivilsamfunn kan også inngå her (OECD, 2019b).

³² Liz Zeidler: The shared ingredients for a wellbeing economy:

https://d1ssu070pg2v9i.cloudfront.net/pex/pex_carnegie2021/2023/02/09095904/Shared-Ingredients-for-a-Wellbeing-Economy-Paper_Publication.pdf

Figur 6.3. Zeidler: Viktige felles elementer I en livskvalitetsøkonomi

Headlines	Themes	Key Ingredients
THRIVING	Place	Local Environment
		Housing
		Transport
		Safety
		Proximity to Services
	Personal Wellbeing	Personal Wellbeing
		Loneliness
	Health	Physical Health
		Mental Health
	Education	Children's Education
		Adult Learning
	Economic Security	Income/Basic Needs
		Employment/Jobs
		Local Economy
	Community & Democracy	Cohesion & Belonging
Connectivity		
Culture		
Community Participation		
Political Voice/Influence		
FAIR	Equity	Disability
		Gender & Sexuality
		Social & Economic
		Ethnicity
		Human Rights
GREEN	Environmental Sustainability	Energy & Emissions
		Waste
		Land
		Water
		Nature
		Air

Kilde: Zeidler 2022³³

Et rammeverk som vektlegger innsatsfaktorer og strukturelle begrensninger i stor grad er New Zealands «Living Standards Framework», som vi har sett på tidligere. De har en egen dimensjon i rammeverket som inkluderer trekk ved sentrale samfunnsinstitusjoner, i tillegg til indikatorer på nasjonalformuen, i form av fysisk-økonomisk kapital, human «capability», sosial «cohesion» (sosialt samhold) og naturressurser.

Indikatorer som inngår som mål på institusjonenes virkemåte er blant annet korrupsjon, tillit til myndighetene, frivillig arbeid, tilfredshet med familielivet, gjeldsbelastning i forhold til inntekt, produktivtvekst og utgifter til forskning og utvikling.

Som mål på de ulike aspektene ved nasjonalformuen inngår blant annet disse):

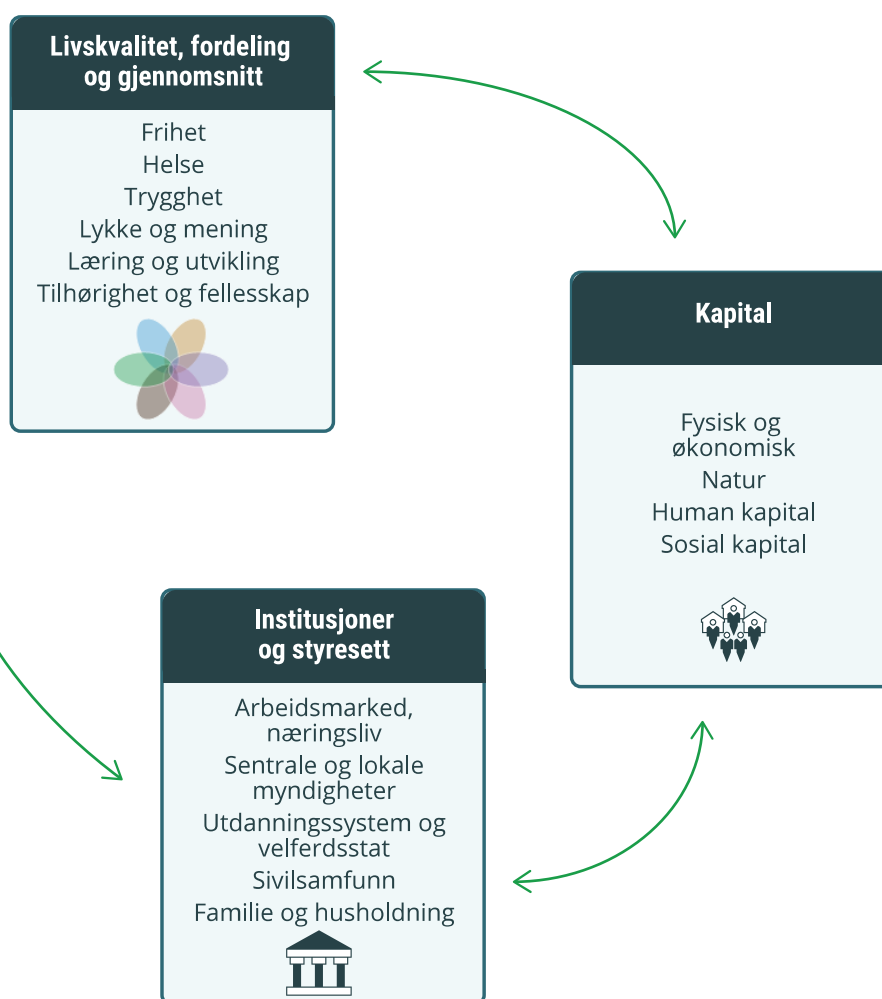
- Fysisk-økonomisk kapital: Ulike mål fra Nasjonalregnskapet
- Humane kapabiliteter («capability»): Kognitive ferdigheter ved alder 15 (fra PISA-undersøkelsene), utdanningsnivå, forventet levetid med god helse

³³ https://d1ssu070pg2v9i.cloudfront.net/pex/pex_carnegie2021/2023/02/09095904/Shared-Ingredients-for-a-Wellbeing-Economy-Paper_Publication.pdf

- Naturmiljøet: Gjennomsnittstemperatur, truede arter (biodiversitet), utslipp av klimagasser, jordkvalitet, tillatt fangstmengde fisk
- Sosialt samhold («cohesion»): Diskriminering, opplevd tilhørighet til New Zealand, tillit til andre, mulighet til å gi uttrykk for sin identitet

Det er mulig å tenke seg en lignende ramme for måling av livskvalitet i Norge. En skisse til et slikt system er vist i figur 6.4. De tre boksene kan sies å gi svar på tre forskjellige spørsmål. Øverst i figuren er spørsmålet om livskvaliteten blir bedre, og om den blir bedre for alle, altså om det er noen som sakker akterut, og om de sosiale og økonomiske ulikhetene øker eller minsker. I boksen til høyre er spørsmålet om utviklingen av livskvaliteten i samfunnet er bærekraftig. Går utviklingen på bekostning av naturmiljøet og seinere generasjoner? I den nederste boksen er spørsmålet om samfunnet legger til rette for høy livskvalitet, mindre ulikhet og en bærekraftig utvikling. Fungerer styresettet og samfunnets institusjoner slik at de fremmer disse målene? I denne rapporten har vi valgt å fokusere på livskvalitetsboksen øverst til venstre i figuren, av hensyn til hva som er mulig å få til innenfor en akseptabel tids- og kostnadsramme. På sikt kan det imidlertid være gode grunner til å utvide systemet til også å omfatte trekk ved institusjonene, og de forskjellige kapitalformene. Så skal det sies at bærekraftsmålene dekker viktige aspekter ved utviklingen av de fire kapitalformene, og delvis også institusjoner og styresett.

Figur 6.4. Mulige elementer i et rammeverk for måling av livskvalitet, inspirert av New Zealands «Living Standards Framework»

7. Valg av indikatorer

7.1. Subjektiv livskvalitet – hva vi tenker og føler

Subjektiv livskvalitet handler både om tilfredshet med livet (det kognitive aspektet), om positive og negative følelser (det affektive aspektet) og om opplevelse av mening og engasjement (det eudaimoniske aspektet).

Vi har valgt å inkludere fire indikatorer for subjektiv livskvalitet som dekker den voksne befolkningen, to av dem finnes i OECDs rammeverk for måling av livskvalitet. I tillegg har vi valgt ut en indikator spesielt rettet mot barn og unge.

Lav tilfredshet med livet i alt (0-5 på skala 0-10)

Graden av tilfredshet med livet som helhet er den mest brukte av alle indikatorer på subjektiv livskvalitet, og hentes her fra Livskvalitetsundersøkelsene. Tall tilbake i tid kan hentes fra de tidligere Helseundersøkelsene 2008 og 2012 (men skala den gang var 1-10).

Liten mening med livet i alt (0-5 på skala 0-10)

Mening er ofte med når det eudaimoniske aspektet ved livskvaliteten skal måles. I Livskvalitetsundersøkelsen er det spurt om den intervjuede opplever det hen gjør i livet som meningsfullt, på en skala fra 0 til 10. Tidsserien er imidlertid kort, bare fra 2020. Det bør gjøres et arbeid med å finne ut om det er stilt lignende spørsmål om mening lenger tilbake i tid.

Lav mestring og kontroll

Livskvalitetsundersøkelsene har spørsmål om mestring av livet, som er målt som en sumskår basert på 5 spørsmål, blant annet «jeg har lite kontroll over det som hender meg» og «stilt overfor problemer i livet, føler jeg meg ofte hjelpeløs» (Pearlin og Schooler's «Mastery Scale») Lignende spørsmål har også vært stilt i tidligere levekårsundersøkelser, samt i NorLag. Det bør undersøkes om det er mulig å lage lengre tidsserier på dette (lenger enn fra 2020). Ikke minst i lys av verdien av frihet og selvbestemmelse, er dette et viktig tema.

Positive og negative følelser - overvekt av negative følelser

Den emosjonelle livskvaliteten kan gi et annet bilde av livskvalitet enn den kognitive. Denne indikatoren er hentet fra Livskvalitetsundersøkelsene. Her går også tidsserien bare fra 2020.

Barn/unge som ikke trives godt eller svært godt på skolen

Skolen er en viktig del av barn og unges liv. Her måles andelen som ikke trives godt eller svært godt på skolen, på grunnlag av Elevundersøkelsene. En kan få tall for både 7. trinn og 10. trinn over tid, tilbake til 2006. Tall finnes også på kommunenivå. 15 prosent av elevene på 10. trinn trivdes ikke godt eller svært godt i 2020/2021.³⁴

Kommentar/videre arbeid:

Det finnes en rekke andre undersøkelser av subjektiv livskvalitet i Norge som kan gi data over tid. Det gjelder for eksempel Norsk Monitor, som gir den lengste tidsserien (for lykke), Gallupundersøkelsene (Gallup World Poll) og ESS (European Social Survey). Ulempen er at vi da ikke kan bryte ned på de samme gruppene som i SSB-undersøkelsene. I tillegg ville det vært interessant å undersøke i hvilken grad befolkningen opplever selvspekt eller føler på negative følelser som skam. Det må i så fall gjøres et større arbeid for eventuelt å avdekke dette, eller utvikle nye

³⁴ Tall hentet fra Norgeshelsa statistikkbank, <https://www.norgeshelsa.no/norgeshelsa/>, lest 07.12.2023

spørsmål. Andre relevante aspekter ved den subjektive livskvaliteten er opplevelse av håp og optimisme for framtiden, og av engasjement og interesse. I Ungdata finnes et spørsmål om ungdommene tror at de vil få et godt og lykkelig liv, som har vist en svakt nedadgående trend det siste ti-året (Bakken, 2022) Livskvalitetsundersøkelsene har et spørsmål om hvor fornøyd man tror at man vil være 5 år fram i tid.

I utformingen av indikatorene har vi valgt å legge mest vekt på den negative enden av fordelingen, altså de som eksempelvis er misfornøyd framfor de som er «superfornøyd». Dette er et valg som kan diskuteres, og vil avhenge av etisk standpunkt. Brülde (2010) argumenterer for at det er viktigere å redusere lidelse enn å fremme positiv lykke. Han hevder også at lykken har avtakende grensenytte, altså at for eksempel en økning på tilfredshetsskalaen fra 8 til 9 betyr mindre for andre goder i livet enn en økning fra 3 til 4. Dette valget er gjennomgående for alle dimensjonene og indikatorene vi har foreslått i dette kapitlet.

7.2. Helse

Helse er en grunnleggende bestanddel i et godt liv, og inkluderer både fysisk og psykisk helse, i tillegg til opplevelser av smerte. Ruslidelser er også naturlig å ta med her, de er både forbundet med psykisk og fysisk helse, og risiko for en tidlig død.

Vi foreslår sju indikatorer for fysisk og psykisk helse, en av dem rettet mot barn og unge. Indikatorer for egenvurdert helse, forventet levetid, ulikhet i forventet levealder og for psykiske helseproblemer finnes også i OECDs rammeverk for livskvalitet. Vi har inkludert tre indikatorer basert på registerinformasjon, som dermed kan brytes ned på små grupper og/eller lavt geografisk nivå.

Egenvurdert helse: andel som ikke har svært god eller god egenvurdert helse

Egenvurdert helse er en subjektiv indikator, men som har vist seg å være korrelert med risiko for dødelighet (Holseter et al., 2015).

Aktivitetsbegrensninger: Andel som erfarer noe eller store begrensninger i sine hverdagsaktiviteter på grunn av helseproblemer

Denne indikatoren kalles «global activity limitation indicator» (GALI) og er mye brukt i internasjonale surveys som levekårsundersøkelsen (EU-SILC). Den fanger opp de sidene ved helseproblemene som påvirker handlingsfriheten i hverdagen.

Forventet levetid: Forventet gjenstående levetid ved fødsel

Det er grunn til å tro at de fleste vil ønske seg et langt liv, gitt at kvaliteten på livet er tilstrekkelig god. Eventuelt er det mulig å isteden se nærmere på dødsfall i relativt tidlig alder, i aldersgruppene under 60 år. Siden de fleste dør av sykdommer, er dette også en objektiv indikator på helsetilstanden.

Utdanningsforskjeller i forventet levealder

Både OECD og Folkehelseprofilene bruker varianter av dette målet. I Folkehelseprofilene defineres denne indikatoren som forskjellen i forventet levealder ved alder 30 år, mellom dem med grunnskole som høyeste utdanning og dem med videregående eller høyere utdanning. På fylkesnivå gjelder tallene i siste utgave (2023) for årene 2015-2021, mens forskjellen på kommunenivå gjelder årene 2007-2021.³⁵ På grunn av små tall for mange kommuner er det nødvendig å bruke en relativt lang tidsperiode. OECD bruker bare utdanningsforskjeller blant menn som indikator, og beregner

³⁵ <https://www.fhi.no/he/folkehelse/folkehelseprofil/>, lest 07.12. 2023

forskjellen mellom menn som bare har ungdomsskole som høyeste utdanning og de som har utdanning på høyskole- eller universitetsnivå.

«Fortvilelsens dødsfall»: Dødsfall grunnet selvmord, alkohol og narkotika per 1000 innbyggere

På engelsk kalles disse dødsfallene «deaths of despair», og gir en indikasjon på dårlig psykisk helse og alvorlige rusproblemer. OECD har beregnet disse dødsfallene for OECD-landene, men er etter det vi kjenner til ikke beregnet for norske forhold over tid.

Psykisk helse, voksne: Symptomer på angst og/eller depresjon (HSCL 5>2.0)

Angst og depresjon er de vanligste psykiske lidelsene, og har vært målt i Norge gjennom en årrekke ved bruk av Hopkinslisten (HSCL). Kortversjonen av HSCL (HSCL-5) skal være mulig å følge ganske langt tilbake i tid, og måles også i Livskvalitetsundersøkelsen.

Psykisk helse, ungdom: Psykiske plager hos ungdom i ungdomsskolealder, 13-16 år

Er målt i Ungdataundersøkelsene, og sier noe om utbredelsen av vanlige psykiske plager blant ungdom i ungdomsskolealder. Kan følges over tid siden 2010, og måles også på kommunenivå.

Kommentar/videre arbeid:

Mål på helse som det er aktuelt å vurdere i videre arbeid er sammensatte mål på helserelatert livskvalitet, slik som måleinstrumentet EuroQol-5 Dimension (EQ5D). EQ5D var inkludert i Livskvalitetsundersøkelsen 2020 og 2021, og består av fem spørsmål som måler henholdsvis problemer med mobilitet, egenomsorg (vaske eller kle seg), vanlige gjøremål, smerter eller ubehag og engstelse/depresjon. Verdiene kan slås sammen til en indeks. Vi har foreløpig ikke tatt med denne, siden det ikke finnes noen nevneverdig tidsserie for denne indikatoren. Men hvis EQ5D tas inn i seinere Livskvalitetsundersøkelser, vil dette være en aktuell indikator. EQ5D er blant annet en metode som Statens Vegvesen vurderer å anvende i sine ulykkesanalyser. Det bør også vurderes om andre registerdata enn dødelighet skal brukes. Aktuelle datakilder er blant annet databasen for «Kontroll og Utbetaling av HelseRefusjon» (KUHR-databasen) og Hjerter- og karregistret (Folkehelseinstituttet). Folkehelseprofilene benytter seg av disse, og viser blant annet psykiske symptomer og lidelser i befolkningen basert på KUHR-databasen, og personer som har blitt innlagt og/eller dødd på grunn av hjerte- og karsykdommer. De viser utviklingen noe tilbake i tid, om lag ti år. Fordelen med disse datakildene er at de kan gi tall også på kommunenivå. KUHR-dataene kan påvirkes av endringer eller variasjoner i legenes diagnostiseringspraksis.

7.3. Kunnskap og ferdigheter

Kunnskaper og ferdigheter er helt nødvendige ressurser for utøvelsen av autonomi og mulighetene til å gjøre rasjonelle valg på ulike områder av livet. Vi har valgt å inkludere 3 indikatorer, hvorav 2 korresponderer med OECDs rammeverk for livskvalitet. For barn/unge har vi valgt andelen som ikke fullfører videregående innen 5/6 år og andel med svake leseferdigheter.

Utdanningsnivå: Andel som har tatt videregående utdanning i aldersgruppen 25-34 år

OECD bruker denne indikatoren som mål på human kapital. Den kan både sammenlignes på internasjonalt nivå, og i tillegg, ved hjelp av registerdata, brukes på kommunenivå i Norge.

Fullføring videregående: Andel elever som startet på videregående i et gitt år, og som fullførte med studie- eller yrkeskompetanse i løpet av fem/seks år

Denne indikatoren kan brukes på kommunenivå, og anvendes blant annet i FHIs oppvekstprofil for 2023, men med tall for 2019-2021 slått sammen.

Andel 15-åringers som skårer på laveste nivå i leseferdigheter

Denne indikatoren er hentet fra PISA-undersøkelsen, og OECD bruker denne kilden i sine How's Life-publikasjoner. Undersøkelsen gjennomføres vanligvis hvert tredje år, sist i 2022. Undersøkelsen gir mulighet for å si noe om utviklingen over tid, både i leseferdigheter, matematikk og naturfag. Den gir imidlertid ikke mulighet for å si noe på kommunalt nivå, da må en basere seg på nasjonale prøver. OECD benytter seg av flere indikatorer fra PISA, for eksempel gjennomsnittsskåre for elever i naturfag, og andelen som skårer på laveste nivå både i lesing, naturfag og matematikk.³⁶

Kommentar/videre arbeid:

Det finnes en rekke forskjellige kilder til data om kunnskaper og ferdigheter.³⁷ En mulighet er å også bruke resultatene fra OECDs arbeid med å kartlegge ferdigheter blant voksne – PIAAC («Programme for the International Assessment of Adult Competencies»). Resultater herfra inngår i OECDs målesystem. Det siste tilgjengelige undersøkelsen i Norge er imidlertid fra over ti år tilbake, 2011-2012. Når resultatene fra den nye PIAAC foreligger, vil vi anbefale at det velges en eller flere indikatorer fra denne. Den nye undersøkelsen ble gjennomført av SSB fra september 2022 til april 2023. En annen kilde til data om leseferdigheter er den internasjonale PIRLS-studien. Denne undersøkelsen gjennomføres hvert 5. år, og Norge deltar med elever fra 5. trinn.³⁸

Regjeringen har satt ned et utvalg som gjennomgår kvalitetsvurderingssystemet i skolen. Sluttrapporten er ventet i november 2023. Denne rapporten kan få betydning for rapporteringssystemet, og hvilke indikatorer som på sikt er mest hensiktsmessige.

Et annet alternativ er å basere seg på resultatene fra nasjonale prøver. Her er imidlertid analysemetodene for å analysere endring over tid under revisjon, og endringene kan bare studeres over en relativt kort periode.

7.4. Økonomi og materielle goder

Økonomisk frihet og trygghet har mye å si for opplevd livskvalitet og andre sider ved velferden, i tillegg til å være goder i seg selv. I land med lav økonomisk ulikhet er lykkenivået i befolkningen høyere, og det er en klar sammenheng mellom inntekt og tilfredshet med livet (Hellevik, 2008)).

Økonomi og materielle goder kan for det første måles gjennom å hente inn opplysninger om objektivt registrerbare forhold, ikke minst arbeidsinntekt og formue, mottak av sosialhjelp, trygdeytelser, lån mm. Den økonomiske og materielle livskvaliteten kan for det andre måles gjennom å stille spørsmål om husholdningens selvopplevde økonomiske situasjon. Bolig er også med under denne dimensjonen, da det å eie egen bolig er en økonomisk ressurs, i tillegg til at andre egenskaper ved boligen også kan påvirke livskvaliteten.

Vi har valgt å ha med 8 indikatorer totalt, både indikatorer som sier noe om de objektive og registrerte forhold ved befolkningens økonomiske situasjon og den subjektive opplevelsen av den økonomiske situasjonen. 2 av indikatorene dekker boforhold. Indikatorer for lavinntekt, inntektsulikhet og vansker med å få pengene til å strekke til tilsvarer indikatorer i OECDs rammeverk for livskvalitet. Andel barn som lever i vedvarende lavinntekt, og andelen som bor trangt, dekker barn og unges situasjon. Andelen som bor trangt, inngår også i OECDs indikatorer på boforhold. For disse indikatorene har vi data fra register som kan brytes ned på lavt geografisk nivå (lavinntekt,

³⁶ Se tall for andelene som skårer på laveste nivå over tid her: <https://www.idunn.no/doi/10.18261/9788215040066-2020-02>

³⁷ En oversikt over viktige utdanningsfakta finnes her: https://www.ssb.no/utdanning/utdanningsniva/artikler/fakta-om-utdanning-2023/_attachment/inline/f9dbfaa1-06a4-4e16-a610-b3897376385f:b87392d1255b797cdd005d6571064cbfab2c4542/FOU-2023_web.pdf, lest 18.09. 2023

³⁸ <https://www.udir.no/tall-og-forskning/internasjonale-studier/pirls/>, lest 18.09. 2023

inntektsulikhet) samt data fra Levekårsundersøkelsen EU-SILC med lange tidsserier og muligheter for internasjonale sammenlikninger.

Andel med lavinntekt

Det å leve med lavinntekt har stor betydning for hvordan man har det. Personer som bor i en husholdning som er definert som en lavinntekts-husholdning har en lavere skår på tilfredshet med livet enn personer med høyere husholdningsinntekter. En person har lavinntekt dersom vedkommende har en inntekt som tilsvarer 60 prosent eller mindre av medianinntekten etter skatt per forbruksenhet i befolkningen

Inntektsulikhet

Norge er et av de landene i verden som har lavest inntektsulikhet. Flere studier har vist en sammenheng mellom lav ulikhet i befolkningen og høy livskvalitet, og inntektsulikhet er derfor et nyttig mål for å sammenlikne Norge med andre land og studere regionale forskjeller i inntektsulikhet i et land. Det er flere ulike måter å måle inntektsulikhet på. OECD benytter seg av forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til de rikeste og fattigste 20 prosent i befolkningen (S80/S20). I Norge bruker vi ofte dette målet (S80/S20), sammen med målet Gini og P90/P10. Dette fordi alle målene er litt ulike og det er vanskelig å velge et som er optimalt. Gini måler inntektsulikhet innenfor et land eller en befolkning, og kort forklart ser man på hvor mye inntekt og formue det totalt sett finnes i landet, og deretter på hvordan dette er fordelt i befolkningen. Resultatet er et tall som vil ligge et sted mellom 0 og 1, der 0 står for inntektslikhet og 1 står for inntektsulikhet. P90/P10 er forholdstallet mellom inntekten til personen som har litt høyere inntekt enn 90 prosent av befolkningen, og personen som har litt lavere inntekt enn 90 prosent av befolkningen.

Et argument for å kanskje heller bruke P90/P10, er at man da unngår å ha med de aller høyeste inntektene, som kan bli veldig påvirket av endringer i skattlegging av aksjeutbytte, som f.eks. i 2015 og 2021, da mange tok ut utbytter for å tilpasse seg skatteregler i årene etterpå.

Vanskelig eller svært vanskelig å få pengene til å strekke til

Økonomisk romslighet handler om hvor lett eller vanskelig det er å få pengene man har til rådighet til å strekke til. Dette er et subjektivt spørsmål som stilles i spørreundersøkelser. Tall fra Livskvalitetsundersøkelsen viser at det å oppleve at pengene man har til rådighet ikke strekker til har betydning for livskvaliteten.

Ikke mulig å klare en uforutsett regning

Denne indikatoren gir oss kunnskap om befolkningens kontantmarginal, altså om husholdningen vil klare en uforutsett utgift av en viss størrelse. Også dette vet vi er en økonomisk usikkerhetsfaktor som kan ha betydning for livskvalitet.

Materielle mangler

Å mangle ulike materielle og sosiale goder er også en økonomisk utfordring, og jo flere goder man mangler, jo lavere ser vi at man skårer på livskvalitet. En indikator som kartlegger personer som mangler et eller flere materielle eller sosiale goder vil kunne være en supplerende indikator knyttet til økonomi. Dette kartlegges gjennom Levekårsundersøkelsen EU-SILC årlig. Eksempler på goder det spørres om er råd til å holde boligen passe varm, råd til å spise kjøtt eller fisk annenhver dag, råd til å erstatte utslitte klær, råd til en ukes ferie årlig og råd til å delta i regelmessige fritidsaktiviteter. Eurostat måler «severe material deprivation», som er definert som å mangle 7 av 13 goder.

Andel som ikke eier egen bolig

Det er mange som har et ønske om å eie egen bolig. Ved å eie egen bolig får man ta del i den formuesstigningen som eie av bolig ofte fører til i Norge. Eie av bolig kan også skape større trygghet for framtiden. Leietakere er mer misfornøyde med livet enn de som eier, særlig gjelder det barnefamilier og de som leier seinere i livet.³⁹ Eieforhold kartlegges i registerstatistikk fra SSB, og kan følges årlig fra 2015. En rekke undersøkelser viser en positiv sammenheng mellom å eie boligen og andre sider ved velferden. Denne sammenhengen ser imidlertid ofte ut til ikke å skyldes eierskapet i seg selv, men andre mekanismer, slik som bostabilitet og nabolagseffekter (Umblis mfl. 2019).

Barnefamilier med barn 0-17 år som bor trangt

Trangboddhet kartlegges i registerstatistikken over boforhold. Er også tilgjengelig på kommunenivå. Trangboddhet antas å være særlig uheldig for barnefamilier med større barn, der barna har behov for ro og egnede rom til å gjøre lekser. Internasjonale studier tyder på at det å bo trangt har en negativ effekt på utdanningsutfall, slik som å fullføre videregående skole (Umblis mfl. 2019).

Andel barn som lever i vedvarende lavinntekt

Å leve i husholdninger med lav inntekt gir mulighetsulikhet og ressursknapphet for barn. Noen barn og unge har ikke de samme mulighetene og ressursene sammenlignet med andre fordi de vokser opp i fattige familier. Det kan gi redusert tilgang til å benytte ulike tilbud som finnes innenfor utdanning, fritid og arbeid. En oppvekst i fattigdom kan få konsekvenser for barns fremtid, og kan føre til utenforskap og marginalisering, og er derfor viktig for barns livskvalitet.

Kommentar/videre arbeid:

Det er mulig å inkludere flere egenskaper ved boligen og boligøkonomien i indikatorsettet. Her har vi bare tatt med to indikatorer. Økonomidimensjonen har imidlertid allerede et nokså stort antall indikatorer. En mulighet som bør vurderes er å skille ut bolig som en egen dimensjon, slik OECD gjør. OECD har flere indikatorer på bokostnader – om man har råd til å bo (*housing affordability*). Den ene ser på hele befolkningen, og måles som andelen av disponibel inntekt husholdningen sitter igjen med etter at bokostnadene er trukket fra (basert på nasjonalregnskapstall). Den andre er et mål på høye bokostnader blant dem som tjener mindre enn gjennomsnittet, nærmere bestemt andelen husholdninger blant de 40 prosentene med lavest inntekt, som bruker mer enn 40 prosent av sine disponible inntekter på bolig. I publikasjonen *Økonomi og levekår for lavinntektsgrupper* inngår to indikatorer på rente- og gjeldsbelastning hentet fra inntekts- og formuesstatistikk: Stor rentebelastning innebærer at de samlede renteutgiftene utgjør mer enn 15 prosent av husholdningens samlede inntekt før skatt. Stor gjeldsbelastning innebærer at husholdningen har en samlet gjeld som er mer enn tre ganger så høy som husholdningens samlede inntekt før skatt (Hattrem 2022). En indikator på høy boutgiftsbelastning er beregnet på grunnlag av EU-SILC-undersøkelsene, og kan også følges over tid. Høy boutgiftsbelastning er når utgiftene til boliglån og husleie utgjør mer enn 25 prosent av husholdningens samlede inntekt etter skatt.

Når det gjelder bolig og eierskap kan man vurdere å kartlegge ulikhet ved å konstruere en indikator som viser forholdstallet mellom andel som eier egen bolig i laveste inntektskvartil sammenlignet med høyeste kvartil. Andelen som eier egen bolig, stiger sterkt med økende inntekt. Dette forholdstallet kan sammenlignes også på kommunenivå. Også andre sider ved boligstandarden finnes det tall på over tid, hentet fra EU-SILC, slik som husholdninger som har boliger med fukt og/eller råte. Å tilbringe større deler av barndommen i boliger med slike og lignende problemer, kan ha en negativ effekt på helse og andre aspekter ved barns livskvalitet (Umblis mfl. 2019).

³⁹ <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/levekår/artikler/leietakere-mindre-fornoyd-med-livet>

7.5. Fysisk trygghet

Man kan bli rammet av fysisk eller psykisk vold og trusler enten man oppholder seg hjemme eller utenfor hjemmet. På skole eller arbeidsplass kan man oppleve å bli mobbet av kolleger eller overordnede, eller utsettes for seksuell trakassering. I noen boområder er problemer med kriminalitet og hærverk større enn i andre områder. Det å utsettes for ubehagelig adferd kan ha ringvirkninger utover selve hendelsen, og kan ha innskrenkende effekt på den daglige livsutfoldelsen. Frykt for kriminalitet kan påvirke menneskers liv og deres livskvalitet, selv når frykten ikke korrelerer med den objektive faren for å utsettes for kriminalitet (OECD 2011). Vi har valgt å ha med tre indikatorer knyttet til trygghet i indikatorsettet for livskvalitet, i tillegg til en indikator for barn / unge. Disse overlapper i noen grad med OECDs rammeverk for livskvalitet. To av fire er med i indikatorsettet til OECD (drap, urolig for å bli utsatt for vold).

Utsatthet for vold og/eller trusler

Å være utsatt for vold og trusler undergraver fysisk og psykisk helse, og truer i verste fall den grunnleggende opplevelsen av trygghet i tilværelsen. Dette har vært kartlagt gjennom en årrekke i EU-SILC, og neste oppdatering skjer i 2023.

Urolig for å bli utsatt for vold/trusler på bostedet

Dette er et mål på utrygghet som har vært kartlagt i levekårsundersøkelsene gjennom en årrekke. Kvinner er særlig utsatt, og det bør vurderes å vise indikatoren bare for kvinner. OECD har kjønnsforskjellen i utrygghet med som en ulikhetsindikator under denne dimensjonen (forholdstallet mellom menn og kvinner).

Drap. Antall drap per 100 000 innbyggere

Dette er et registerbasert mål som neppe påvirkes i alt for stor grad av endringer i politiets ressurser og av anmeldelsestilbøyelighet. Er med i OECDs system (aldersstandardisert rate per 100 000 innbyggere).

Mobbing i skolen

En rekke undersøkelser viser de uheldige konsekvensene for seinere velferd av å bli utsatt for mobbing i barne- og ungdomsårene. Hentet fra Elevundersøkelsene. Kan også vises på kommunenivå.

Kommentar/videre arbeid:

SSBs arbeidsmiljøundersøkelse har flere spørsmål som berører fysisk trygghet, og som kan følges over tid (om lag hvert tredje år). Det gjelder seksuell trakassering, vold og plaging/erting (mobbing). Det mest aktuelle er kanskje seksuell trakassering, siden det i minst grad overlapper med de andre indikatorene (vold og mobbing).

En annen type indikator som kan vurderes er ulykkesdødsfall i trafikken, i tillegg til alvorlige skader. Ulykkesdødsfall er med i OECDs rammeverk.

I Folkehelseprofilene inngår anmeldte lovbrudd i kategorien vold og mishandling (omfatter ikke seksuallovbrudd), oppgitt i antall anmeldelser per 1000 innbyggere. Dette er tall som kan angis på både kommune- og fylkesnivå (2-årig snitt). Ulempen er at disse tallene påvirkes av politiets praksis, dets ressurser og av anmeldelsestilbøyelighet.

Mishandling av, og seksuallovbrudd mot, barn, kan ha store negative konsekvenser seinere i livsløpet, og er viktig å få opplysninger om. Statistikken over ofre for dette er likevel vanskelig å

tolke, hvis en ønsker å si noe sikkert om utviklingen over tid.⁴⁰ Det finnes surveyundersøkelser som kan si noe om utviklingen, slik som Ungvold-undersøkelsene. Disse gjennomføres imidlertid med ganske lange tidsintervaller. Ungvold-undersøkelsene ble gjennomført 2007, 2015 og 2023. Her kartlegges både grov vold fra foreldre og omfanget av seksuell vold. Men også i dette tilfellet er det usikkert hvordan økningen over tid av seksuell vold skal tolkes, om det representerer reelle endringer eller en økende bevissthet om hva slags handlinger som representerer seksuelle krenkelser, og en økt rapporteringsvillighet.⁴¹

Ungdata er også en mulig kilde her, blant annet om mobbing og om utbredelsen av vold.⁴²

7.6. Styresett og medvirkning

Dette aspektet ved livskvaliteten handler om hvordan demokratiet og samfunnets styresett fungerer. Gir det folk flest muligheter til å delta i politikken og utøve sine demokratiske rettigheter, og likeverdig tilgang til tjenester av høy kvalitet? Dimensjonen utdyper viktige aspekter ved frihetens vilkår i samfunnet, slik som diskriminering og i hvilken grad befolkningen kan delta i styringen av samfunnet. Udekkede behov for offentlig hjelp kan både bidra til redusert frihet og til økt utrygghet. I alt tar vi med seks indikatorer under denne overskriften. OECD bruker bare to indikatorer her, men har også en noe snevrere definisjon av innholdet i denne dimensjonen, under overskriften «medborgerlig engasjement»: Valgdeltaking og andelen som opplever at de har liten innflytelse på det myndighetene gjør ("People like me don't have any say in what the government does".) Den siste indikatoren har OECD hentet fra PIAAC-undersøkelsen. Vi tar også med valgdeltaking og en indikator basert på spørsmål om innflytelse på det myndighetene gjør. Foreløpig har vi ikke funnet noen passende indikator for barn og unge, men det finnes flere muligheter som kan vurderes på et senere tidspunkt (se nedenfor).

Deltar i kommunevalg og Stortingsvalg

Sier noe om hvor godt demokratiet fungerer, og i hvilken grad ulike grupper deltar og bruker sin stemmerett til å påvirke samfunnet.

Folk som meg har liten innflytelse på det myndighetene gjør

Personer som svarer at de opplever at «folk som deg» har liten innflytelse på det myndighetene gjør (0-3 på skala 0-10). Hentet fra Livskvalitetsundersøkelsene. Spørsmålet er tidligere stilt i ESS (European Social Survey), men er neppe sammenlignbart med Livskvalitetsundersøkelsene, siden intervjumetoden er forskjellig (besøksintervju versus webskjema).

Kontaktet politiker/tjenestemann

En annen måte å forsøke å påvirke samfunnet på, og en indikator på politiske ressurser, som kan hentes fra Levekårsundersøkelsen EU-SILC.

Lav trygghet for offentlig hjelp ved sykdom og skade og ved uførhet

Et grunnleggende siktemål med velferdsstaten er å gi økonomisk trygghet ved sykdom og uførhet. Denne indikatoren forsøker å måle i hvilken grad folk selv opplever at de har denne tryggheten, altså hvor trygge de er på at det offentlige gir dem den hjelpen de trenger, ved sykdom eller skade, og ved uførhet. Svarene kan slås sammen, for eksempel ved at indikatoren defineres som andelen

⁴⁰ <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/kriminalitet-og-rettsvesen/artikler/anmeldte-seksuallovbrudd-i-endring>, lest 25.09. 2023

⁴¹ <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/11250/3083676/NOVA-Rapport-11-2023.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, lest 25.09. 2023

⁴² <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/11250/3011548/NOVA-rapport-5-2022.pdf?sequence=5>, lest 25.09. 2023

som føler lav trygghet (0-4 på skala fra 0-10) for å få hjelp fra det offentlige, enten ved sykdom eller skade, og/eller ved uførhet. Indikatoren er hentet fra Livskvalitetsundersøkelsene. Spørsmålene ble opprinnelig stilt i Innbyggerundersøkelsen 2017. Det må vurderes nærmere om svarene er sammenlignbare, slik at det kan etableres en lengre tidsserie.

Ikke oppsøkt tannlege på grunn av dårlig råd

Denne indikatoren sier noe om i hvilken grad umøtte behov for tannlegetjenester har sammenheng med dårlig økonomi. Det finnes lignende spørsmål om legetjenester og psykologtjenester, men det er svært få som oppgir økonomi som årsak til manglende behovsdekning. Spørsmålet er stilt både i EU-SILC og i Livskvalitetsundersøkelsene, men EU-SILC gir den lengste tidsserien.

Andel som opplever å bli diskriminert av ulike årsaker

Diskriminering er alvorlig og undergraver menneskers handlefrihet, samtidig som det er en risikofaktor for psykiske helseproblemer. Det bør vurderes om tidligere spørsmål om dette i Helseundersøkelsene kan sammenlignes med spørsmålene i Livskvalitetsundersøkelsen.

Kommentar/videre arbeid:

Her mangler det foreløpig indikatorer som kan si noe om barn/unge, slik som diskriminering eller manglende dekning av behov for offentlig hjelp. Når det gjelder manglende dekning av behov for offentlig hjelp, så finnes det spørsmål i Levekårsundersøkelsen EU-SILC om barn i husholdningen har behov for medisinsk behandling eller å gå til tannlege, og hvorvidt familien ikke gjør dette av økonomiske årsaker. Disse stilles hvert tredje år. Det er også mulig at noe kan hentes fra Innbyggerundersøkelsene, der det er spørsmål om bruk av ulike offentlige tjenester, og det gis en vurdering av hvor gode eller dårlige tjenestene er. Under dette inngår tjenester som er særlig viktige for barn, slik som barnehage, skolefritidsordning, barnevernstjeneste og PP-tjeneste. Det kan også være grunn til å vurdere nye spørsmål om umøtte behov for offentlige tjenester, blant annet behov for transport. I tillegg til indikatorene som nå inngår, bør det vurderes om det finnes gode indikatorer på tilliten til sentrale samfunnsinstitusjoner, og om utbredelsen av korrupsjon. Dette sier også noe om kvaliteten på samfunnets styresett. Spørsmål om tillit til viktige samfunnsinstitusjoner, slik som rettsvesenet, har tidligere blitt stilt i EU-SILC. Hvor utbredt det er med korrupsjon innen offentlige tjenester i Norge, har det blitt spurt om i enkelte undersøkelser, og det ville vært interessant å inkludere lignende spørsmål i framtidige utgaver av Livskvalitetsundersøkelsene. Så kan det diskuteres hvor slike mål hører mest hjemme. OECD inkluderer i sitt system både institusjonell tillit og korrupsjon som indikatorer på sosial kapital, og ikke på «wellbeing». Korrupsjon måles på grunnlag av en årlig vurdering som gjøres av organisasjonen *Transparency International*; den utgir en indeks som rangerer land basert på hvor korrupt et lands offentlige sektor anses for å være.

7.7. Sosialt fellesskap

Sosial kontakt, tilhørighet, tillit, deltaking og støtte er både viktige ressurser og goder i seg selv. At noen viser interesse for det du gjør, at man har noen å dele gleder og sorger med, er en kilde til livskvalitet og trygghet. Vi har valgt å ha med seks indikatorer for å dekke dimensjonen sosialt fellesskap. Bare en av dem dekkes også av de tre indikatorene på fellesskap som inngår i OECDs rammeverk for livskvalitet, og en av dem dekker barn/unge. OECD har imidlertid med frivillig arbeid og tillit til andre som indikatorer, men de er tatt med som mål under overskriften «sosial kapital».

Liten kontakt med gode venner

Vennskap nevnes ofte som en av de viktigste komponentene i et godt liv. Med kontakt regnes her at man er sammen med vennene, ansikt til ansikt. Det regnes ikke som tilstrekkelig med annen kontakt. Dette er spørsmål som har vært brukt både i EU-SILC og i Livskvalitetsundersøkelsene.

I tillegg til vennskap spørres det om familiekontakt i Livskvalitetsundersøkelsen, som også bør vurderes som en egen indikator.

To eller færre å regne med når en får problemer

Dette er et mål på opplevd sosial støtte. Spørsmålet her er hvor mange som står en så nær at en kan regne med dem hvis en får store personlige problemer. Svært få svarer ingen eller bare en, mens når vi tar med to eller færre kommer vi opp i rundt en femtedel av befolkningen. Spørsmålet ligner på det som brukes av OECD, men er ikke helt identisk. OECD henter sine tall fra Gallup World Poll, som bruker et enkelt ja/nei-spørsmål, om man har slektninger eller venner som en kan regne med stiller opp når behovet er der. Spørsmålet har tidligere blitt brukt i levekårsundersøkelsene om helse, og inngår nå også i Livskvalitetsundersøkelsene.

Ensomhet: Mye plaget av følelser av ensomhet

Hentet fra spørsmålsbatteriet The Hopkins Symptoms Checklist (HSCL), der det blant annet spørres om hvor plaget man har vært av å føle seg ensom de siste 14 dagene. Ensomhet er belastende i seg selv, samtidig som det er en risikofaktor for framtidige helseproblemer og død. Både sosial isolasjon og ensomhet er, uavhengig av hverandre, forbundet med økt dødelighet (Beller & Wagner, 2018). Spørsmålet har inngått i tidligere helse- og levekårsundersøkelser, og er nå en del av Livskvalitetsundersøkelsene, slik at det er mulig å lage en tidsserie.

Ensomhet elever i ungdomsskolen

Hentet fra Ungdata, kan følges fra 2010. Finnes også på kommunenivå. Spørsmålet er nærmest identisk med det som brukes blant voksne i Livskvalitetsundersøkelsen (HSCL).

Lav tillit til andre mennesker

Tillit til andre er en viktig ressurs som bidrar til samarbeid og åpenhet, både på samfunnsnivå og for den enkelte. Brukes ofte som indikator på samfunnets sosiale kapital. Det er spørsmål om dette i Livskvalitetsundersøkelsen.

Deltar ikke i frivillig arbeid

Organisasjonsaktivitet og frivillig arbeid er også en viktig samfunnsressurs, samtidig som det bidrar til å skape mening og fellesskap for dem som deltar. Det må vurderes nærmere hvordan vi kan finne fram til undersøkelser og data som sier noe om endringer over et lengre tidsrom, siden det er brudd i tidsserien om dette i EU-SILC. Spørsmål om frivillig arbeid inngår også i Livskvalitetsundersøkelsene.

Kommentar/videre arbeid:

Det må gjøres et arbeid med å finne fram/vurdere andre undersøkelser enn Livskvalitetsundersøkelsene, som kan gjøre det mulig å si noe om utviklingen over tid for flere av de nevnte indikatorene. Det gjelder både tillit til andre, frivillig arbeid, vennskap og målet på sosial støtte. I den grad en i et framtidig system for måling av livskvalitet også skal måle sosial kapital, må det vurderes om noen av indikatorene skal flyttes over til denne kategorien. Skillet mellom sosialt fellesskap og sosial kapital er flytende; dette er begreper som overlapper hverandre. Med tanke på parforholdets betydning for den subjektive livskvaliteten, bør det i framtiden også vurderes om en skal trekke inn indikatorer på parforholdets kvalitet. I Livskvalitetsundersøkelsene spørres det årlig om hvor fornøyd de som inngår i et parforhold er med sin partner (inkludert kjæreste), på en skala fra 0 til 10. Som tidligere nevnt ser det ut til at svarene på denne typen spørsmål kan predikere risikoen for samlivsoppløsning (Kaiser & Oswald, 2022). Andre undersøkelser har stilt mer detaljerte spørsmål om konflikter og graden av forståelse/kritikk. Slike spørsmål har tidligere blitt brukt i LOGG-undersøkelsen fra 2007, og lignende spørsmål har vært stilt i noen utgaver av Levekårsundersøkelsene.

7.8. Arbeid og arbeidsmiljø

Det å ha en jobb å gå til er forbundet med velferd langs en rekke ulike dimensjoner – som helse, levealder og materiell levestandard. Deltakelse i arbeidslivet gjør deg i stand til å forsørge deg selv, og arbeidsplassen er også en viktig arena for kontakt med andre mennesker. Yrkesdeltakelse gir dessuten mening og struktur i hverdagen, og opplevelse av å bidra i samfunnet. Slik deltakelse er også viktig for livskvalitet. Det å være i [arbeid er i seg selv forbundet med høy livskvalitet](#), men det å trives med jobben sin betyr også mye for hvor tilfredse vi er med livet mer generelt (Barstad 2014). Å bli verdsatt for den jobben man gjør kan styrke selvfølelse og motivasjon. I tillegg til verdsettelse i form av materielle belønninger, er det å få støtte fra ledelsen og å ha kontroll over egen arbeids-situasjon faktorer som har betydning for trivsel på jobb (STAMI, 2015; Karasek, 1979). Vi har valgt ut fem indikatorer for å dekke arbeid og arbeidsmiljø, og fire av dem dekkes også i OECDs rammeverk, selv om ikke alle vil være direkte sammenliknbare på grunn av bruk av ulike datakilder.

Andel arbeidsledige av arbeidsstyrken

Å være arbeidsledig skaper usikkerhet og kan slå negativt ut for livskvalitet, og er dermed en viktig indikator. Denne indikatoren kan gi tall for alle arbeidsledige, eller fokusere på andelen som kan kalles langvarig arbeidsledig. OECD og Eurostat benytter langvarig arbeidsledig i sitt rammeverk, og definerer langvarig som personer som har vært arbeidsledig et år eller mer.

NEET – unge under 30 år utenfor arbeid, utdanning eller opplæring

De som hverken er i jobb, i utdanning eller under opplæring står i en ekstra sårbar situasjon, og er en gruppe det er viktig å følge med på. En OECD rapport fra 2018 viste at disse personene har dårligere helse generelt og er mer plaget av depresjon enn andre (OECD, 2018: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/investing-in-youth-norway_9789264283671-en).

Rollekonflikt - jobbkrav

Hvis krav i jobben overstiger mengden av ressurser man har tilgjengelig for å utføre det man blir bedt om, oppstår det en rollekonflikt som gjør arbeidssituasjonen vanskelig. OECD har en indikator for «job strain», som skal fange opp dette, og i SSBs Arbeidsmiljøundersøkelse har vi også flere indikatorer som kan fange opp ulike sider ved dette fenomenet, blant annet en indikator som fanger opp andel ansatte som får oppgaver uten tilstrekkelige hjelpemidler og ressurser til å fullføre dem.

Selvbestemmelse i arbeidet

Vi har tidligere vært inne på verdien av frihet, og graden av selvbestemmelse eller autonomi i jobbhverdagen er et viktig aspekt ved denne friheten. Arbeidsmiljøundersøkelsene har flere spørsmål om dette, blant annet om arbeidstakeren kan påvirke beslutninger som er viktige for arbeidet, og om man kan bestemme arbeidstempoet selv. Disse to spørsmålene inngår også i Livskvalitetsundersøkelsen. Det bør vurderes om man skal velge bare ett av disse spørsmålene, eller om de kan kombineres i en indeks. Aspekter ved jobbautonomien inngår også i indeksen for «job strain» som brukes av OECD.

Jobbtrygghet – i fare for å miste jobben

Mye forskning har dokumentert en sammenheng mellom usikkerhet i jobben og både lav jobbtilfredshet og psykiske plager (Sverke, Hellgren & Näswall, 2002). Både SSBs Arbeidsmiljøundersøkelse og Livskvalitetsundersøkelsen spør respondentene om de mener de står i fare for å miste jobben de har. OECD fanger også opp dette i sitt rammeverk.

Kommentar/videre arbeid: det finnes mange internasjonalt sammenliknbare indikatorer innenfor arbeid og arbeidsmiljø. Eurostats *Social protection performance monitor* (SPPM) er et slikt

indikatorrammeverk med indikatorer knyttet til økonomi, arbeidsliv og helse, og det kan være et nyttig å se til det hvis man ønsker å vurdere flere indikatorer på disse feltene: .

7.9. Fritid og kultur

Fritid er en viktig kilde til god livskvalitet, blant annet fordi dette er tid vi råder over selv. På fritiden henter vi oss inn, og det å ha tilstrekkelig med rekreasjonstid er viktig for helse og for muligheter for å dyrke egne interesser, fritidsaktiviteter og sosiale relasjoner. Vi har valgt å ta med fire indikatorer for å dekke fritid og kultur. To av disse dekkes også av OECDs rammeverk. Det er med en indikator som dekker barn og ungdom.

Tid til fritid, antall timer

Å ha tid igjen til fritid etter at lønnet og ulønnet arbeid er gjennomført, er viktig for å ha en god balanse i livet. Data fra Tidsbruksundersøkelsen kan gi tall på hvor mange timer av døgnet man har igjen når lønnet og ulønnet arbeid er trukket fra. OECD har en slik indikator i sitt rammeverk, og de ser på gjennomsnittlig antall timer igjen til fritid/personlige behov for heltidsansatte, for å lettere kunne sammenlikne mellom ulike land.

Fornøyd med tid til å gjøre det du liker (gjennomsnitt)

Tilfredshet med tidsbruk kan si noe om balansen man har i livet mellom arbeid og fritid. Vi har data om dette årlig i Livskvalitetsundersøkelsen, og hvert 6. år i Levekårsundersøkelsen, som gjør det mulig å sammenlikne internasjonalt. OECD benytter den samme indikatoren i sitt rammeverk.

Sjelden eller aldri aktiv (trening, kultur, forening e.l)

På fritiden kan man dyrke interesser man har, være fysisk aktiv og oppleve kultur, som alle kan bidra til god livskvalitet. I Livskvalitetsundersøkelsen spør vi hvert år om hvor ofte man gjør ulike aktiviteter på fritiden, og vi foreslår å ha med en indikator som følger med på de i befolkningen som sjelden eller aldri er aktiv på fritiden.

Andel barn/unge som ikke har deltatt på organiserte fritidsaktiviteter siste måned

Tall fra Ungdata viser at det har vært en nedgang i andelen som deltar i organiserte fritidsaktiviteter etter pandemien. Vi foreslår å se på andel barn/unge som ikke har deltatt på noen organisert fritidsaktivitet siste måned.

Kommentar/videre arbeid: internasjonalt foreslås ofte Tidsbruksundersøkelsen som datakilde for å fange opp tid til fritid. En ulempe med Tidsbruksundersøkelsen er at den gjennomføres sjelden, til nå hvert tiende år i Norge. Vi har likevel valgt å inkludere en indikator fra Tidsbruksundersøkelsen. Hvis man ønsker å inkludere en ulikhetsindikator, så er kjønnsforskjell i antall arbeidstimer (både lønnet og ulønnet arbeid) en indikator som OECD foreslår i sitt rammeverk. Vi har kun foreslått en indikator for barn/unge i indikatorrammeverket, men Ungdata har mange flere indikatorer som handler om ulike sider ved barns fritid, og som kan vurderes.

7.10. Natur og nærmiljø

Her inngår elementer som tilgangen til natur i nærheten av boligen, og hvor utsatt den enkelte er for støy og forurensning i og ved boligen. Ved siden av disse fysiske sidene ved nærmiljøet, er det også aktuelt å finne mål på de sosiale og opplevelsesmessige sidene, slik som kontakten med naboer og opplevelsen av trygghet og tilhørighet. Vi foreslår 6 indikatorer. 2 av dem har store likheter med de som brukes av OECD: Utsatthet for luftforurensning (svevestøv) og tilgang på grøntområder, begge basert på objektive målinger.

Lav tilhørighet til bostedet

Lav opplevelse av tilhørighet er forbundet med lav tilfredshet med livet. Det finnes årlige data fra og med 2020 i Livskvalitetsundersøkelsene.

Tilgang til nærturområde

Er definert som at det finnes et turterreng innen 500 meter fra boligen. Dette inngår som et spørsmål i Livskvalitetsundersøkelsen. Det finnes imidlertid også registerdata. SSB har en egen statistikk som viser andelen bosatte i tettsteder med tilgang til nærturterreng, fordelt etter aldersgruppe og bygningstype: <https://www.ssb.no/natur-og-miljo/areal/statistikk/rekreasjonsareal-og-naerturterreng>. Det er mulig å gi tall på kommunenivå, om lag annethvert år tilbake til 2011. Vi velger her å gå for den registerbaserte indikatoren.

Utsatthet for forurensning ved bostedet

Dette er personer som svarer at de har problemer med støv, lukt eller annen forurensning ved boligen, på grunn av trafikk eller industri. Å være utsatt for dette kan oppleves som en belastning, og på sikt kan slike belastninger bidra til psykiske og fysiske helseproblemer. Barn er særlig sårbare for forurensning i nærmiljøet.

Utsatthet for fint svevestøv (registerdata)

Befolkningsvektet konsentrasjon av fint svevestøv (PM_{2,5}), med enhet mikrogram per kubikkmeter luft (µg/m³), gjennomsnitt per år. Kan følges tilbake til 2016. Størrelsen på dette svevestøvet er så liten at det kan trenge helt ned i lungeblærene. Det kan både forårsake sykdom og føre til for tidlig død. Svevestøv er den miljøfaktoren som i størst grad har vært knyttet til for tidlig død i Norge. Særlig sårbare grupper er blant annet barn, eldre, gravide og de som har luftveissykdommer og hjerte/karlidelser.⁴³ Dette objektive målet vil komplettere surveydataene om utsatthet for forurensning ved boligen.

Utsatthet for støy

Dette er personer som svarer at de har problemer med støy fra naboer eller annen støy utenfra i boligen. Hentet fra EU-SILC. Å være utsatt for slik støy er en belastning som kan gi helseproblemer og lavere trivsel. Her finnes det også beregninger basert på objektive data: <https://www.ssb.no/natur-og-miljo/artikler-og-publikasjoner/flere-utsatt-for-stoy-ved-boligen>. Disse gir imidlertid bare tall hvert femte år, og tar ikke med nabostøy.

Tilgang til trygt område for lek og rekreasjon for personer under 20 år

SSB har gjort beregninger som viser andelen bosatte i tettsteder med tilgang til leke- og rekreasjonsarealer, etter aldersgruppe (over og under 20 år): <https://www.ssb.no/natur-og-miljo/areal/statistikk/rekreasjonsareal-og-naerturterreng>. SSB publiserer også tall på kommunenivå, tilbake til 2011.

Tilgang til trygg områderekreasjon i nærheten av der man bor er definert som å ha slik tilgang innen 200 meter fra boligen. Det antas å være viktig både for helse, subjektiv livskvalitet og for opplevelsen av trygghet i hverdagen blant barnefamilier.

⁴³ Kilde: Kommunehelse statistikkbank:

https://khs.fhi.no/webview/index.jsp?headers=AAR&stubs=GEO&measure=common&virtuallslice=PWC_value&layers=virtual&GEOsubset=0%2C30%2C3023&study=http%3A%2F%2F10.1.5.16%3A80%2Fobj%2FStudy%2FPWC2020&mode=cube&v=2&virtuallsubset=PWC_value&AARsubset=2016_2016+-&measuretype=4&cube=http%3A%2F%2F10.1.5.16%3A80%2Fobj%2FCube%2FPWC2020_C1&top=yes, lest 28.09. 2023

Kommentar/videre arbeid:

En side ved nærmiljøet som ikke er kartlagt i det nåværende forslaget, er tjenestetilbud, slik som avstanden til ulike offentlige og private tjenester. SSB har nå utviklet et nytt sett av nærmiljøindikatorer, basert på GIS-analyse og kopling av ulike typer registerdata. Indikatorene omfatter blant annet avstand til kollektivtransport med jevnlig avganger (andel med over 500 meter gåavstand), avstand til bibliotek og kino, til idrettsanlegg, barnehage og skole, restaurant og dagligvare etc. Foreløpig er det bare publisert tall for 2021, men etter hvert som det bygges opp en tidsserie, vil det bli mer aktuelt å benytte seg av denne datakilden, som også vil kunne gi tall for en del befolkningsgrupper (Oppøyen, 2023).

En annen mulig datakilde er Ungdata, som blant annet spør om tilfredsheten med lokalmiljøet. Denne indikatoren inngår i Folkehelseprofilene og kan, blant ungdomsskole-elever, følges over tid fra 2012. I Ungdata spørres det også om fornøydhet med treffsteder, som også inngår i Folkehelseprofilene, og med kollektivtilbudet.

7.11. Oppsummert om indikatorene

I alt er det foreslått vel 50 indikatorer. Tar vi bort de 11 barn- og ungeindikatorerne, er antallet 43 (se tabell 7.1). At vi inkluderer barn og unge som en egen kategori som skal dekkes i indikatorsettet, gjør settet med komplisert og omfattende. Antallet som kan beregnes på kommunalt nivå er 22, altså litt under halvparten av indikatorene. Det forutsetter imidlertid noen tilpasninger. For eksempel kan ikke dødelighet beregnes over samme tidsperiode som på landsnivå, siden antallet dødsfall i de minste kommunene blir for lite til å kunne si noe sikkert statistisk sett. Det gjelder ikke minst drap, som (heldigvis) er en svært sjelden foreteelse i norsk sammenheng. For å kunne si noe om arbeidsledighet på kommunenivå, må det benyttes en annen kilde enn på landsnivå – den registrerte ledigheten ved NAV-kontorene. Det kan også være at det for andre dimensjoner må jobbes med å finne alternative datakilder og indikatorer på det kommunale nivået. Den grunnleggende tankegangen rundt valget av dimensjoner og indikatorer kan anvendes både på nasjonalt og kommunalt nivå, og til en viss grad kan de samme indikatorene brukes, men indikatorene må i noen grad tilpasses ulike geografiske nivåer, både hva angår observasjonsperiode og datakilde. Antallet indikatorer varierer fra 3 til 8. I utgangspunktet er det litt tilfeldig at det blir slik. Dimensjonene som har flest: Økonomi og materielle goder, er ganske sammensatt og inkluderer også bolig. Hvis bolig skiller ut som en egen dimensjon, slik OECD gjør, er vi nærmere gjennomsnittet av indikatorer per dimensjon (5 versus 6). Det bør vurderes om man skal legge til en indikator for de to dimensjonene som nå bare har 3 indikatorer, for å få en jevnere fordeling (eller eventuelt ta bort en indikator blant dem som har flest). Canada og OECD har som vist gjort et skille mellom hovedindikatorer og tilleggsindikatorer. Det kan være noe å forsøke, men foreløpig har vi latt det ligge.

Tabell 7.1. Antallet foreslåtte indikatorer fordelt på dimensjoner, kommunenivå og hvilke som berører barn og unge

Dimensjon	Antall indikatorer	Antall på kommunalt nivå	Antall som berører barn og unge
Subjektiv livskvalitet – hva vi tenker og føler	5	1	1
Helse	7	4 ¹	1
Kunnskaper og ferdigheter	3	2	2
Økonomi og materielle goder	8	5	2
Fysisk trygghet	4	2 ¹	1
Styresett og medvirkning	6 ²	1 ²	0
Sosialt fellesskap	6	1	1
Arbeid og arbeidsmiljø	5	2 ³	1
Fritid og kultur	4	1	1
Natur og nærmiljø	6	3	1
I alt	54	22	11

¹ Forutsetter at observasjonsperioden forlenges for noen indikatorer, at eksempelvis levealder beregnes over et lengre tidsrom på kommunenivå enn på landsnivå

² Er 7 hvis deltaking i kommunevalg og i Stortingsvalg regnes som to forskjellige indikatorer

³ Er 2 hvis vi bruker registrert ledighet ved NAV-kontorene som mål framfor arbeidsledigheten som målt i Arbeidskraftundersøkelsene

7.12. Relevans for politikkutforming

Rammeverket skal brukes til å vurdere måloppnåelse for politikk. Hvordan kan det skje i praksis? Rammeverket tar utgangspunkt i verdier som er vanlige når politiske målsettinger formuleres. Vi kan oppfatte disse verdiene som ideelle målsettinger, som idealer for politikken, som i stor grad også gjenspeiles i befolkningens oppfatninger. Indikatorene bidrar til å måle disse opp mot realitetene – er det samsvar mellom ideal og realitet? Hvor stor er avstanden mellom det myndighetene ønsker å oppnå, og det som faktisk skjer?

Et eksempel er noen av målsettingene i Nasjonalbudsjettet 2023, der det blant annet heter at hovedmålet for budsjettet er å «...skape trygghet for folks økonomi og arbeidsplasser og bidra til å utjevne de sosiale og geografiske forskjellene.» Videre heter det også at: «Så mange som mulig skal ha en jobb å gå til, og folk må ha råd til å betale regningene sine».⁴⁴ Spørsmålet er så hvordan dette utspiller seg i praksis. Flere av indikatorene under dimensjonen «økonomi og materielle goder» er mål på økonomisk trygghet, og en av indikatorene er om folk har problemer med å få pengene til å strekke til i hverdagen. Et annet eksempel fra budsjettet er målsettingen om å få flere unge som står utenfor arbeidsmarkedet inn i jobb eller aktivitet, herunder få flere over fra helserelevante trygdeytelser til ordinært arbeid. En av indikatorene under arbeid og arbeidsmiljø berører dette (NEET-andelen). En rekke av indikatorene vil belyse målsettingen om å utjevne sosiale og geografiske forskjeller.

Ved å følge disse indikatorene over tid, vil det vise om politikken når sine mål, selv om indikatorene i seg selv ikke vil kunne si noe om årsakene til at endringene skjer (eventuelt ikke skjer).

Indikatorsettet vil sikre at helhetsbedømmelsen av velferdsutviklingen, fugleperspektivet, har en tilstrekkelig bredde og systematikk. Det vil bidra til bedre svar på noen helt grunnleggende spørsmål i offentlig og politisk debatt: Får befolkningen det bedre eller verre, og på hvilke områder av livet? Hvem er det eventuelt som ikke får det bedre, eller som sakker akterut sammenlignet med de fleste andre? Særlig alvorlig er det hvis grupper som er dårlig stilt fra før, får det enda verre. Jf. Bærekraftsmål 10, om å redusere ulikhet i og mellom land, som er omtalt i Nasjonalbudsjettet 2023. Både regjeringen Støre og, i sin tid, regjeringen Solberg har gitt uttrykk for verdien av små sosiale

⁴⁴ Nasjonalbudsjettet 2023, s. 9:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/85ceadfc04b4f23b291223280efc83f/no/pdfs/stm202220230001000dddpdfs.pdf>

forskjeller. Jf. Nasjonalbudsjettet 2023 og Stortingsmeldingen «Muligheter for alle» (Meld.St. 13, 2018-2019).⁴⁵

Ved siden av å bidra til å vurdere om politikken når sine målsettinger, identifisere problemer og kvalitetssikre helhetsbedømmelsen av velferdsutviklingen, kan indikatorsettet også danne utgangspunkt for å utvikle politiske strategier og tiltaksplaner. En mulighet som da byr seg, er å sette klare målsettinger eller grenseverdier for hva som skal oppnås, for hver indikator. For eksempel kan en tenke seg en målsetting om at innen 10 år skal andelen barn med inntekt under lavinntektsgrensen halveres fra dagens nivå. Fordelen er at det da blir lettere å se om utviklingen går i feil eller riktig retning, og vurdere hvor langt unna målet man befinner seg. En del av bærekraftsmålene er formulert som tallfestede målsettinger for hva som skal oppnås innen 2030.

Endelig kan indikatorsettet brukes i budsjettene – med utgangspunkt i punktene over, altså både til å identifisere problemer, prioritere tiltak, utforme strategiske planer og vurdere effekter. Det kan også, slik vi har sett eksempler på fra New Zealand og Canada, tenkes brukt i den konkrete utformingen av budsjettforslagene.

45

<https://www.regjeringen.no/contentassets/472d31ff815d4ce7909f5593bf7d79b8/no/pdfs/stm201820190013000dddpdfs.pdf>

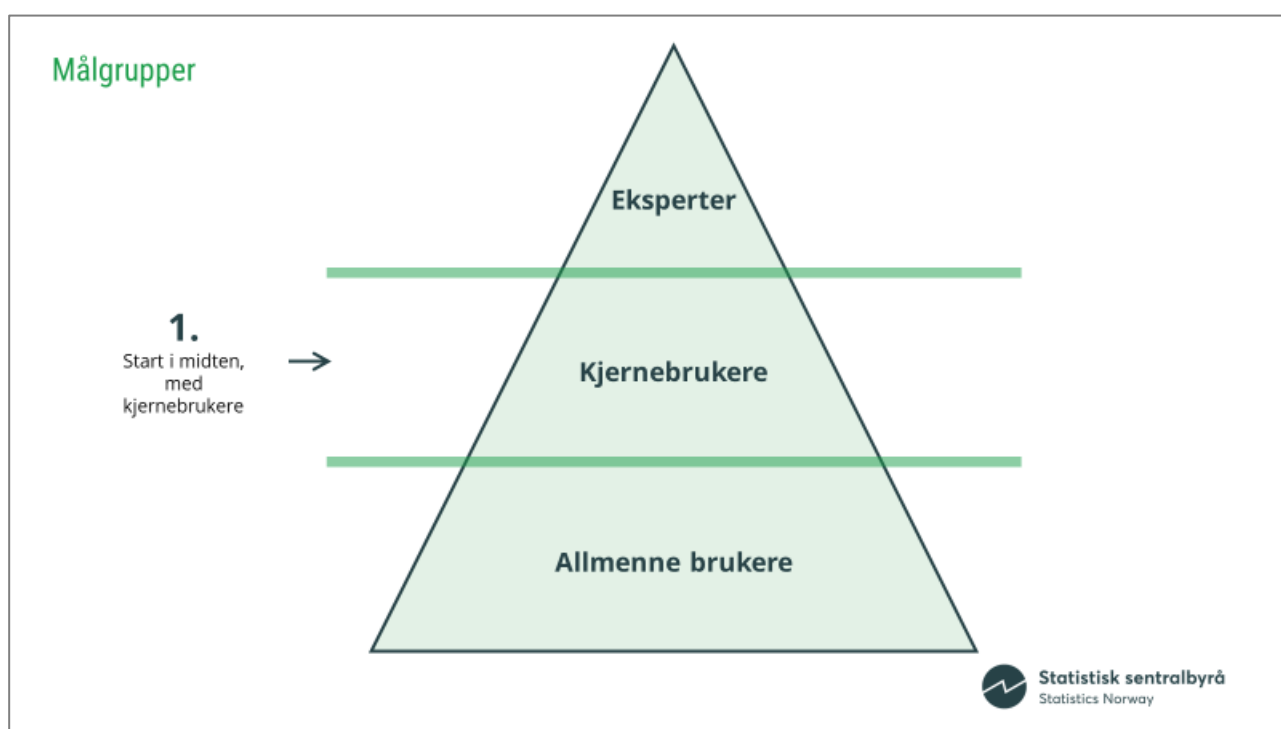
8. Forslag til hvordan indikatorer for livskvalitet kan presenteres og visualiseres

For at et indikatorsett skal være nyttig og bidra til å opplyse brukerne må de være lett tilgjengelig, og det må være mulig å få en god oversikt over status for de ulike dimensjonene og indikatorene, samt mulig å se på hvordan de ulike indikatorene fordeler seg i befolkningen (ulikhet etc.).

Vi skal i denne delen av rapporten presentere noen viktige prinsipper og gi eksempler på hvordan indikatorer for livskvalitet kan presenteres og visualiseres.

8.1. Målgrupper – hvem trenger innsikten

En tre-deling av brukertyper i gruppene **kjernebrukere**, **allmenne brukere** og **ekspertbrukere** kan være en effektiv tilnærming for å forstå målgruppene og deres behov uten å gjøre målgruppearbeidet for omfattende. Vi anbefaler å starte med kjernebrukere og deres behov.

Kjernebrukere

Denne gruppen består av fagpersoner, planleggere og beslutningstakere som jobber med sosiale og helsemessige spørsmål. De trenger informasjon og presentasjoner som gir dem et solid grunnlag for å ta informerte beslutninger, men som også er forståelige og enkle å tolke.

Høringsrunde med en referansegruppe vil gi innsikt i hva slags innhold som har størst nytte for kjernebrukerne.

Allmenne brukere

Disse brukerne inkluderer interesserte borgere og studenter/skoleelever som er nysgjerrige rundt livskvalitet og samfunnsforhold, men som ikke nødvendigvis har en spesialisert bakgrunn eller forutsetninger for å skjønne alle begrepene. De kan nås direkte eller gjennom videreformidlere som lærere og journalister. De trenger visuelle presentasjoner som er lette å forstå, engasjerende og som gir en overordnet innsikt i emnet.

Vi anbefaler målgruppeorientering, for eksempel etter NABC-metoden⁴⁶, for å få innsikt i hvordan brukergrupper som ikke er så kjent med SSBs statistikk ønsker å få presentert livskvalitet. Gjennom dette får man innsikt i hva slags innhold disse har mest nytte av, og senere kan man teste ut prototyper på utvalgte brukere.

Ekspertbrukere

Disse brukerne vil sannsynligvis være erfarne statistikere, forskere eller analytikere som trenger dyptgående data og informasjon om livskvalitet. De vil ønske tilgang til detaljerte datasett, statistiske metoder og muligheten til å utforske dataene grundig.

Her bør man også etablere en referansegruppe, og finne ut hva slike brukere trenger i tillegg til det som tilbys kjernebrukere.

8.2. Hovedformål – finne fram til essensen i presentasjonen

Uavhengig av hvilken målgruppe man tilhører, vil brukere ha **ulike behov** når man oppsøker et nettsted med livskvalitetsindikatorer.

Noen ønsker oversikter over hva som finnes, enten temaer som er dekket (dimensjonene) eller konkrete indikatorer. Noen ønsker seg kanskje enkle tall som sier noe om nivået på en indikator og om dette har forbedret eller forverret seg. Andre ønsker å se en lengre utvikling over tid. Mange kan være opptatt av å se hvordan ulike befolkningsgrupper skårer, dvs. å sette grupper basert på demografiske eller sosiokulturelle faktorer opp mot hverandre. Og noen har mer spesifikke behov for å se korrelasjonen mellom indikatorer eller geografiske fordelinger.

Vi anbefaler å se på dette som **formål**, og utarbeide diagrammer som støtter dette:

- A. Oversikt over indikatorene
- B. Sammenlikne befolkningsgrupper
- C. Ulikhet mellom grupper
- D. Utvikling over tid
- E. Sammenheng
- F. Konseptuelle diagram
- G. Fordeling og spredning av data
- H. Avvik fra snitt
- I. Internasjonal sammenlikning

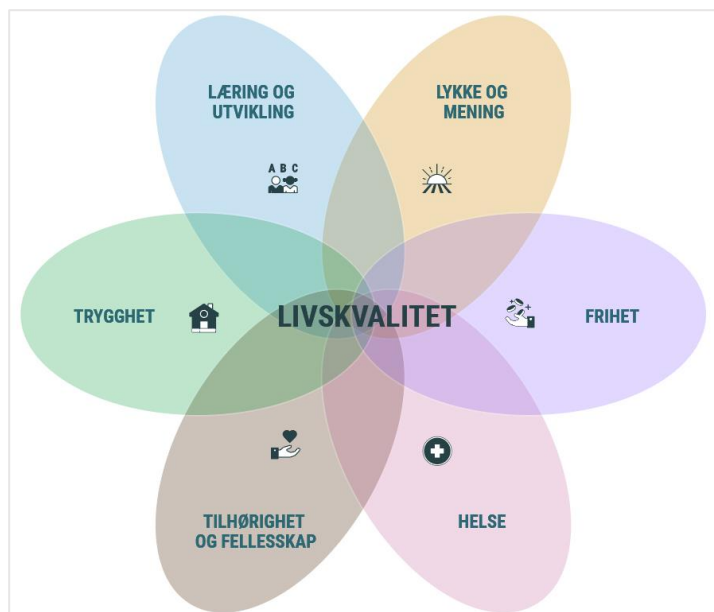
Oversikt over indikatorene

Formålet er å presentere en helhetlig oversikt over de forskjellige indikatorene for livskvalitet slik at brukeren får en bred forståelse av de viktigste aspektene ved temaet.

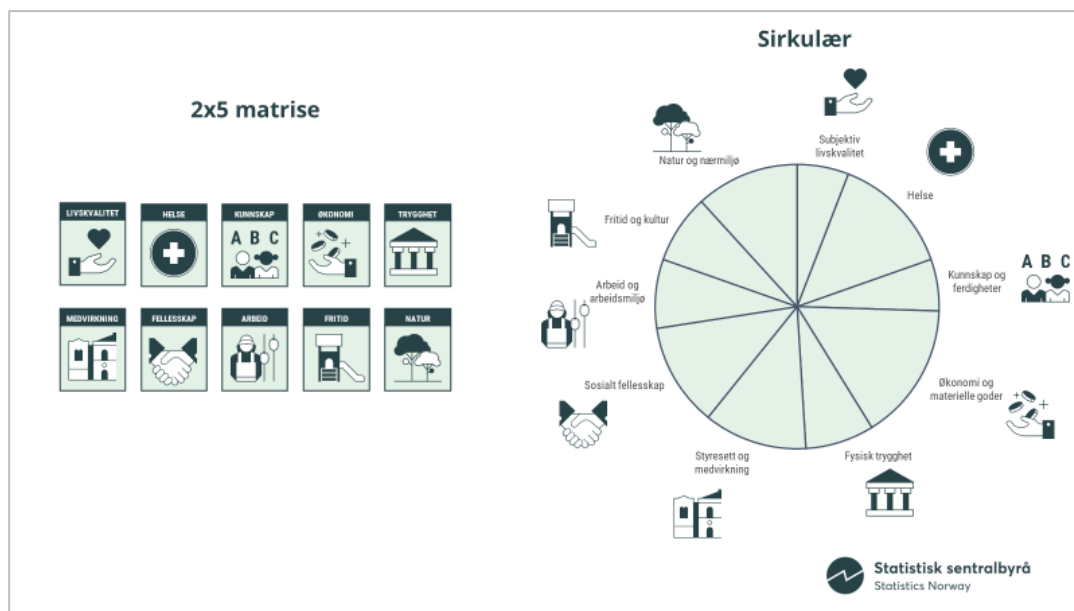
Det er flere måter å gjøre dette på.

⁴⁶ <https://innovationenglish.sites.ku.dk/metode/plan-the-pitch-with-nabc/>

Enkle, konseptuelle illustrasjoner: Formålet er å gi en rask oversikt over noen hoveddimensjoner som nettstedet inkluderer. Utformingen bør være mer organisk og profilskapende. Eksempel kan være å synliggjøre verdisettet som en blomst:

Konseptuelt rammeverk: Formålet er å gi en konkret oversikt over de 10 dimensjonene som indikatorene er organisert i. Dette kan utformes som matrise (for eks. 2x5), sirkulært eller mer organisk. Det bør inneholde konkrete begreper og kan inkludere navn på sentrale indikatorer. Man bør vurdere fargebruk, ikoner el. for å skape en forbindelse mellom oversiktsbildet og resten av presentasjonen:

Denne figuren bør utformes når et første sett av indikatorer og dimensjoner er endelig besluttet.

Tabellarisk oversikt: Formålet er å gi et raskt overblikk over alle indikatorer; konkret navn på indikatoren, et nøkkeltall, pil opp/ned som indikerer endring, samt ev. metainformasjon som kan være nyttig dersom man skal sortere eller filtrere tabellen.

Dette kan være en dynamisk tabell der brukeren kan sortere etter dimensjon, alfabetisk, sist oppdatert eller endring siden sist. Man kan også inkludere filter for å snevre inn tabellen til én eller flere dimensjoner, samt ev. andre relevante utvalg.

Samlet oversikt med essensiell informasjon: I motsetning til tabellarisk oversikt, som plassmessig vil begrenses til et par skjermbilder ved et femtittalls indikatorer, kan man se for seg en utvidet presentasjon som gir essensen av hver indikator. Det britiske statistikkbyråets dashboard viser et godt eksempel på hvordan dette vil fungere i praksis⁴⁷.

Hver indikator består av et kortnavn, et lengre og presist indikatornavn, et nøkkeltall (her: endring i prosentpoeng siden relevant sammenlikningsperiode) med tilhørende pil opp/ned og referanseperiode, et kort avsnitt som oppsummerer hovedfunn i klartekst, kildeangivelse, et enkelt diagram med tittel, x- og y-akseverdier, merker (som oftest linjediagram som viser utvikling over tid) og siste verdi, samt oppdateringsinformasjon:

Sammenlikne befolkningsgrupper

Formålet er å visualisere og sammenlikne data om livskvalitet på tvers av ulike befolkningsgrupper for å gjøre det lettere å se forskjeller og likheter mellom gruppene.

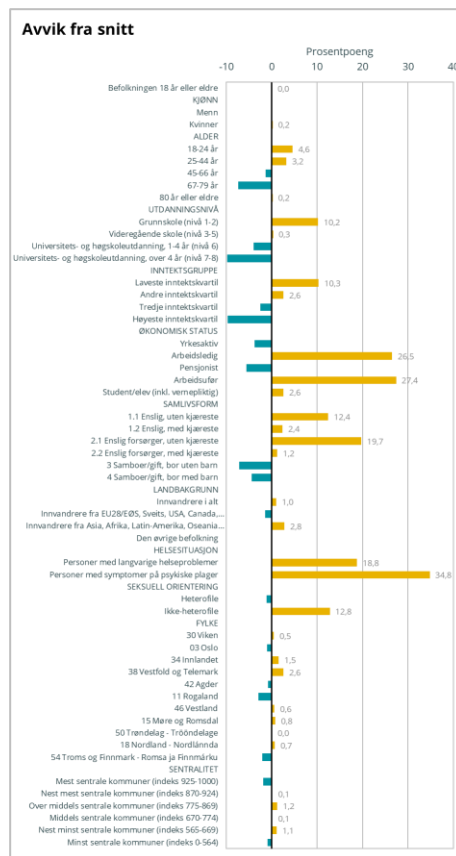
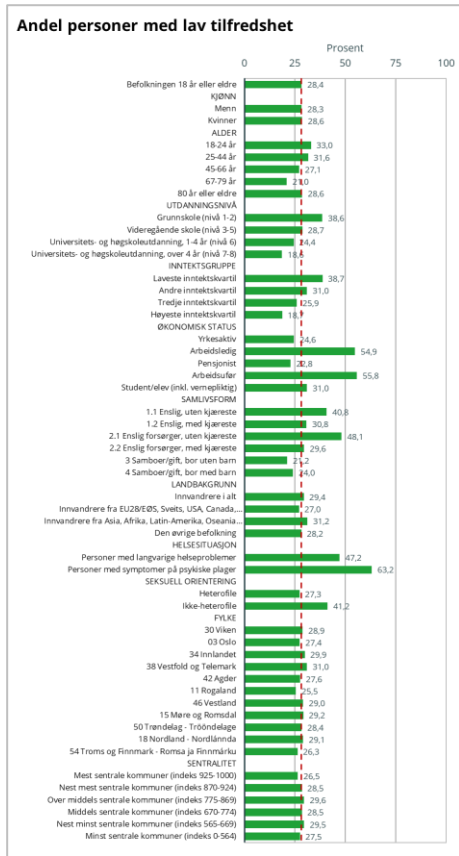
Det er identifisert 11 kategorier demografiske og sosiokulturelle kjennemerker som en rekke av indikatorene som hentes fra levekårsstatistikk benytter (kjønn, alder, utdanningsnivå, inntektsgruppe, økonomisk status, samlivsform, landbakgrunn, helsesituasjon, seksuell orientering, region [fylke] og sentralitet).

Vi anbefaler å legge til rette for enkel sammenlikning av disse på en fast og strukturert måte. I et liggende stolpediagram kan kjernebrukere raskt se hvilke grupper som spesielt avviker fra snittet for alle.

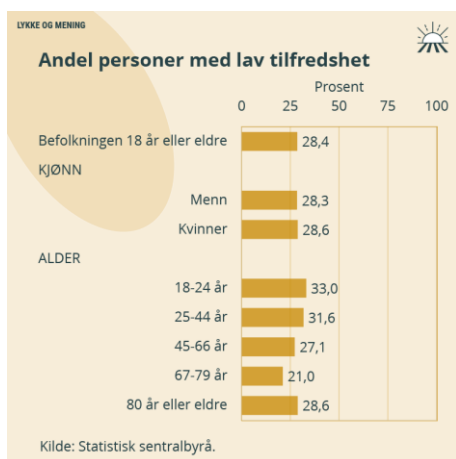
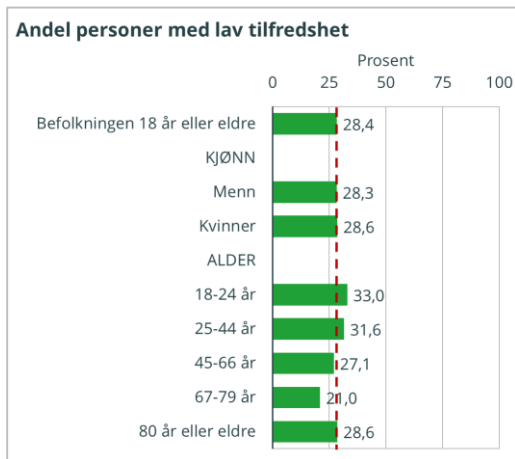
Vurder grafiske virkemidler for å framheve hele befolkningen og dets nøkkeltall, samt en referanselinje som indikerer dette nivået.

Vurder også en alternativ visning der stolpene angir avvik fra snittet for alle. Diagrammet viser på denne måten antall prosentpoeng i positiv eller negativ forstand for den enkelte befolkningsgruppen.

⁴⁷ <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/wellbeing/articles/ukmeasuresofnationalwellbeing/dashboard>

For allmenne brukere bør man vurdere enklere grafikk som kun inkluderer noen klassiske befolkningsgrupper, som kjønn og alder. Denne kan tilpasses maler i annen utforming og brukes i andre sammenhenger (sosiale medier, posters, brosjyrer etc).

For ekspertbrukere som ønsker å sette seg inn i flere indikatorer, kanskje sammenlikne på tvers, og som trenger å bygge opp innsikt gjennom utforskning og analyse, vil det være nyttig å etablere diagrammaler i visualiseringsverktøy. Dette stiller krav til hvordan datasettene er behandlet og strukturert, se kapittel senere.

Et eksempel kan være denne prototypen, der man viser et sett av indikatorer i samme løsning:

<https://public.tableau.com/app/profile/statistisk.sentralbyr.statistics.norway/viz/vis-livskvalitet-lav-tilfredshet/Livskvalitet>

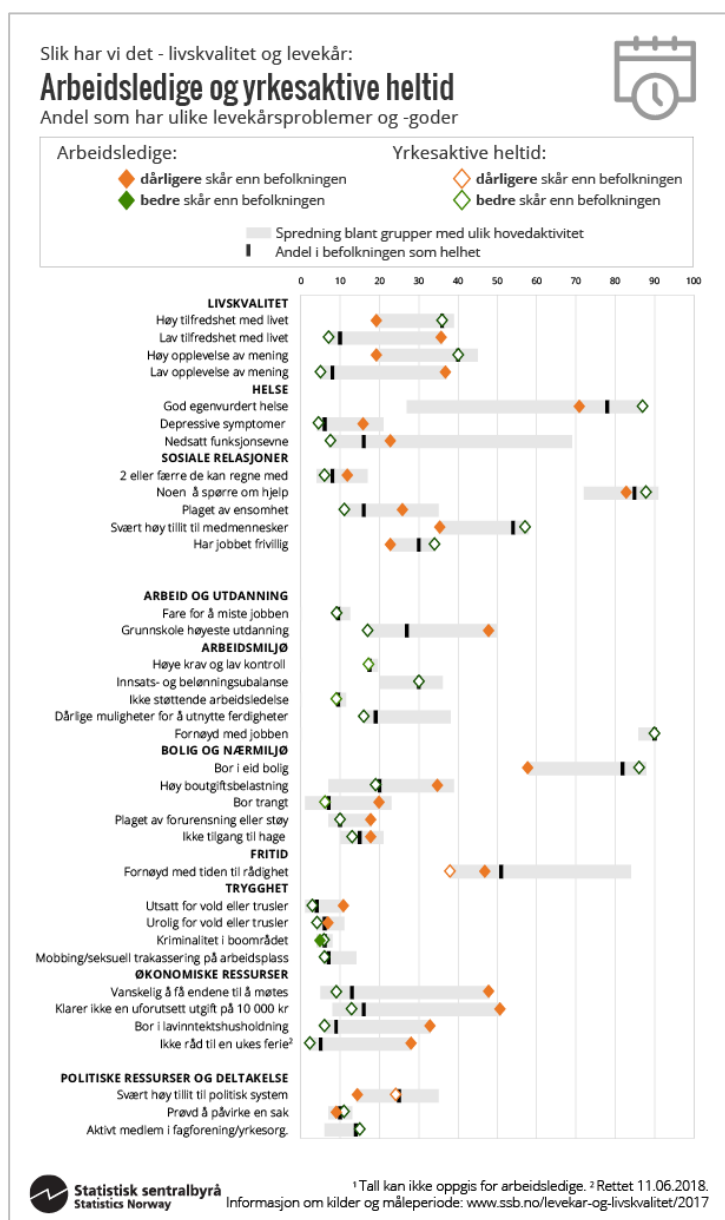
Ulikhet mellom grupper

Her er perspektivet å sammenlikne to grupper innen samme kjennemerke (for eksempel økonomisk status, inntektskvartil etc.), dvs. sette disse opp mot hverandre for et samlet eller større utvalg indikatorer.

Til forskjell fra figureksemlene under B. Sammenlikne befolkningsgrupper, der disse gruppene er listet nedover i diagrammet, er det indikatorer som er listet nedover. Her anbefales symboldiagram med plott, slik at bruker lett kan se nivå og avstand mellom gruppene. Farge eller form på symbol viser de utvalgte gruppene som sammenliknes.

Det gir generelt mest mening å sammenlikne gjensidig utelukkende grupper, og grupper som dessuten er gjennomgående lengst fra hverandre. Eksempelvis «grunnskole-lang høyere utdanning», «laveste-høyeste inntektskvartil», «yrkesaktiv-arbeidsledig», «mest sentrale-minst sentrale».

I «Slik har vi det» fra 2017 utarbeidet vi dette diagrammet:

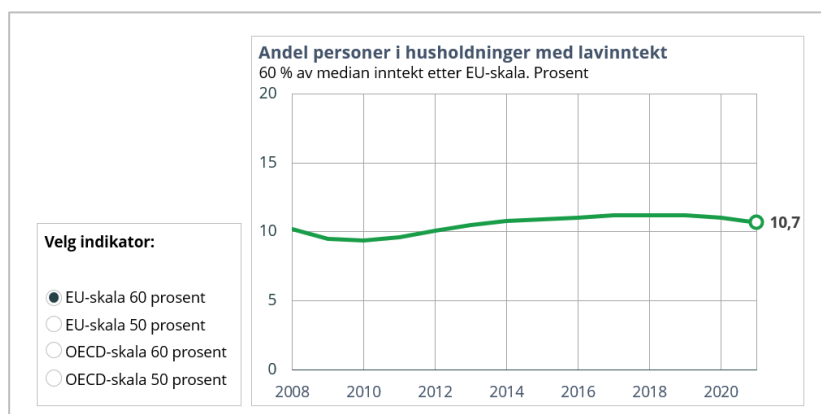

Utvikling over tid

Formålet er å vise trender og endringer i livskvalitet over tid, for å enkelt se forbedring eller forverring av indikatoren.

Dette er en av de viktigste presentasjonsformene, og det anbefales (som beskrevet under punkt A. Oversikt) å inkludere en enklere variant av linjediagram på samlesiden for alle indikatorene, samt vise kortsiktige endringer (forbedring/forverring/status quo) på tabellariske oversikter.

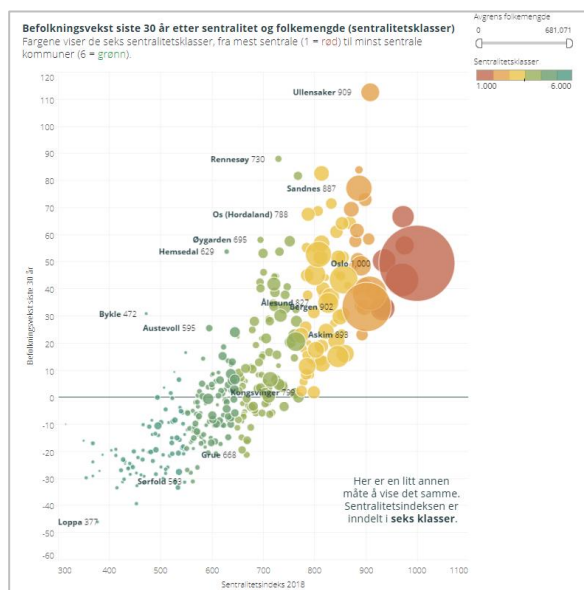
I tillegg kan separate indikatorsider ha utvikling over tid som egne diagram, gjerne med mulighet til å velge å se andre relevante tidsserier for den aktuelle indikatoren. Det siste løses med filter-bokser der brukeren enten kan bytte mellom tidsserie (radio-knapp) eller se flere tidsserier samtidig (avhukings-bokser):

Sammenheng

Formålet er å utforske sammenhenger mellom ulike faktorer og livskvaliteten, for å gi innsikt i hvordan ulike aspekter av livet påvirker hverandre. Som regel kan et scatter-plot være egnet til å vise korrelasjon.

Det vil i utgangspunktet være ekspertbrukere som trenger slike verktøy, så det anbefales å vente med slike framstillinger. Som en illustrasjon av hva dette er, inkluderes et eksempel av scatter-plot med arealproporsjonale sirkler og farger brukt til kategorier, fra et annet statistikkområde, befolkningsstatistikk. Her kan man se hvordan slike diagrammer kan brukes til å se mønster i ulike bakgrunnsvariabler:

Denne diagramtypen ble i sin tid videreutviklet av den svenske professoren Hans Rosling, og er et av de beste eksemplene på hvordan statistikk kan engasjere allmenne brukergrupper. Det må legges til at avgjørende for Roslings Gapminders⁴⁸ suksess, var at tallene viser genuint interessante sammenhenger, utfordrer etablerte myter og sannheter, samt var støttet av svært engasjerende foredrag. Tallene i seg selv var også betydningsfulle indikatorer.

Konseptuelle diagrammer

Formålet er å bruke konseptuelle diagrammer eller infografikker for å forklare sammenhenger og komplekse begreper knyttet til livskvalitet på en enkel og forståelig måte.

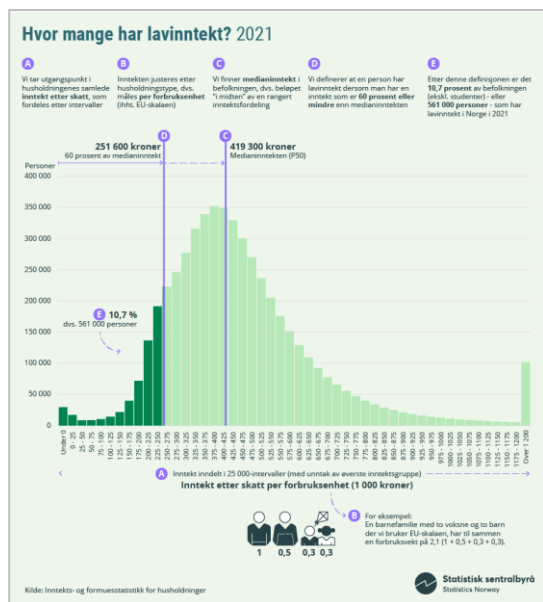
Dette kan være tidslinjer som viser utviklingen av rammeverket for livskvalitetsindikatorer over tid, eller forventet produksjons- og oppdateringsregime. Det kan være organisatoriske diagrammer som viser hvilke institusjoner og organisasjoner som er involvert i arbeidet med å framstille innhold om livskvalitet, og hvordan relasjonene eller hierarkiet blant disse enhetene er. Det kan være metaforiske diagrammer som viser ulike begreper på en forenklet måte.

Rapportene til ZOE Institute for future-fit economies⁴⁹ har flere gode diagrammer som viser hvordan indikatorenens dynamikk, nivåer og metodiske sammenhenger er. Disse er enkle, konseptuelle illustrasjoner som både bruker nettverksdiagrammer, metaforiske diagrammer (for eksempel «isfjell» eller «vekt») eller prosessflyt. Slike diagrammer er anvendelige både for å forklare og dokumentere livskvalitet på et nettsted og i presentasjoner.

Fordeling og spredning av data

Formålet er å vise fordelingen av livskvalitetsdata og eventuelle uteliggere, for å få innsikt i variasjonen og eventuelle ekstreme verdier.

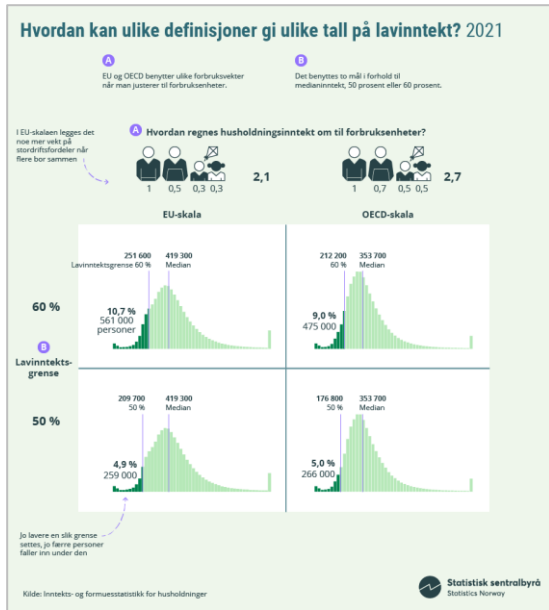
Dette krever mer detaljerte data som gjør at det er meningsfullt å vise ulike spredningsdiagram. Som eksempel vises det hvordan inntektsfordelingen etter intervaller kan vises, og hvordan man kan markere for eksempel andel med lavinntekt i dette histogrammet:

⁴⁸ [https://www.gapminder.org/tools/#\\$chart-type=bubbles&url=v1](https://www.gapminder.org/tools/#$chart-type=bubbles&url=v1)

⁴⁹ <https://zoe-institut.de/en/project/eu-wellbeing-economy-coalition/>

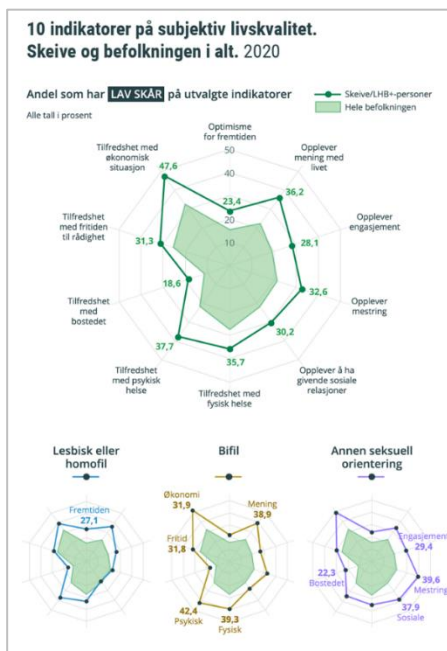
Spredning etter intervaller kan for noen være ganske komplekst å sette seg inn i, og man kan derfor utarbeide noen konseptuelle diagrammer som skal bidra til å øke forståelsen for slike begreper. Her er en matrise av hvordan ulike definisjoner på lavinntekt kan gi ulike tall:

Avvik fra snitt

Formålet er å vise avviket til en bestemt befolkningsgruppes livskvalitet fra gjennomsnittet, for å identifisere områder med spesielt høy eller lav livskvalitet. Dette er delvis beskrevet under punkt B. Sammenlikne befolkningsgrupper.

En interessant måte å vise avvik fra snitt, er å bruke diagramtyper som parallelle koordinater eller såkalte radar-diagrammer. I sistnevnte kan flere ulike indikatorer presenteres sirkulært, langs verdiakser som alle går ut fra origo. Tallene for hele befolkningen kan ligge som et areal i svakt grått i bakgrunnen, og så kan den aktuelle befolkningsgruppen markeres tydelig som en linje. På denne måten vil noen indikatorer stikke seg ut, for eksempel i negativ forstand dersom alle indikatorene er rettet negativt:

Et radar-diagram er godt kjent blant eksperter, men krever litt forklaring overfor kjernebrukerne og allmenne brukergrupper. Merk også at den enkelte indikatorens plassering og innbyrdes rekkefølge rundt sirkelen gir arealet sin form, og man bør være bevisste på hvordan dette ev. påvirker tolkning.

Internasjonal sammenlikning

Formålet er å sammenligne livskvalitet på tvers av ulike land og regioner for å få perspektiver på hvordan ulike samfunn håndterer og prioriterer livskvalitet.

Dette anbefales å avvente, da det stiller store krav til tilgang til sammenliknbare tall for andre land.

8.3. Utforming – Noen råd og anbefaler om design og navigering

Kontekst

Alle visualiseringer inngår i en større kontekst. De formidles som innholdsprodukter som inngår ett eller flere steder i et hierarki på et nettsted. Dette kan for eksempel være som et statistikkprodukt, en samlepublikasjon, en indikatorside under hovedemne «Sosiale forhold og kriminalitet» og delemne «Livskvalitet» på SSBs nettsted www.ssb.no.

Visualiseringene må derfor utarbeides med et logisk brukergrensesnitt inkludert navigering, logo og annen metainformasjon som tydelig viser denne konteksten. En viktig grunn til dette er fordi mange brukere kommer fram til visualiseringen gjennom for eksempel Google-søketreff eller referanselenker på andre nettsteder. I tillegg gir slik kontekstuell informasjon høy troverdighet.

Navigering

Enhver visualisering vil altså inngå i en større kontekst på et nettsted. Det vil derfor være navigasjonselementer, både global navigasjon på nettstedet og lokal navigasjon mellom kapitler/indikatorer/visualiseringer i det konkrete innholdsproduktet.

Det må være lett å skjønne hvor i hierarkiet man befinner seg, hvordan man kan gå videre til mer detaljert innhold eller til relatert innhold.

Typografi

Tekstlig informasjon brukes for å formidle det som er nødvendig for å forstå det som selve visualiseringen (dvs. merker og tegn) forsøker å uttrykke gjennom størrelse, form, farge, kulør, retning eller posisjon. Ethvert diagram må inkludere tilstrekkelig med tekst og bør ekskludere overflødig informasjon. Gjennom et teksthierarki i form av skriftstørrelse, skrifttype og/eller skriftfarge, kan man hjelpe brukeren med både leserekkefølge og viktighet.

Fargebruk

Fargepalett brukes først og fremst for å gjøre det enklere å sammenlikne og se sammenhenger i tallene som visualiseres. Valg av farger kan delvis baseres på organisasjonens definerte fargepaletter eller konvensjoner og beste praksis for datavisualisering. Farger kan representere kategorier, dvs. kvalitative data, som viser at forskjellige farger betyr forskjellige ting. Eller det kan representere verdier, dvs. kvantitative eller ordnete data, gjennom at sterkere og svakere fargenyanser gjenspeiler høyere og lavere verdier. Farger kan også brukes til å framheve både tegn/merker og tekstlig informasjon.

Andre visuelle elementer

Bakgrunn, rammer, piler, streker, ikoner, bokser etc. er eksempler på visuelle elementer som først og fremst skal gjøre det lettere å lese og forstå visualiseringene. Merk at både fotografiske detaljer,

illustrasjonsgrafikk, ikoner og piktogram og dynamiske elementer som animasjon og interaksjonselementer kan brukes kreativt for å skape engasjement og oppmerksomhet, men dette bør brukes med omhu (for eksempel kun i presentasjonene til skoleelever og allmennheten). Uansett bør summen av slike elementer ikke stå i veien for hovedprinsippet: å sørge for at tallmaterialet presenteres på en pedagogisk og opplysende måte.

Interaksjon som støtter det å finne fram til konkrete funn

Både sortering, filtrering og drill-down kan bistå brukeren med å gå fra en større presentasjon til den delen man er spesielt opptatt av.

Interaksjon som bygger opp en historie

Interaktive datavisualiseringer gjør det mulig å bygge opp visualiseringen steg for steg og dermed hjelpe brukere til å finne fram i noe som ved første øyekast ser komplekst ut.

8.4. Ryddige data – hvorfor jobbe med databehandling og datastruktur

Databehandling er viktig av flere grunner. Vi renser data for å sikre kvalitet. Vi transformerer data slik at de klargjøres for analyse og visualisering. Og vi aggregerer data i hierarkier for å presentere på ulike nivåer.

Det finnes flere dataformater man kan benytte for å strukturere data, i horisontale og vertikale dataformater, som tidsserier etc. Et anerkjent dataformat som forenkler arbeidet med presentasjon, er såkalt ryddige datasett («Tidy Data»).

«Tidy Data» er et konsept introdusert av statistikeren Hadley Wickham, designet for å strukturere datasett slik at de blir lettere å analysere, visualisere og modellere. I et **ryddig datasett** er hver variabel en kolonne, hver observasjon er en rad, og hver type observasjonsenhet er en tabell.

Fordelen med ryddig datasett er flere, blant annet:

- **Konsistens:** Uavhengig av datasettets størrelse eller kompleksitet, opprettholder man en enhetlig struktur. Dette forenkler analysen, ettersom koden for datahåndtering ofte kan gjenbrukes over ulike datasett.
- **Forenkler visualisering:** Både kodebaserte verktøy (grafbibliotek til Python og R) og plattform-verktøy som Tableau og Power BI, er designet med «Tidy Data»-prinsipper i tankene, og lar brukere enkelt lage komplekse visualiseringer uten å måtte reformere datasettet.
- **Forenkler sammenslåing av data:** Når ulike datasett følger «Tidy Data»-prinsippene, blir det lettere å koble dem sammen for videre analyse og visualisering.

Å ha data organisert som ryddige datasett er avgjørende for effektiv visualisering. En konsistent datastruktur sikrer at verktøy og biblioteker kan trekke ut nødvendig informasjon uten overflødig datahåndtering. Dette sparer tid og minimerer risikoen for feil. Videre kan et «Tidy Data»-format hjelpe med å tydeliggjøre forholdet mellom variabler, noe som igjen fører til mer meningsfulle og innsiktsfulle visualiseringer.

Her er eksempler på datasett som ble brukt til Tableau-visualiseringen:

	A	B	C	D	E	F	G	H
1	statistikkvariabel	statistikk mål	år	andel	klassifikasjonsvariabel	dimensjon		
2	Livet alt i alt	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2020	23,1	Kjønn	Begge kjønn		
3	Livet alt i alt	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2021	28,7	Kjønn	Begge kjønn		
4	Livet alt i alt	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2022	28,4	Kjønn	Begge kjønn		
5	Livet alt i alt	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2020	22,4	Kjønn	Menn		
6	Livet alt i alt	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2021	28,1	Kjønn	Menn		
7	Livet alt i alt	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2022	28,3	Kjønn	Menn		
8	Livet alt i alt	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2020	23,8	Kjønn	Kvinner		
9	Livet alt i alt	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2021	29,3	Kjønn	Kvinner		
10	Livet alt i alt	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2022	28,6	Kjønn	Kvinner		
11	Fysisk helse	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2020	28,9	Kjønn	Begge kjønn		
12	Fysisk helse	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2021	31,3	Kjønn	Begge kjønn		
13	Fysisk helse	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2022	34,9	Kjønn	Begge kjønn		
14	Fysisk helse	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2020	27,8	Kjønn	Menn		
15	Fysisk helse	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2021	30,3	Kjønn	Menn		
16	Fysisk helse	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2022	32,6	Kjønn	Menn		
17	Fysisk helse	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2020	29,9	Kjønn	Kvinner		
18	Fysisk helse	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2021	32,2	Kjønn	Kvinner		
19	Fysisk helse	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2022	37,3	Kjønn	Kvinner		
20	Psykisk helse	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2020	22,4	Kjønn	Begge kjønn		
21	Psykisk helse	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2021	26,6	Kjønn	Begge kjønn		
22	Psykisk helse	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2022	26,9	Kjønn	Begge kjønn		
23	Psykisk helse	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2020	21,7	Kjønn	Menn		
24	Psykisk helse	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2021	25,5	Kjønn	Menn		
25	Psykisk helse	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2022	25,9	Kjønn	Menn		
26	Psykisk helse	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2020	23,2	Kjønn	Kvinner		
27	Psykisk helse	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2021	27,7	Kjønn	Kvinner		
28	Psykisk helse	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2022	28,0	Kjønn	Kvinner		
29	Stedet man bor	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2020	11,8	Kjønn	Begge kjønn		
30	Stedet man bor	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2021	11,8	Kjønn	Begge kjønn		
31	Stedet man bor	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2022	13,9	Kjønn	Begge kjønn		
32	Stedet man bor	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2020	13,0	Kjønn	Menn		
33	Stedet man bor	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2021	13,0	Kjønn	Menn		
34	Stedet man bor	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2022	14,6	Kjønn	Menn		
35	Stedet man bor	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2020	10,6	Kjønn	Kvinner		
870	Økonomisk situasjon	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2021	30,7	Sentralitet	Nest mest sentrale kommuner (indeks 870-924)		
871	Økonomisk situasjon	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2022	31,7	Sentralitet	Nest mest sentrale kommuner (indeks 870-924)		
872	Økonomisk situasjon	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2020	35,7	Sentralitet	Over middels sentrale kommuner (indeks 775-869)		
873	Økonomisk situasjon	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2021	34,4	Sentralitet	Over middels sentrale kommuner (indeks 775-869)		
874	Økonomisk situasjon	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2022	35,4	Sentralitet	Over middels sentrale kommuner (indeks 775-869)		
875	Økonomisk situasjon	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2020	32,9	Sentralitet	Middels sentrale kommuner (indeks 670-774)		
876	Økonomisk situasjon	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2021	31,9	Sentralitet	Middels sentrale kommuner (indeks 670-774)		
877	Økonomisk situasjon	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2022	33,9	Sentralitet	Middels sentrale kommuner (indeks 670-774)		
878	Økonomisk situasjon	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2020	34,6	Sentralitet	Nest minst sentrale kommuner (indeks 565-669)		
879	Økonomisk situasjon	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2021	31,3	Sentralitet	Nest minst sentrale kommuner (indeks 565-669)		
880	Økonomisk situasjon	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2022	34,9	Sentralitet	Nest minst sentrale kommuner (indeks 565-669)		
881	Økonomisk situasjon	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2020	34,1	Sentralitet	Minst sentrale kommuner (indeks 0-564)		
882	Økonomisk situasjon	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2021	29,9	Sentralitet	Minst sentrale kommuner (indeks 0-564)		
883	Økonomisk situasjon	Andel personer med lav tilfredshet (prosent)	2022	36,0	Sentralitet	Minst sentrale kommuner (indeks 0-564)		
884								
885								

Her er kjennemerkene, det vil si befolkningsgrupper som bakgrunnsvariabler, delt opp i to kolonner, i et hierarkisk oppsett, der den ene angir gruppen/kjennemerket (kjønn, alder ... sentralitet) og den neste relevante verdier for hver gruppe.

Merk at hver rad kun inneholder én verdi, andelen, og i tillegg to kolonner som angir statistikkvariabelen (dvs. indikatoren) og statistikk mål (for eksempel «Andel personer med lav tilfredshet...»). I tillegg finnes en tidsvariabel som gjør at man enkelt kan utarbeide diagrammer som viser utvikling over tid.

8.5. Verktøy – hvordan realisere interaktive løsninger rent teknisk

En samlet presentasjon av indikatorer for livskvalitet formidles gjennom internettløsninger, og må forholde seg til et formidlingssystem (CMS = Content Management System) for innhold hos den organisasjonen som er vertskap for løsningen.

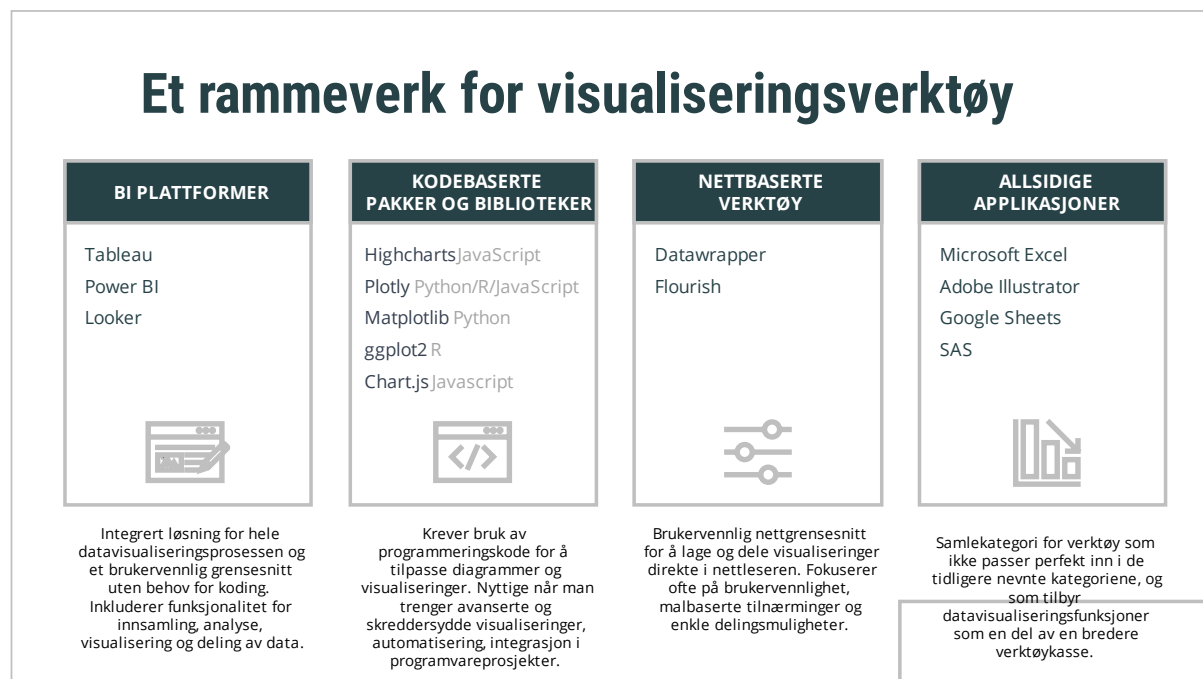
I Statistisk sentralbyrå er dette for eksempel teknologiproduktet Enonic XP, og i dette er det over tid utviklet en rekke innholdstyper og sidemaler som viser innholdselementer og har støtte for interaksjon og annen funksjonalitet.

Det finnes likevel ikke innholdstyper i SSBs Enonic XP som støtter alle de elementene som er beskrevet i dette kapitlet, så man må vurdere hvordan ulike interaktive diagrammer blir integrert i et endelig nettsted. En vanlig måte å integrere innhold i en teknisk løsning er gjennom såkalte «embeddings», dvs. å integrere kodesnutter fra tredjepartsverktøy gjennom iFrame eller tilsvarende standard web-teknologi. Interaktive visualiseringer produsert i Tableau og Power BI er integrert på denne måten på ssb.no i dag.

Når det gjelder visualiseringsverktøy er det i utgangspunktet to hovedkategorier verktøy:

1. Kodebaserte løsninger (Python Dash-rammeverket og R Shiny-rammeverket) som fungerer sammen med ulike grafbiblioteker som Highcharts, plot.ly, matplotlib etc. og standard web-teknologi som javascript, html og css.
2. Plattformbaserte løsninger som Tableau og Power BI, som støtter visualiseringsprosessen med et «drag-and-drop» grafisk brukergrensesnitt.

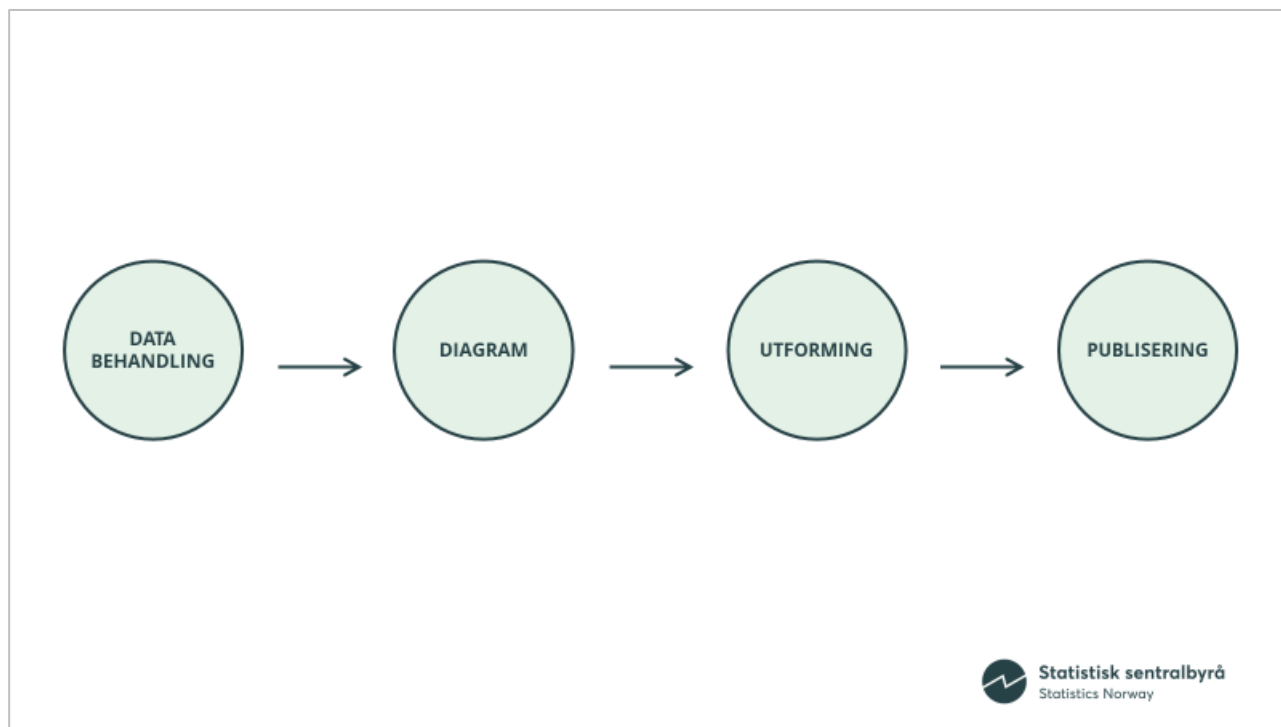
I tillegg finnes det mulige verktøy som faller inn under kategorien nettbaserte eller allsidige applikasjoner:

Vi anbefaler å bruke plattformbaserte verktøy som Tableau og Power BI for å lage de første prototypene av ulike interaktive diagrammer, både for å teste ut de ulike diagramtypene, bruke dette til å generere nye ideer og utføre brukertester på utvalgte målgrupper og referansepersoner.

8.6. Arbeidsprosesser – hvilke steg må man gjennom

Avslutningsvis vil vi peke på en arbeidsprosess for å utarbeide løsninger:

Uansett om man skal lage enkle diagrammer eller mer komplekse interaktive datavisualiseringer, er man gjennom fire steg:

1. Man har et datasett eller en tabell med det man ønsker å vise
2. Man representerer tallene gjennom statistiske diagram
3. Man jobber med selve utformingen og sørger for at diagrammet blir forstått
4. Man inkluderer diagrammet i en side i et nettsted eller annen form for publikasjon/applikasjon

Vær bevisst på disse stegene, sørg for å inkludere produsenter som kan bistå i alle fasene, og pass på å ha brukere med underveis, spesielt i innsiktsarbeid og til testing av prototyper.

9. Avslutning og anbefalinger for videre arbeid

9.1. Første skritt – mye må videreutvikles

Det vi har presentert i denne rapporten må betraktes som første skritt på en lengre reise. Og selv etter at rammeverket er ferdig utviklet, vil det være behov for jevnlig revideringer, jf. at *Living Standards Framework* i New Zealand har kommet i tre utgaver over en periode på vel 10 år. Ikke minst gjenstår det mye arbeid med de konkrete indikatorene. Blant annet har vi ikke i denne omgang hatt anledning til å gå nære inn på hvor sammenlignbare de foreslåtte indikatorene er over tid, og på tvers av de geografiske områdene.

9.2. Kommunalt nivå – eget indikatorsett?

Som nevnt mener vi at den grunnleggende tankegangen rundt valget av dimensjoner og indikatorer kan brukes både på nasjonalt og kommunalt nivå. Til en viss grad kan de samme indikatorene brukes, men de må i noen tilfeller tilpasses, både hva angår observasjonsperiode og datakilde. For å få et dekkende bilde av livskvaliteten på kommunalt nivå/bydelsnivå kan det også være nødvendig å trekke inn andre datakilder enn de vi har brukt mest. Vi har allerede nevnt eksemplet med arbeidsledighet. Andre mulige datakilder er registerdata som sier noe om helsetilstanden på lavt geografisk nivå, for eksempel diagnosedata, slik de er brukt i Folkehelseprofilene. Forholdet til indikatorene som inngår i Folkehelseprofilene bør være gjenstand for en egen vurdering, slik at det unngås for mye uklarhet om hvordan livskvalitetsindikatorene og -rammeverket skiller seg fra Folkehelseprofilene.

9.3. Barn/unge, eldre og innvandrere

Valget om å inkludere indikatorer for barn og unges livssituasjon under hver dimensjon, er et valg som kan diskuteres. IMDi har i en kommentar anbefalt at unge behandles som en av flere relevante målgrupper, sammen med blant annet eldre og innvandrere fra Asia, Afrika etc. En begrensning nå er at, for å ikke få for mange indikatorer, vi bare har med 11 indikatorer på barn/unges situasjon. Det kan være behov for å trekke inn flere hvis man skal gi et dekkende bilde av barn og unges livskvalitet. Både BFD og Bufdir har nevnt dette i sine kommentarer til en tidligere utgave av indikatorsettet. Det kan tale for å heller utarbeide et eget indikatorsett for denne gruppa, der Ungdata blir en viktig kilde. Dimensjonene vil være de samme som i indikatorsettet for hele befolkningen, men noen av indikatorene vil bruke andre datakilder eller være beregnet for barn/unge og barnefamilier framfor hele befolkningen. OECD har valgt denne løsningen, med et eget indikatorsett for barn og unge.

Eldre og innvandrere er andre grupper som i begrenset grad dekkes av regulære spørreundersøkelser. Frafallet er stort, av forskjellige årsaker. Samtidig er det viktig å inkludere disse gruppene, ikke minst siden mange av dem, særlig blant de eldste eldre med nedsatt helse, og blant innvandrere fra Asia, Afrika etc., har redusert livskvalitet. Vi vil kunne gi tall for disse gruppene på basis av SSBs undersøkelser av levekår og livskvalitet, men det er grunn til å tro at tallene gir et skjevt bilde. Registerdata fanger, i motsetning til surveydata, opp alle, og frafallsproblemer kan indikere at vi i større grad burde basert oss på registerdata, for eksempel fra Norsk pasientregister. Her gjenstår et større arbeid som bør være en viktig oppgave i videreutviklingen av indikatorsettet.

9.4. På sikt inkludere bærekraftsindikatorer og institusjonelle faktorer

På sikt mener vi at det vil være fornuftig å utvide rammeverket til også å omfatte indikatorer på en bærekraftig utvikling, og på egenskaper ved institusjonelle forhold, slik det gjøres i New Zealand, jf. figur 6.4. Det er bred enighet om at en politikk med sikte på økt livskvalitet også må ta hensyn til

konsekvensene for natur og framtidige generasjoner. Egenskaper ved samfunnsmessige institusjoner representerer viktige påvirkningsfaktorer som er mer umiddelbart påvirkbare gjennom politiske veivalg enn de som nå er med. Indikatorsettet inkluderer noen påvirkningsfaktorer, avhengig av hvilke dimensjoner vi ser på. For eksempel inngår en del påvirkningsfaktorer på helse, slik som støy, forurensning, naturtilgang, ensomhet og graden av sosial støtte. Men andre er ikke med, slik som årsverksinnsats og behovsdekning i helsesektoren, ventelister mm.

9.5. Vurdere egen publisasjon om livskvalitet i Norge

En del land utgir en publisasjon som gir en oversikt over utviklingstrekk for den nasjonale livskvaliteten. Eksempler er Nederland, New Zealand, Wales og Italia. Nederland inkluderer rapporter om FNs bærekraftsmål i den samme publisasjonen. På sikt vil vi foreslå at rammeverket for livskvalitet danner utgangspunkt for en egen publisasjon om livskvaliteten i Norge, som både dekker utviklingstrekk og fordeling. På dette området er det en påfallende kontrast til de økonomiske indikatorene. Mens indikatorene på den økonomiske utviklingen presenteres i egne SSB-publikasjoner 4 ganger i året (Konjunkturtendensene og Økonomisk Utsyn), med tilhørende pressekonferanser, finnes det nå ingen slike publisasjoner på levekårs- og livskvalitetsfeltet i SSB. Det er neppe behov for en like hyppig publisering av analyser som berører livskvalitet, men en publisasjon som gir en oversikt med visse mellomrom, kanskje annethvert år, ville fylt et viktig behov, og lagt grunnlaget for en opplyst offentlig debatt om velferdsutviklingen.

9.6. Behov for forenkling

Rammeverket er allerede omfattende og komplekst, og de forslagene som foreligger for en utvidelse, vil antakelig gjøre det enda mer omfattende. Det kan gjøre rammeverket mindre brukbart hvis det skal anvendes i politikk, og gi veiledning og oversikt, både for byråkrater, politikere og folk flest. Det bør derfor arbeides med metoder for å forenkle innholdet. Det er for eksempel viktig hvis rammeverket skal brukes for å vurdere konkrete politikkforslag. 50 indikatorer fordelt på mange forskjellige grupper og over tid, gir fort en uoverstigelig kompleksitet, når tiden er knapp. Et nyttig første skritt kan være å formulere hva som er de viktigste elementene, basisdimensjonene, som må inkluderes hvis noe skal kunne kalles en livskvalitetstilnærming til politikk. Noen har for eksempel foreslått at et universelt rammeverk alltid bør inneholde elementene materielle betingelser (kanskje inkludert arbeid), relasjonell livskvalitet og subjektiv livskvalitet. I tillegg er det vanskelig å se bort fra helse, samt det som har med ulikhet og natur (bærekraft) å gjøre (Durand og Exton 2019). En annen måte å forenkle på er å velge ut et mindre antall kjerneindikatorer. Det er også noe man bør se på i videreutviklingen av rammeverket.

Referanser

- Allardt, E. (1975). Att ha, att älska, att vara: om välfärd i Norden. Argos
- Anand, P. (2021). Wellbeing in Public Policy: Contributions Based on Sen's Capability Approach. LSE Public Policy Review, 2(2), <https://doi.org/10.31389/lseprr.49>
- Anderson, L. R., Bukodi, E., & Monden, C. W. S. (2021). Double Trouble: Does Job Loss Lead to Union Dissolution and Vice Versa? *European Sociological Review*, 37(3), 379-398
<https://doi.org/10.1093/esr/jcaa060>
- Bakken, A. (2022). Ungdata 2022. Nasjonale resultater. NOVA-rapport 5/22. Oslo: Velferdsforskningsinstituttet NOVA, <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/11250/3011548/NOVA-rapport-5-2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Barstad, A. (2014). Levekår og livskvalitet. Vitenskapen om hvordan vi har det. Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Barstad, A., Normann, T. M., Nes, R. B., Reneflot, A., Røysamb, E., Hougen, H. C., . . . Herheim, Å. (2016). Gode liv i Norge : Utredning om måling av befolkningens livskvalitet (IS-2479). Oslo: Helsedirektoratet, <https://helsedirektoratet.no/publikasjoner/gode-liv-i-norge-utredning-om-maling-av-befolkningens-livskvalitet>
- Barstad, A. (2016). Hopning av dårlige levekår: en analyse av levekårsundersøkelsen EU-SILC 2013. Rapporter 2016/32. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå, <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/opphopning-av-darlige-levekar>
- Barstad, A. (2018). Livskvalitet blant innvandrere. En analyse basert på Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016. Rapporter 2018/31. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå, <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/attachment/362063?ts=165ccb60e80>
- Barstad, A. & Vrålstad, S. (2019): Metoder for sosial rapportering. Rapporter 32/2019. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå, <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/attachment/401764>
- Barstad, A. (2021). Er innvandrere utsatt for ensomhet og sosial eksklusjon? SSB Analyse 2021/04, <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/er-innvandrere-utsatt-for-ensomhet-og-sosial-eksklusjon>
- Barth, J., Lavorel, C., Miller, C., & Hafele, J. (2021). A compass towards 2030: navigating the EU's economy beyond GDP by applying the Doughnut Economics framework. ZOE Institute for Future-Fit Economies
- Beller, J., & Wagner, A. (2018). Loneliness, Social Isolation, Their Synergistic Interaction, and Mortality. *Health Psychology*, 37(9), 808-813, <https://doi.org/10.1037/hea0000605>
- Berg, N., Berglund, F., & Lund, K. (2018). Evaluering og testing av spørreundersøkelse om livskvalitet. Notater 2018/33. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå, <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/attachment/359145?ts=165661bbad0>
- Birkjær, M., Gamerdinger, A., & El-Abd, S. (2021). Towards a Nordic Wellbeing Economy. København, <https://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1589849/FULLTEXT01.pdf>
- Brülde, B. (2010). Happiness, morality, and politics. *Journal of Happiness Studies*, 11(5), 567-583, doi:10.1007/s10902-010-9207-9
- Custodio, H. M., Hadjikakou, M., & Bryan, B. A. (2023). A review of socioeconomic indicators of sustainability and wellbeing building on the social foundations framework. *Ecological Economics*, 203, <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2022.107608>

- Durand, M., & Exton, C. (2019). Adopting a well-being approach in central government: policy mechanisms and practical tools. I The Global Council for Happiness and Wellbeing (red.). Global Happiness and Wellbeing Policy Report 2019 (s. 140-161). Sustainable Development Solutions Network, <https://s3.amazonaws.com/ghwbpr-2019/UAE/GHWPR19.pdf>
- Exton, C. & Shinwell, M. (2018). Policy use of well-being metrics: Describing countries' experiences. OECD Statistics Working Papers. Paris: OECD
- Frieling, M. (2023). Wellbeing Budgets. Treasuring what matters most. Upublisert notat
- Halvorsen, K., & Stjernø, S. (2021). Økonomisk og sosial ulikhet i Norge. Universitetsforlaget
- Hammersland, R., & Barstad, A. (2022). Humanitære behov i Norge. Status 2022. Rapporter 2022/33. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå, <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/levekår/artikler/humanitaere-behov-i-norge.status-2022>
- Hattrem, A. (red., 2022). Økonomi og levekår for lavinntektsgrupper 2022. Rapporter 2022/45. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå, <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/inntekt-og-formue/artikler/okonomi-og-levekår-for-lavinntektsgrupper-2022/attachment/inline/4540b19c-5970-459f-90c5-87303795d7ad:9a49f11a05b66f7672557598b1ec60d746c4b6aa/RAPP2022-45.pdf>
- Hellevik, O. (2008). Jakten på den norske lykken: Norsk monitor 1985-2007. Oslo: Universitetsforlaget
- Holden, E., & Linnerud, K. (2021). Bærekraftig utvikling - en ide om rettferdighet. Oslo: Universitetsforlaget
- Holseter, C., Dalen, J. D., Krokstad, S., & Eikemo, T. A. (2015). Self-rated health and mortality in different occupational classes and income groups in Nord-Trøndelag County, Norway. *Tidsskr Nor Laegeforen*, 135(5), 434-438, <https://doi.org/10.4045/tidsskr.13.0788>
- Johansson, S. (1979). Mot en teori för social rapportering. Stockholm: Institutet för social forskning
- Kaiser, C., & Oswald, A. J. (2022). The scientific value of numerical measures of human feelings. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 119(42), e2210412119, <https://doi.org/doi:10.1073/pnas.2210412119>
- Karasek Jr, R. A. (1979). Job demands, job decision latitude, and mental strain: Implications for job redesign. *Administrative science quarterly*, 285-308.
- Langørgen, A., & Løkken, S. (2023). Long-term effects of school spending. Evidence from exiting cohort size variation. Discussion Papers 1006. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå, <https://www.ssb.no/offentlig-sektor/kommunale-finanser/artikler/kommunenes-pengebruk-pa-grunnskolen-og-elevenes-utfall-som-voksne/attachment/inline/a7c3f9cf-8832-4f65-9bfc-5d3b9f7ff5a9:f11a86d0f45f2a180dfd51474ba8945a851f6618/DP1006.pdf>
- Mahoney, J. (2023). Subjective well-being measurement: Current practice and new frontiers. Working paper No. 17. Paris: OECD Publishing, <https://www.oecd-ilibrary.org/content/paper/4e180f51-en>
- Nes, R. B., Hansen, T., & Barstad, A. (2018). Livskvalitet. Anbefalinger for et bedre målesystem. Rapport IS-2727. Oslo: Helsedirektoratet, <https://helsedirektoratet.no/publikasjoner/livskvalitet-anbefalinger-for-et-bedre-malesystem>
- Nussbaum, M. C. (2011). Creating capabilities. The human development approach. The Belknap Press of Harvard University Press
- OECD. (2013). OECD guidelines on measuring subjective well-being. Paris: OECD Publishing
- OECD. (2015). How's Life? 2015: Measuring well-being. Paris: OECD Publishing, http://dx.doi.org/10.1787/how_life-2015-en

- OECD. (2019). OECD Economic Surveys: New Zealand 2019. Paris: OECD
- OECD. (2019b). Society at a Glance 2019: OECD Social Indicators. Paris: OECD Publishing, https://doi.org/10.1787/soc_glance-2019-en
- OECD. (2020). How's Life? 2020: Measuring Well-being. Paris: OECD Publishing, <https://doi.org/https://doi.org/10.1787/9870c393-en>
- OECD (2021). How's Life in Latin America. Paris: OECD Publishing, <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/6e798483-en.pdf?expires=1688031656&id=id&accname=ocid195634&checksum=12BDFE009F3D207BACC6855A24DB5F93>
- OECD (2023). Economic policy making to pursue economic welfare: OECD report for the G7 Finance Ministers and central bank governors. Paris: OECD Publishing
- Oppøyen, M. S. (2023). Hvordan varierer nærmiljøet blant ulike befolkningsgrupper? Notater 2023/4, Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå, <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/levekår/artikler/hvordan-varierer-naermiljoet-blant-ulike-befolkningsgrupper/attachment/inline/a05fd652-8bb4-4241-abaf-d9996dfcd120:580a17f97ab9939a44b967c868edc570f671c224/NOT2023-04.pdf>
- Pastorino, G., Stielke, A., von Heimburg, D., & Ness, O. (2023). Deep dives on the well-being economy showcasing the experiences of Finland, Iceland, Scotland and Wales: summary of key findings. Copenhagen, <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/366279/WHO-EURO-2023-7033-46799-68216-eng.pdf?sequence=3>
- Raworth, K. (2017). Doughnut economics: seven ways to think like a 21st-century economist. Random House Business Books
- Zeidler, L. (2022). The Shared Ingredients for a Wellbeing Economy. A discussion paper. Centre for Thriving Places, https://d1ssu070pg2v9i.cloudfront.net/pex/pex_carnegie2021/2023/02/09095904/Shared-Ingredients-for-a-Wellbeing-Economy-Paper_Publication.pdf
- Statistisk sentralbyrå (1975). Levekår 1973. Norges offisielle statistikk A720. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå
- Statistisk sentralbyrå (2001). Temanummer Sosiale indikatorer 1980-2001. Samfunnsspeilet, 15(4)
- Stephoe, A. (2019). Happiness and Health. *Annual Review of Public Health*, 40: 339-359.
- Stiglitz, J. E., Fitoussi, J.-P. & Durand, M. (2018). Beyond GDP. Measuring what counts for economic and social performance. Paris: OECD Publishing
- Sverke, M, J Hellgren, K Näswall (2002). No security: a meta-analysis and review of job insecurity and its consequences. *Journal of occupational health psychology*
- STAMI (2015). Faktabok om arbeidsmiljø og helse 2015 - status og utviklingstrekk. STAMI-rapport, årgang 16, nr. 3, <http://hdl.handle.net/11250/284148>
- Umblijs, J., Simson, K. & Mohn, F. A. (2019). Boligens betydning for annen velferd: en gjennomgang av nasjonal og internasjonal forskning. Oslo: Institutt for samfunnsforskning, <https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2579810/Boligens%2bbetydning%2bfor%2bannen%2bvelferd.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Aakvaag, G. C. (2013). Frihet. Et essay om å leve sitt eget liv. Oslo: Universitetsforlaget

Figurregister

Figur 1.1.	Bruken av rammeverk for livskvalitet i politikk.....	8
Figur 2.1.	Slik har vi det – Livskvalitet og levekår i Norge. Oversiktsfigur.....	10
Figur 3.1.	OECDs rammeverk	15
Figur 3.2.	Smultringmodellen til Kate Raworth	17
Figur 3.3.	Irlands rammeverk for livskvalitet.....	19
Figur 3.4.	Canadas rammeverk	21
Figur 3.5.	Hovedindikatorene på livskvalitet i Canadas rammeverk.....	22
Figur 3.6.	Rammeverket i New Zealand	23
Figur 3.7.	Noen hovedpunkter i rapporten om livskvalitet i New Zealand fra 2022.....	24
Figur 3.8.	Skottlands rammeverk.....	25
Figur 3.9.	Målene for livskvalitet i Wales	27
Figur 6.1.	Livskvalitetens verdidimensjoner	37
Figur 6.2.	Livskvalitetens dimensjoner, og temaene som inngår i dem, i stor grad hentet fra Nes et al. 2018.....	39
Figur 6.3.	Zeidler: Viktige felles elementer I en livskvalitetsøkonomi	43
Figur 6.4.	Mulige elementer i et rammeverk for måling av livskvalitet, inspirert av New Zealands «Living Standards Framework»	44

Tabellregister

Tabell 6.1	Oversikt over overlapp mellom temaene i det foreslåtte rammeverket og det vi finner i andre organisasjoner og land. X=overlapp, (X) er delvis overlapp.....	41
Tabell 7.1.	Antallet foreslåtte indikatorer fordelt på dimensjoner, kommunenivå og hvilke som berører barn og unge.....	59